

Szocializmus Amerikában.

Írta: Dr. Neményi Bertalan.

Werner Sombart néhány évvel ezelőtt könyvet írt arról, hogy „Miért nincs az Egyesült Államokban szocializmus?” („Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus?”) Ha ma ugyanilyen oknyomozó módon akarna az amerikai szocializmusról írni, ezt a címet kellene könyvének adnia: „Miért kezd ma már Amerikában is terjedni a szocializmus?”

Sombart a könyvében ír a magas bérekről és az alacsony megélhetési költségekről. Ő volt talán az első, aki szembe helyezkedett azzal a népszerű tévhittel, – melyet azelőtt egyik író a másiktól kritika nélkül vett át és adott tovább – hogy Amerikában a nagy munkabéreknek arányosan magas kiadások felelnek meg, hogy tehát ott csak a pénz olcsóbb, de nem a megélhetés. Aki azonban Amerikában megfordult, tudja, hogy Sombart adatai helyesek. Az egyszerű megélhetési cikkek mivel sem drágábbak, mint Európában s áraik élénk kontrasztot alkotnak az európai fogalmak szerint, szinte exorbitáns, gyakran 6-10 dolláros (30-50 koronás) napi munkabérekkel. Az utazónak azonban óvakodnia kell attól, hogy saját szállodai számláinak és autókiadásainak összegéből – tehát bizonyos tágabb értelemben a *luxuscikkeknek* néha szinte meglepően magas áraiból – az átlagos munkásember egyszerű háztartásának költségeire a legtávolabbról is következtetéseket vonjon. Az „ellentétek és szélsőségek hazájában” a munkásember tisztességes, de szerény megélhetése ép oly olcsó, mint amily drága a luxusnak legegyszerűbb neme is.

A tanult amerikai (bennszülött) munkás munkabére mindazonáltal akárhányszor még a luxusnak is igen jelentékeny mértékét engedí meg (hallottam munkavezetőkről, akik naponta saját autójukon mentek a munkába) s valóban plauzibilisnek látszik, hogy az ily munkás lelkéhez a forradalom szelleme nehezen tud hozzáférközni.

Még egy más momentum is a szocializmus ellen látszik szólni Amerikában. A politikai jogegyenlőség, a demokrácia követelményei rég meg vannak ott valósítva s így a nagy tömegeknek nem áll érdekében, hogy az állami élet keretein gyökeresen változtassanak. Társadalmi téren is ment a munkás azoktól a lealázó megkülönböztetésektől, melyek a legtöbb európai államban az úr és paraszt fogalmának ellentétét oly annyira kihegyezik.

És mégis mindezek dacára a tény az, hogy Amerikában a legutóbbi években felütötte fejét a *szocializmus* és napról-napra mind szélesebb körű hódításokat végez.

Még nem rég az amerikai munkásságnak egyetlen számottevő szervezete az „American Federation of Labor”, az amerikai szakszervezetek szövetsége volt. Ez a hatalmas, az amerikai munkásságnak zömét magában foglaló organizáció eredetileg mitől sem állott távolabb, mint a szocializmustól. Programja, hasonlatosan az angol Trade Unionok eredeti programjához, kizárólag gazdasági jellegű volt s e téren is a kompromisszum taktikáját mindig fölébe helyezte bárminő radikális rendszabályoknak. A forradalmi szellem poláris ellentétben állott organizációjának egész alapszabályszerű céljával és rendeltetésével, mely abban a törekvésben merült ki, hogy a munkásság existenciáját biztosabbá tegye s számára a munka produktumának egy „méltányos” részét biztosítsa. Látnivaló, hogy a kapitalista társadalom létét ez az állásfoglalás – még ha egy kétmilliónyi munkástábor vallotta is magáénak – legkevésbé sem veszélyeztette, sőt implicite a tőkés társadalmi rend elismerését jelentette a munkásság legfőbb, hivatalos szervezete részéről.

Ily felfogás mellett nem csoda, ha a munkásság és a tőkések egyaránt kezdtek rájönni a kooperáció kölcsönös előnyeire bizonyos kérdésekben s a békés együttműködésnek ez az opportunus szelleme végül odavezetett, hogy a modern kor két legnagyobb antagonistája: a tőke és a munka, a békés együttműködésük számára közös egyesületet is létesítettek: a National Civic Federation-t.

A szakszervezeteknek ez a békülékeny szelleme azonban nem maradt reakció nélkül. A bevándorló idegen munkáselemek az osztályharc eszméit importálták s a radikalizmus ez átültetett csírái az utolsó 1-2 évtizedben már nem is estek terméketlen talajra. A hatalmi egyensúly ugyanis a munkások és a tőkések között mindinkább megbillent, kivált, minthogy az American Federation of Labor kísérletet sem tett arra, hogy a tőke egyre fokozódó koncentrációjával szemben a saját nagy tömegeiben rejlő erőket is egyesítse s azokat teljes mértékben kiaknázza. Míg az egyik oldalon hatalmas iparágak szervezkedtek monopolisztikusan, addig a másikon a munka

még mindig száznál több, egyenkint aránylag gyenge csoportban (Trade Unions) van szervezve, melyek mindegyike nem egy-egy ipar, hanem csupán egy-egy mesterséget (craft) képvisel. Az acéliparban például a kohómunkások, a gépészek, a kovácsok stb. mind külön vannak szervezve, holott mindezeknek rendszerint egy közös munkaadójuk van, ki ily módon akárhányszor, például sztrájk esetén abba a helyzetbe kerül, hogy az egyik szakszervezettel tarthatja sakkban a másikat.

Ugyancsak a monopolisztikus termelési rendszer nagymérvű térfoglalása tette a munkásság ezen korábbi szervezkedési módját még egy másik szempontból is meghaladottá. A mind hatalmasabbá váló trösztökkel szemben a közszabadságok korábbi garanciái - épen azok, melyek eladdig a szocialista, vagyis lényegében politikai munkásmozgalmat, feleslegessé tették – elégtelenségükre bizonyultak. Az idők e félreismerhetetlen változása erőteljes visszhangra talált, magának az Egyesült Államok elnökének, Woodrow Wilsonnak, egyik radikális gondolatoktól duzzadó beszédében, midőn így jellemzi az ország helyzetét: „Az amerikai ipar nem szabad ma, mint ahogy valamikor volt. Miért? Mert ennek az országnak a törvényei nem akadályozzák meg az erősét abban, hogy agyonnyomja a gyöngét. És mert az erős agyonnyomja a gyöngét, ma az erők dominálják az ország egész gazdasági életét.” És a gazdasági élet kiskirályainak hatalma – folytatja Wilson okfejtéseit – lehetővé teszi számukra még azt is, hogy a kormányra nyomást gyakorolhassanak a saját érdekükben. Ezért fel kell végre venni a küzdelmet a nemzet érdekeit veszélyeztető és az országban oly annyira „amerikaiatlan” viszonyokat teremtő monopóliumok ellen. A régi törvények a régi társadalmi rendnek feleltek csak meg. Most új törvények kellenek, mert a régi viszonyok is megváltoztak. „The old order changeth!”

Amint a *trösztök* elhatalmasodása tette Amerika régi hivatalos politikájának elhagyását szükségessé, úgy a *trösztök* polypkarjainak ölelése ragadta ki a *munkásságot* is ezúttal először régi pozíciójából, a csendes defenzívából s kergette offenzív hadállásba. A monopóliumok a szabadversenyt tették lehetetlenné, az egyének valamikor *egyenlő érvényesülési lehetőségét* veszélyeztették, pedig csak az egyenlőségnek ez az ideális neme volt az, melynek kedvéért azelőtt minden amerikai polgár szívesen belenyugodott a vagyoni egyenlenségekbe. A monopóliumoknak az egyént eltipró hatalma az amerikaiaknak az individualizmus mindenhatóságába vetett fanatikus hitét ingatták meg. Az individualizmus tehát csődöt mondott, önmagát semmisítette meg; a monopóliumok megteremtésével saját magának ásta meg a sírját. A monopóliumok, a trösztök, az individua-

lizmus kinövéséi s most az amerikai kormány azon van, hogy a trösztöket kiküszöbölje Amerika gazdasági életéből, remélve, hogy evvel a szabad verseny zsilipjeit ismét sikerül megnyitnia. A kormány politikája tehát az *individualizmus reneszánszára* dolgozik, az individualizmus parazitáinak, a trösztöknek eltávolításával. Ezzel szemben a munkásságnak egy immár jelentős része a gazdasági individualizmust végleg meghaladottnak, életképtelennek véli s egyetlen refúgiumának tekinti a vörös zászlót, mely alatt az európai munkásság mozgalmával egyesülni óhajt.

Így keletkezett az American Federation of Labor keretein belül fokozatosan egy erős *szocialista* ellenzék; és így jött létre másfelől az amerikai munkásság eme ősi organizációjától függetlenül is több szocialista munkásegyesület, melyek közül talán a legnevezetesebb a jelenleg 70.000 tagot számláló Industrial Workers of the World. (I. W. W.)

Ez utóbbi egyesületek célja, mint azt pl. az I. W. W. alapszabályai is kifejezésre hozzák, hogy „egy új munkásszövetséget létesítsenek *revolucionárius alapon*, ahelyett, hogy a fennálló reakció és idejüket múlt szakszervezeteknek politikáját igyekeznének megváltoztatni.” Mégis nem ezek az idegen szervezetek, hanem a saját soraiban fellépett ellenáramlatok képezik a régi szakszervezetek Szövetségének súlyosabbik gondját.

Talán még a tőke sem lehet elkeseredettebb ellensége a szocializmusnak, mint az American Federation of Labor konzervatív tagjai, kik attól tartanak, hogy a munkásságnak ez az ősi arisztokratikus organizációja a soraiba betolakodott radikalizmusnak áldozatává fog esni, illetve, hogy nemsokára a szocialista elemek fognak benne többségre jutni s a Szövetség politikáját saját ideáljaik szerint átalakítani. Ugy látszik, az idő, mikor ez be fog következni, nincs is már nagyon távol. Sámuel *Gompers*, az American Federation of Labor elnöke s hagyományainak egyik légintranzigensebb védelmezője, az amerikai munkásságnak még nem rég istenített „grand old man”-ja, a Szövetség legutóbbi választásai alkalmával már erősen ki volt téve annak a veszélynek, hogy az A. F. L. egyre izmosodó radikális eleme kibuktatja őt a vezérségből. Washingtoni tartózkodásom alatt volt alkalmam beszélgetni erről a kérdéstről Gomperssel s a hajlott kora dacára is még izzó vérű munkásvezér azzal a fanatizmussal, mely konzervatív eszmék szószólóinál meglépi az embert, állította fel előttem a nagy küzdelem mérlegét. Szavaiból kiértett a harc egész szenvedélyessége s elkeseredett agresszivitásából következtettem, hogy maga is tisztában van ellenfeleinek a régi elvek uralmát veszélyeztető hatalmával. „Mi nem vagyunk fantaszták, mint a szocialisták” kiáltotta s öklével egyikét mérte az

asztalra ama híres Gompers-féle ökölcsapásoknak, melyek az asztalon lévő törékeny tárgyak épségét komolyan veszélyeztetni szokták nii a munkásság *reális előnyeiért* küzdünk, nem utópiáékért!”

A tónus, melyben a szakszervezeti munkásszövetség e vezéralakja álláspontjának még velem, a neutrális érdeklődővel szemben is kifejezést adott, határozottan a népszónokot jellemezte, nem a társadalmi jelenségek higgadt, tudományos bírálóját. De ez nem jelenti azt, mintha a *közvetlen gyakorlati sikerek szempontjából* nem teljes joggal helyezné Gompers a szakszervezetek szövetségét a radikálisabb mozgalmak fölé.

Ez utóbbiak pusztja létezése azonban mégis kell, hogy gondolkozóba ejtse az embert a munka viszonyainak, a termelés rendszerének jövőbeli alakulását illetőleg Amerikában. Ha kétségtelen is, mint fentebb kifejtettem, hogy a közvetlen jövő a jelenleg politikai uralmon levő demokrata párt intenciói értelmében a kinövéseitől megtisztított individualizmus jegyében fog lefolyni, még mindig eldöntetlen marad, vajjon ez az individualista korszak nem-e fog újból hamarosan a jelenlegi tarthatatlan viszonyokhoz visszavezetni és így végül is helyt adni annak a gyökeresen új társadalmi berendezkedésnek, melynek eljövételét Amerika munkásságának egy igen számottevő része már ma oly gondosan és oly erélyesen készíti elő: a szocializmusnak.

A kísérletek terén Amerika mindenben előljár a világnak. Nem lehetetlen, hogy a nagy *szocialista kísérletet*, melyet *elméletben* már oly sokan és oly ellentétes eredményekkel végeztek el, Amerika fogja a gyakorlatban először megvalósítani.

Angol és német szociálpolitika.

Irta: Lloyd George.

Nemsokára megjelenik „A modern Anglia kultúrája” című monográfia-gyűjteménynek, amelyet Sieper professzor ad ki a német-angol kibékülési bizottság támogatásával, a hatodik kötete. E kötetben dr. H. A. Walter összefoglaló képét nyújtja Anglia újabb szociális törvényhozásának. Lloyd George kincstári kancellár, aki az angliai szociális törvényhozás terén oly elévülhetetlen érdemeket szerzett, bevezetést írt a könyvhöz. Az alábbiakban e bevezetést közöljük.

A munkásjóléti törvényalkotás Nagy-Britanniában régebben bizonyos számú palliatív rendszabály megalkotására szorított. Ezek közül a rendszabályok közül némelyik hatékonynak bizonyult a pillanatnyi cél szempontjából. Másokról közülük viszont csak annyit lehet mondani, hogy jó szándékból keletkeztek, de az elv tekintetében azonban reménytelenül elhibáztak voltak; de valamennyi – vagy csaknem valamennyi elégtelennek bizonyult azok egyszerű oknál fogva, mert csak palliatív eszköz volt és semmi egyéb.

Régebben megkíséreltük a mélyenfekvő szociális betegségeknek háziszerekkel való kezelését, amelyek nem hatolnak be mélyebben a felszín alá. Ámde tartós javulást kezdettől fogva csak a drasztikus kezeléstől lehetett várni. Oly rendszabályokkal foglalkoztunk, amelyek csak a betegség hatásainak a megszüntetésére irányultak; az okokkal nem törődtünk eléggé.

A társadalmi reform régi és új koncepciója között fennálló alapvető különbséget a legjobban úgy világíthatjuk meg, ha összehasonlítjuk a régi szegénytörvényt (Poor-law) az új állami biztosítási törvénnyel (National Insurance Law), amely a betegség és munkanélküliség esetében való gondoskodást szabályozza. Az előbbi arra irányul, hogy a pillanatnyi ínséget enyhítse és célját többé-kevésbé hatékonyan valósítja meg. De nem csökkenti a szegénységet és nem is csökkentheti. Ezzel szemben a biztosítási törvény azt tűzte ki célul, hogy a tényleg jelentkező ínség enyhítése mellett az elszegényedés főforrásait, a betegséget, munkaképtelenséget és munkahiányt megszüntesse – ez az idők folyamán egyre nagyobb mértékben fogja ezt meg is tenni.

A jelen kormány azon volt, hogy a szociálpolitikának palliatív módszerével szemben a preventív módszer jelentőségét hangsúlyozza. Ily módon a szociális törvényhozásunk új irányban terelődött

és ez az irány kétségkívül hosszú időn át döntő befolyást fog gyakorolni.

Talán nem túlságosan későn, de bizonyára nem túlságosan korán kezdjük az egészséges kereskedelmi elveket nemzetünk életére és vállalataira alkalmazni. Olyan rövidlátó kereskedőhöz hasonlítottunk, aki nagy nyeresmények utáni mohó vágyból tönkreteszi üzletét, ahelyett, hogy tőkével kellőképpen megalapozná. Bármily nagy és híres is valamely kereskedői vállalat, mégsem lehetne ily elvek alapján tovább vezetni.

A nemzet életének egyik legfontosabb ága, amelyet nemcsak nálunk, hanem minden országban hagytak tőke híján elsenyvedni, a dolgozó osztályok egészsége és ereje. Mi most több tőkét fektetünk be ebbe a nemzeti üzletágba, teli kézzel és telve bizalommal, mert mi tudjuk, hogy az idővel nagy kamatot fog hozni, nemcsak a munkások növekvő jóléte és elégedettsége révén, hanem azon anyagi nyereség gyarapodása révén is, amelyre az egész nép szert tesz.

A németek ugyanezt tették az ő biztosítási törvényük révén és az a körülmény, hogy e törvény alkalmazási körét idén kiterjesztik, azt bizonyítja, hogy régebbi befektetésük jövedelmezőnek bizonyult. Gyakran volt alkalmam annak a kijelentésére, hogy nemcsak az én hazámat, hanem az egész civilizált világot, milyen nagy hála kötelezte Németország azzal a bátorsággal, amelylyel egy emberöltővel ezelőtt ez új és akkor még ki nem tapasztalt kísérlet terére lépett.

Nálunk a társadalmi biztosítás kérdését több olyan tényező komplikálta, amelyek sokkal kisebb mértékben jöttek tekintetbe oly országokban, amelyekben az állam iniciatívája az egyéni és magán-tevékenység terét korlátozta. Ez az oka a mi sokáig megnyilvánult tartózkodásunknak. Ha a Walter véleményét magamévá tehetem, e tartózkodás nem volt hátrányos. A kérdés törvényes szabályozásánál valóban hasznunkra tudtuk fordítani más országok tapasztalatait és eleget tudtunk tenni az angol nép speciális hagyományainak és sajátosságainak is.

A dolgozó osztályok érdekeit szolgáló ilyen és más törvényes rendszabályok az összeség jólétének és legsajátosabb érdekeinek ép úgy hasznára válnak, mint a munkásokénak. Semmilyen magatartás sem lehetne rövidlátóbb és a szociálpolitikára bénítóbb hatással, mint azé az emberé, aki a nagy szociális reformok pillanatnyi költségeitől visszariad, jóllehet azok ama milliók erejének és szolgáltatóképességének a gyarapítására irányulnak, amely milliók az ország jólétét létrehozzák.

E pontot meg szeretném világítani az 1909-iki bérhivatali törvényre (Trade Boards Act) való hivatkozással, amelynek, amint azt örömmel látom, dr. Walter a mi modern szociális törvényhozásunk áttekintésénél különös jelentőséget tulajdonít. E rendszabály célja minimális díjszabás megállapítása az ú. n. sweated trades-re vonatkozólag. E törvény majdnem ugyanolyan figyelemreméltó amiatt, amit nem tett, mint amiatt, amit tett. Amikor e törvényt hozták, a pesszimista próféták, akik minden szociális haladást meg szeretnék gátolni, azt erősítették, hogy tönkre fogja tenni azt az ipart,

amely százezrek megélhetési forrása. A javaslat barátai egy pillanatig sem osztották ezt az aggodalmat. Egyfelől azt állították, hogy oly iparágak, amelyek nem nyugszanak erkölcsileg egészséges alapokon és a munkások számára nem biztosítanak emberhez méltó béreket, parazitáknak tekintendők és egyáltalában nem bírnak létjogosultsággal. Másfelől arra a kétségbevonhatatlan tényre is rámutattak, hogy az éhbérek seholsem vezettek győmölcsöző munkára és még a munkaadó szempontjából is rossz üzletnek tekinthetők.

De a kérdést nemzeti szempontból is vizsgálódás tárgyává kellett tenni. Amely nép jóléte az ő ipari szolgáltatóképességétől függ, nem tűrhet el oly nyomorúságos munkafeltételeket, mint amilyenek a bérhivatali törvényt szükségessé tették. Mert mi értéke van a dolgozó osztályok érdekében létesült gyári törvényeknek, biztosításnak és más törvényes rendszabályoknak, ha a munkásság ugyanakkor az egész vonalon ki van szolgáltatva egy éhbérért dolgozó munkástömeg nyomorának, amely tömeg teljesen ki van vonva a szervezkedés befolyása alól. Gyengesége következtében nem emelkedik és oly mélységben van, amelyen túl nem sülyedhet. És mégis súlyánál és terjedelménél fogva káros befolyást gyakorol a bérek általános nivójára és az egész munkásság életstandardjára.

A rettegett törvény megvalósulása óta immár négy év telt el és így abban a helyzetben vagyunk, hogy hatásairól Ítéletet mondhatunk. Ma 150-200.000 mindkét nembeli munkás élvezi azon hivatalok előnyeit, amelyeket iparágakra vonatkozólag felállítottak. Azok az iparágakra nézve, amelyekben az illető munkások dolgoznak, megállapították a bérminimumot, a munkaadók és munkások képviselőtestületeinek megegyezése alapján. Ennek az lett a következménye, hogy a munkások nagyobb bért kapnak és hogy élet-színvonaluk emelkedett, másfelől pedig, hogy a munkaadók jobb munkaszolgáltatások és nagyobb hozadék révén kártalanítva lettek, úgy hogy ma ők is a törvény legjobb barátai közé tartoznak. Az utolsó parlamenti ülészak alatt kimondották, hogy a törvényt további iparágakra is kiterjesztik és ha e kiterjesztés érvénybe fog lépni, körülbelül 300-400.000 munkás fogja a bérhivatalok hatásait élvezni.

Midőn e könyvet örömmel üdvözlöm, mert barátainknak, a németeknek, segíteni fog annak a megértésében, ami a mi országunkban oly sokféle úton és módon történik a szociális reformok érdekében, merem hinni, hogy hozzá fog járulni a szociális reform magasabb és államférfihez illő megítéléséhez, ami nemzetközi érdekű dolog. E felfogás általános elfogadása fölötté kívánatos lenne. Még messzebb is mennék és azt is merem állítani, hogy e felfogásnak lényeges jelentősége van, ha azt akarjuk, hogy a szociális reformmozgalom ne tunya, bizonytalan léptekkel haladjon, mint azelőtt, hanem erővel, határozottan és biztosan.

Minden országban különleges, sajátos nehéz feladatok jelentkeznek, amelyek számos tényezőnek eredői, aminők a hagyomány, faj, intézmények, temperamentum és az a körülmény, hogy a szociális bajoknak nem vetettek gyorsan és határozottan véget, amikor mutatkoztak. A modern társadalom általános viszonyai és szükség-

létei azonban annyiban hasonlítanak egymásra, hogy az összes népek tanulnak egymástól és kölcsönösen segédkeznek abban a nagy feladatban, hogy a szociális viszonyokat a kor etikai követelményeivel összhangba hozzák.

Legalábbis a kultúrországok szempontjából e követelmények nem maradhatnak továbbra is helyi és partikuláris természetűek. A kiterjedt és mindinkább terjedő kölcsönös vonatkozásaik, közös kereskedelmi érdekeik és intellektuális céljaik, valamint a munka növekvő szolidaritása, amelynek szellemi horizontját többé már nem korlátozza az ország, faj és vallás – mindet már magában véve is mindinkább arra kényszeríti a modern országlási művészetet, hogy a társadalmi problémákat jellegük és jelentőségük alapján nemzetközi és egyetemes problémáknak tekintse. E problémák megoldásában való részvételre minden nép kötelezve van – a saját maga és a közös kultúra iránt fennálló kötelezettség alapján. Németország és Britannia mindegyik a maga módja szerint a múltban figyelemre méltó eredményeket ért el a szociális kísérletek termékeny területén. Igyekezzenek a jövőben ugyan e téren mindig több és több alkalmat találni a tiszteletre méltó versengésre saját maguk és az egész emberiség üdvére!

A. Niceforo: A vagyontalan osztályok anthropológiája.

1. A különböző társadalmi osztályok testhossza a sorozás adatai szerint.

Az emberi testhossz eloszlása éppen nem véletlen dolog, még ugyanazon fajhoz tartozó egyéneknél sem. Bizonyos szabályok épúgy érvényesek e téren is, mint ahogy pl. a meteorológia törvényei szerint történik a csapadékok, a szelek, az atmosferikus vagy vízi hullámzások megoszlása.

Az emberek testhosszára vonatkozó anthropológiai statisztikai felvételek – akár a katonai sorozás adatain, akár magánfelvételek adatain alapulnak – meglehetősen megbízható megfigyelési anyagot nyújtanak és ez alapon a probléma tudományosan is megközelíthető. Ezek az átlagszámok és grafikonjaik beigazolják ugyanis előttünk azt a tényt, hogy az emberi test mérete foglalkozások és társadalmi osztályok szerint változik. A katonai törzskönyvek bőséges adatot tartalmaznak. Ezen az alapon készítettek felvételeket az olasz újoncokról: Livi, a francia újoncokról: Longuet és Carlier, a spanyolokról: Oloriz, a bajorokról: Escherisch és Mayer és a szász újoncokról: Engel és Bertillon.

Az ilyen adatok alapján eszközölt felvételeknél kitűnt, hogy a diákok, a rentier-k, és szabad pályán lévők (ezt a három társadalmi csoportot már a közgazdasági létra magasabb fokain lévőknek tekintetjük) voltak egyúttal azok, akik a legnagyobb testméreteket mutatták fel. Ellenben a munkások és parasztok (megfelelően a közgazdasági fokozatnak, melyben helyet foglalnak), mindég a kisebb méreteket mutatták, testhossz stb. tekintetében.

Bizonyos foglalkozásoknál azonban a mesterséges kiválasztás hatása szembeszökő, így pl. a mészárossegédek majdnem mindenütt mindjárt a diákok és szabadfoglalkozásúak csoportja mögé kerülnek, ami könnyen megmagyarázható, mert e foglalkozáshoz erős és jó meglett egyének szükségeltetnek. Olyanfajta kiválasztás ez, amilyen például Parisban a vásárcsarnoki hordárok között ment végbe, ahol kivétel nélkül bikaerejű emberek láthatók. A fodrászok viszont a legalsó rubrikába tartoznak. Közismert tény, hogy a munkácsoládok gyenge szervezetű gyermekeik számára olyan foglalkozást keresnek, mely nem jár nagy erőmegfeszítéssel. És ilyen épen a fodrászmesterség.

Egyelőre azonban mellőzzük az egyes foglalkozási ágakon a mesterséges kiválasztás által előidézett megfigyeléseket (az ülő foglalkozás befolyása, a szabad levegőn dolgozók méretei stb.) és csak a levonható legáltalánosabb következtetésekre szorítkozunk. A katonai törzskönyvek adatai tanúsítják, hogy a testhossz a szociális helyzettel egyenes arányban áll; hogy a szabad levegőn dolgozók nagyobb testalkotúak mint az ülő foglalkozást űzők és végül, hogy a testméretek megoszlásában mesterséges kiválasztásnak is szerepe van, mely szerint a munkások arra törekednek, hogy olyan pályát válasszanak, mely testi erejüknek leginkább felel meg.

2. A test hossza a különböző társadalmi osztályoknál magánfelvételek alapján.

A magánfelvételek között legfigyelemreméltóbbak a következők munkái: a Quételet-é Brüsszelben, a Paul Broca-é Parisban, a Paglianié Turinban, a Roberts és Rawson felvételei Londonban, Durand és Vacher de Lapouge-é Aveyronban, a Tarnowszkyé Szt.-Pétervárott, a Pfitzneré Stutgartban, a Ricardi és Marró-é Bolognában ill. Piemontban és a Mac Donald-é Washingtonban.

Belgiumban Quételet azt a megfigyelést tette, hogy az árvaházak azon növendékei, akik mezőgazdasági munkát végeztek, kisebbek voltak, mint hasonlókorú árva testvéreik, akik Brüsszelben nevelkedtek fel kedvezőbb körülmények között. Azt találta továbbá, hogy 41 fiatal embernél – 17-20 év között – 13-nak a testhossza 1.60-1.70 m., 26 fiatal emberé 1.71-1.80 m., és 2-é 1.80-1.90 m. a testhossz, ellenben a város szegény negyedében 41 ugyanilyen korú egyénnél az 1.71-1.80 méteres méret – amit általában magasnak mondhatunk – rendkívül kivételes volt.

Broca 18 jómódú orvos és 20 kórházi betegápolót mért meg és az eredmény mutatta, hogy az orvosok átlag 46 mm. voltak magasabbak.

Pagliani azt állapította meg, hogy Turinban a szegény gyermekek alacsonyabbak, mint a jómódúak. 11-12 évek között utóbbiak átlagos testhossza 1.33 méter volt, ellenben a szegény gyermekeké csak 1.27 m. És 12-13 évek között a jómódú gyermekek átlagos hossza: 1.39 m., a szegény gyermekeké: 1.34 m.

13-14 éveknél a jómódúaké 1.46, a szegényeké 1.42 és így tovább egész a 18-19 évekig, amelynél a jómódúak 1.54 m, a szegények 1.51 m. átlagos testhosszat mutattak.

Roberts és Rawson 1935 felnőtt (23-50 év közötti) angolt mértek meg és úgy találták, hogy a hossz bizonyos hivatások szerint változik. A legmagasabb méret a szabadfoglalkozásúakra esett és pedig 172.4 cm. A többiek a következő sorrend szerint következtek: kereskedőségek és kereskedők: 170.8, igen csekély ülést igénylő foglalkozásúak: 170.6, szabad levegőn dolgozók 170.3, bányászok: 169.8, zárt helyiségekben dolgozó munkások: 169.6, matrózok és halászok azonban: 168.3 cm.

Tarnowszky szegény asszonyokat, bűnözőket és prostituáltakat mért meg Moszkvában és úgy találta, hogy a legalsóbb rétegekhez tartozó nők átlagos hossza kisebb, mint a többieké (és pedig 1.58 m. a jómódúaké és 1.56 a szegényeké).

Pfitzner 3000 holttesten végzett méréseket a stuttgarti kórházban, ezenkívül néhány száz kenyérkereső és jómódú nőt mért meg és az eredmény ugyanezt bizonyította.

Ezek az adatok tehát teljesen megerősítik a katonai regiszterek alapján megállapított következtetéseket és igazolják azon tételt, hogy *a testhossz a szociális helyzettel egyenes arányban van.*

3. *A testhossz ugyanazon város szegény és gazdag negyedeiben eszközölt felvételek szerint.*

Villermé érdeme annak a kimutatása, hogy ha Paris arrondissement-jait a lakók átlagos testhosszai szerint csoportosítják, arra az eredményre jutni, hogy az arrondissement-ok sorrendje ugyanaz lesz, mintha a sorrend alapját a különböző nagyságú fejadók képeztek volna, melyek a lakberekben, tehát a jómód fokozatain alapulnak. Ez is megerősíti az előbbi pont végén említett törvényszerűséget.

Bertillon ezt a módszert a születési, elhalálozási és betegségi számoknál alkalmazta.

Ugyanezzel a módszerrel élt Oloriz, és számításai szerint Madrid gazdagabb város negyedeiben az újoncok átlagos hossza 1.627, ellenben a szegény negyedben 1.597.

Az az eredmény, melyhez Ripley a lengyel zsidókon végzett mérétek által jutott, evvel teljesen egyezik.

Villermé felvételét 1888-ban tette közzé, de ha Paris város néhány év előtt közzétett újoncozásának méreteit (Annuaire Statistique de la Ville de Paris) vizsgáljuk át kerületek szerint, az eredmény nem változik, amint azt a következő táblázat mutatja:

Páris kerületei	A lakosság átlagos hossza kerületek szerint	A lakberek átlaga	Az egyes családok átlagos keresete kerületek szerint	Az egészségtelen lakásokban élő lakosok száma, az egész lakosság ezredrésze szerint	A segélyezett szegények százaléka az egész lakossághoz viszonyítva	100 újoncra eső analfabéta	10 halottra eső ingyenes temetés
VIII.	1.660	759	20.600	404 — 671	3.75	1.0	37
VI.	1.655	227	4.600	672 — 938	4.70	5.0	47
VII.	1.653	319	7.400	939 — 1205	4.61	2.1	52
XVI.	1.653	347	11.120	672 — 938	5.77	0.9	40
I.	1.651	296	5.700	672 — 938	2.63	0.9	32
XVII.	1.649	231	4.200	939 — 1205	5.17	2.1	44
II.	1.648	259	3.700	672 — 938	2.59	0.7	33
IX.	1.647	424	6.400	404 — 671	2.44	1.3	27
V.	1.646	138	2.600	1473 — 1739	7.64	6.0	63
Átlag egész Párisban	1.646	210	3.750	1400	6.6	4.76	55.2
XII.	1.643	98	1.670	1473 — 1739	7.97	7.1	72
XIII.	1.643	72	1.210	1740 — 2006	15.50	12.0	77
XIX.	1.643	76	1.330	2007 — 2275	11.17	7.7	74
XVIII.	1.642	100	1.590	1206 — 1472	7.56	7.1	62
XIV.	1.642	97	1.760	1206 — 1472	8.00	7.8	72
X.	1.641	194	2.800	1206 — 1472	4.00	2.2	55
III.	1.640	165	2.500	939 — 1205	3.03	1.6	44
XV.	1.640	86	1.540	1473 — 1739	9.03	8.0	75
IV.	1.639	153	2.500	1473 — 1739	6.12	2.2	55
XI.	1.638	113	1.730	1740 — 2006	7.43	7.6	64
XX.	1.637	62	1.090	2007 — 2275	11.74	12.0	80

Hasonlítsuk össze az egyes városrészeket és távolságukat az átlagtól, látni fogjuk, hogy olyan városrészek, amelyekben az átlagos testmagasság száma az egész város átlagmagasság száma felett van, teljesen azonosak azzal, amelyeket gazdaságilag jobbmódúaknak nevezünk és fordítva, hogy a „kis emberek” a szegényebb kerületeket lakják (szegény negyed).

Csak néhány kivételre bukkanunk és ez könnyen megmagyarázható, így a III., IV. és X. kerületekre, amelyekben a testhossz az átlag alatt marad és amelyekben, bár a lakbér az átlag alatt van, azonban az analfabéták számát, a szegény segélyt, az ingyenes temetést tekintve a kevésbé szegény kerülethez lenne számítható (bár még mindég az átlag alatt). Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a középső társadalmi rétegeknél mégis leginkább a házbér bíró döntő súlylyal, az egész táblázat megerősíti a testmagasság és a szociális helyzet közötti összefüggés tekintetében felállított törvényünket. Különösen áll ez, ha figyelembe vesszük, hogy e három kerület rendkívül sűrűn lakott, utcái szűkek és sötétek és ezekben található az otthonmunkások legnagyobb tömege.

Az V. kerületnél az átlagos testhossz meghaladását igazolja, hogy a munkásság zöme teherhordó és kirakó, akik Bercy óriási dockjaiban dolgoznak. Teherhordók és kirakók azonban erős emberek és ez a mesterséges kiválasztás igazolja az átlagot valamivel meghaladó számot.

A felállított törvény első pillantásra szembeötlő lesz a XII. és XIII. kerületeknél, melyek egyike Bercy raktárait, a másik a Paris-Lyon-Méditerranée-i óriási pályaudvar foglalja magában. Ez a két legszegényebb kerület Parisban. A lakbérek nyomorúságosak és az analfabéták, segélyre és ingyenes temetésre szorulóak száma eléri a maximumot. Az átlagos testmagasság a városi átlag alatt marad, azonban mégsem a legkisebb, amint az a gazdasági helyzetből következtethető lenne. A kevésbé szegény XI. kerületben az átlagos testhossz alacsonyabb. A magyarázat az, hogy ezen kerületek munkásságának igen nagy része is Bercy dockjaiban és a Páris-Lyon-Méditerranée-i pályaudvar raktáraiban van foglalkoztatva, tehát itt is a mesterséges kiválasztás az eltérés magyarázata.

A bemutatott táblázatból nyert adatok alapján készített egy másik csoportosítás még szembeötlőbbé teszi a tételt.

Összefüggés jómód és testhossz között.

A kerületek csoportjai a lakók átlagos testhossza szerint összeállítva	Átlag magasság	Átlag lakbér
I. csoport: VI., VI., VII., XVI. kerületek	1.655 m.	413.— frank
II. „ I., XVII., II., IX. „	1.648 „	302·50 „
III. „ V., XII., XIII., XIX. „	1.644 „	96.— „
IV. „ XVIII., XIV., X., III. „	1.641 „	139.— „
V. „ XV., IV., XI., XX. „	1.638 „	103·50 „

A harmadik csoportban lévő kerületek azok, amelyekről előbb szólottunk, (a teherhordó és hentes városrészek). Egyébként igazolja a táblázat, hogy a lakbérrel együtt az átlagos testhossz is emelhető.

4. *A testhossz mérésénél könnyen előforduló tévedések okairól: kor, faj, a mérés időszaka, a mérés előtti foglalkozás és a mérés technikája.*

A vizsgálódások előadott háromféle neméből indokolt volt megállapítanunk azt a tételt, hogy az alacsonyabb társadalmi osztályokhoz tartozók testhossza rövidebb. Mivel azonban vizsgálatainkat a kritika kifogásolhatná, szükséges még néhány módszertani megjegyzést tennünk, amelyek a legszigorúbb kritikát is lefegyverzik.

Tényleg, ha azt kell megállapítanunk, hogy a testhossz a foglalkozás, vagy a milió szerint hogyan változik, akkor csak azokat szabad összehasonlítani, akik egész a részletekig homogének, csupán a vizsgálat tárgyát képező jellegben, a foglalkozásban vagy a milióban térnek el egymástól. Nem szabad tehát különböző korú, vagy fajú stb. egyéneken végezni méréseinket.

a) *Az életkor.* így pl. az életkornak jelentékeny szerepe van a test méreteinél.

Quételet szerint az emberi test magassága a 25. életévig emelkedik. (1.722.)

Így marad aztán a 30-ik évig és ekkor elkezdi csökkenni, oly módon, hogy a fenti szám 40 évnél már 1.713, 50 évnél 1.674 mm.-re süllyed, a 80-ik évnél pedig 1.613-ra.

Dunant úgy találta svájci katonákon végzett méréseinél, hogy akik átlaghossza 20 évnél 1.674., 25-30 évek között már 1.688.

Megjegyzendő azonban, hogy Gould és Baxter északamerikai statisztikusoknak, a Quételet-énél terjedelmesebb számításai szerint az emberi test növése egészen a 35-ik életévig tart.

Quételet, Dunant, Gould és Baxter egyidejűleg különböző embercsoportokat vizsgáltak meg. Hogy azonban exakt eredményekhez jussanak, szükséges lett volna *ugyanazon embercsoportot* a születéstől elhalálozásukig figyelemmel kísérni és minden évben méréseket eszközölni. Sajnos, ez eddig nem volt keresztülvihető és így különböző embereken végzett mérésekkel kellett beérniök. Miután pedig éppen a gyengébbek és betegesek lesznek korábban a halál szelekciójának áldozatai és az erősebben fejlettek életben maradnak, ez az oka, hogy a mérések a test növéseinek a végső időpontját a 35. évben állapították meg. Mert bár a test 25-30 év között nem nő, ilyen módon a 35 évesek között több magasabb egyént találhatni, mint a 25-30 év között. A kistermetű beteges ember példányok, akik a 25 évesek számát megnövelik, a korai halál által elimináltak. Ezért nem fogadható el az előbb említett amerikai statisztikusok álláspontja, mely szerint a növés a 35-ik évig tart. Viszont Topinard mérései valószínűvé teszik, hogy a növés határait nem a 25., hanem a 30. életévnél kell kitűznünk. Érdekes volna megtudni, ez a szám minden fajra helyes-e, az idevonatkozó anyag azonban hiányzik.

Leghelyesebb tehát a méréseknél vagy a 30. életévet túlhaladott egyéneket venni, vagy pedig egy és ugyanazon életévben lévőket. Utóbbira a sorozások adnak alkalmat és bár ezek köpött is akadnak nemcsak 20, hanem 22, 23 évesek is, akik a mérési számot

megjavítják, egészben véve a mérés e módját megbízhatónak mondhatjuk.

b) *A faj.* A mérések másik hibája, ha különböző fajhoz tartozó egyéneken eszközöltetnek. Így például a lombardok más antropológiai typushoz tartoznak, mint a kalabriaiak. Az előbbiek kerekkoponyájú, magas termetű egyének, az utóbbiak hosszúkás koponyájú, rövid termetűek. Miután ugyanaz a nemzet ilyen különböző fajokat egyesít, ezt a méréseknél nem szabad figyelmen kívül hagyni, ha meg akarjuk állapítani, vajjon a fajban vagy a gazdasági helyzetben keresendő-e hosszmetrebeni különbség.

c) *A mérés ideje és a mérés előtti foglalkozás* szintén szerepet játszanak. A csigolyák közötti porcos részek rugalmassága okozza, hogy a földön fekvő egyén testhossza nagyobb (5-6 mm.), mint az álló egyéné. A Paris-Belfort közötti versenyfutásnál a testhossz különbsége 1-4 cm-t mutatott. Ugyanezen okból az ember testhossza reggel, az alvás után nagyobb, mint napközben. A porcos részek a csigolyák között a nyomás alól fekvés közben felszabadulnak és ez okozza a hosszabbodást. Ezen okokból a méréseket a nap ugyanazon szakában kell az összes egyéneken végezni.

d) *A mérés technikája.* A legkisebb eltérés a mérés technikájában illuzióriussá teszi a vizsgálódásokat. Gyakran az antropometriai eszközöknél való különféle helyzet, vagy a mérés időtartama közötti különbség nagy eltéréseket vonhat maga után. Legnagyobb gondot kell tehát a mérési technika azonosságára helyezni.

5. *A szociális helyzet*

alapján való csoportképzésnél nem elegendő a munkabér magasságát figyelembe venni. Ezt ki kell még egészíteni a táplálkozásra vonatkozó adatokkal, továbbá a lakásviszonyokkal is.

6. *A kísérleti anyag.*

Jelen sorok írója az előadott módszer szerint a következő anyagon eszközölt méréseket:

918 fiún: a testhossz, a testsúly, erő, mellbőség és lélekezési index tekintetében;

726 leányon: a testhossz, súly és erő tekintetében;

703 fiún: a koponya kerületén, a homlokzaton, a koponya köbtartalmán és koponyaindexen;

20 fiún: a testi és szellemi elfáradás tekintetében;

660 fiún: a szem és haj színe tekintetében;

140 fiún és 96 felnőtt férfin a koponya és nézés rendellenességeire nézve;

102 felnőtt férfin a testhosszra és a kar kinyújtására nézve;

66 felnőtt férfinél a fej elülső és hátsó része közötti arányra nézve;

34 felnőtt férfinél a kéz rendellenességeire nézve;

60 „ „ testhossz és a koponya és nézés tekintetében;

100 „ „ érzékenységeikre nézve.

A mérések az előadott elvek alapján eszközöltettek. A szegények kategóriájába a bérmunkásokat és kis kézműveseket soroztam.

Méréseim eredményét a következő adatok mutatják. (A következőkben a kiváló szerző tanulmányának csak főbb adatait közöljük.)

7. A testhossz.

	F i ú k		L e á n y o k	
	gazdag*)	szegény	gazdag	szegény
7 évesek	120.0	116.1	—	—
8 „	126.2	122.5	123.3	119.5
9 „	129.9	123.9	129.6	124.4
10 „	134.2	128.9	135.2	129.7
11 „	135.2	134.2	137.4	134.1
12 „	140.5	138.8	142.9	140.1
13 „	144.4	140.5	148.2	146.5
14 „	150.1	146.2	152.6	146.4

Látnivaló, hogy a jómódú gyermekek testhossza korukra való tekintet nélkül nagyobb, mint a szegény gyermekeké.

8. Abszolút és relatív testsúly.

	F i ú k		L e á n y o k	
	gazdag	szegény	gazdag	szegény
7 évesek	23.0	21.1	—	—
8 „	24.2	23.0	24.0	22.5
9 „	26.5	24.7	26.1	24.2
10 „	28.5	26.9	28.7	26.3
11 „	29.6	29.4	30.8	29.1
12 „	32.3	32.3	35.8	33.6
13 „	35.3	33.5	38.1	37.5
14 „	40.5	37.8	44.9	41.7

Tehát a gazdag gyermekek abszolút testsúlya is nagyobb.

$$\text{Relatív súly vagyis} = \frac{\text{súly}}{\text{magasság.}}$$

	F i ú k		L e á n y o k	
	gazdag	szegény	gazdag	szegény
7 évesek	19.16	18.96	—	—
8 „	19.20	18.85	19.51	18.90
9 „	20.38	19.91	20.23	19.51
10 „	21.27	20.85	21.23	20.38
11 „	21.92	21.94	22.40	21.71
12 „	23.07	23.40	25.03	24.00
13 „	24.51	23.92	25.79	25.68
14 „	27.00	25.89	29.53	28.56

Vagyis a gazdag gyermekek relatív testsúlya is nagyobb.

*) A szabadfoglalkozásnak e kategóriába Boroztattak be.

9. Mellbőség.

	F i ú k	
	gazdag	szegény
7 évesek	56.4	55.4
8 "	57.1	57.0
9 "	58.7	58.1
10 "	60.4	59.6
11 "	60.9	62.9
12 "	64.6	63.6
13 "	65.7	64.5
14 "	69.6	66.6

Ezen a téren is tehát a szociális helyzet hatása szembeötlő.

(Folytatjuk.)

Szekfű és a radikalizmus

Írta: Lakatos László.

A *Szekfű* Gyula „Számúzott Rákóczi”-ja körül olyan viaskodás tört ki nálunk, mint aminőt máskor csak választásokon, vagy egyéb hangos politikai eseményeknél lehet látni. És gyönyörű volt, hogy annyi sok politikai hajsza, lárma és tülekedés után egyszer egy könyv miatt tudott a magyar publikum a paroxizmus csúcspontjáig kerülni. Igaz, lehet mondani azt is, hogy a Szekfű-könyvet ért támadások kiinduló pontja a politika volt és jóhiszemű megvédelmezői közül is egyik-másik talán politikából volt kedvezően hangolva a császári levéltári fogalmazó iránt, aki Rákóczi bujdosásáról könyvet írt.

Tulajdonképp annyira tisztázódott az ügy az immár túlságosan elhúzódtatott vitatkozás alatt, hogy szinte feleslegesnek látszik ebben akár csak még egy újabb szót is kimondani. De a Szekfű-ügyben való újabb állásfoglalásra, ez ügyhöz való újabb hozzászólásra nemcsak jogunk van, hanem – úgy érezzük – *ezt meg kell tennünk*, főként azért, hogy a tudományos kutatás szabadsága körül támadt egynéhány félreértést, koncedáljuk: jóhiszemű félreértést eloszlassuk. Szekfű Gyula az őt ért támadásokra írt válaszfüzetében azzal vádolja azokat, akik őt bántották, hogy könyvét el sem olvasták. Ebben részben igaza is lehetett és szabadjon most nekünk azt a gyanút kifejezni, hogy a védelmezők között is volt bizonyára egy-kettő, aki a „Számúzott Rákóczi”-t el sem olvasván, kelt annak és a modern történetírásnak védelmére.

A „Számúzott Rákóczi”-t úgy védelmezték meg, mintha az a modern történetírásnak egyik úttörő munkája volna. Ezt a látszatot nagyon elősegítette az, hogy Szekfű munkája bálványdöntő és nimbusz-romboló, ebben a tendenciájában és ebben a hatásában tehát összetalálkozik a modern, materialista történetírásnak egy-két olyan tünetével, amely a történelmi materializmus methodikájának feltétlen velejárója ugyan, de csak másodlagos tünet és nem főcél, mint az a Szekfű könyvében volt.

A Szekfű könyve (aki ezeket a sorokat írja, az nagyon is elolvasta ezt a munkát) nem modern történelmi mű. Ha Szekfű

könyvét olvasom, abból nem tudom meg azt, hogy a szatmári béke utáni Magyarországon hány úr élt, hány paraszt, minő volt az uraknak és a parasztnak egymáshoz való jogviszonya, mit ettek akkor a parasztnak és mit az urak, hogyan öltözködtek, milyen nyelven beszéltek, milyen házakban laktak, mennyi adót fizettek. Nem ismerem meg belőle az akkori Magyarországnak sem kulturális, sem szociális képét és miután nem tudok meg semmit, kénytelen vagyok például a Bercsényi és Esterházy-féle betörések kudarcának okául elhinni azt, amit Szekfü mond, azt t. i., hogy a nemzet egyeteme akkor már átlátta, hogy sokkal okosabb a nyugati keresztény császárral tartani, mintsem a török-tatár és kuruc csapatokkal. (Mintha bizony a szatmári békét követő napok után a nemzet már a pontosan kidolgozott Deák-párti közjogi politika javára döntött volna.)

Ez azonban csak példa. És azért szakítottuk ki ezt az egy példát, mert épen ez mutatja a legrikítóbban a Szekfü-könyv teljes elmaradottságát. Szekfü osztály-történetíró, rendi-történetíró, épen olyan, mint amilyen *Thaly* Kálmán volt. A különbség csak az, hogy míg *Thaly*, aki a fejedelem kései udvari historikusának nevezte magát, a kék-piros libertás-zászlót füstötte könyvének címlapjára, addig Szekfü más színekben pompázik, olyan színekben, amelyek ellen való támadást a negyven esztendősi piaci szónoklat nevetségessé tehetett ugyan, de amelyek mégis csak egy kasznak, egy klikknek, egy rendszernek a színei: a fekete-sárga. Szekfü a legrégibb módszerű történelmi iskolának a híve. Nem veszi tekintetbe a létnek és az eseményeknek anyagi feltételeit, a felkelések, háborúk, győzelmek és kudarcok megett nem, hogy az osztályokat, de magát az egyetemes társadalmat sem keresi és mindent miniszterek jegyzékváltásainak, hadvezérek zsenialitásának, vagy rövidlátásának tud be. Olyan történetíró, amilyen a nagy többség volt eddig és ha valami ki is emeli őt ezek sorából, az semmiesetre sem rendszerének új volta, hanem páratlan stílus-készsége, szép írni-tudása és – elismerjük – a bátorsága, amellyel egy, a köztudatba már beidegzett fogalomhoz nyúlni mert.

Mindez azonban kevés ahhoz, hogy a haladás jóhiszemű hívei Szekfüben a modern tudományok bajnokát lássák. A „Száműzött Rákóczi” szerzője *világnézetében épen olyan elmaradott ember, aminő « Rákóczi-historikusok többsége volt Thaly Kálmán Rákócziról írva, a magyar történelmi középosztály szemüvegével nézte a rodostói száműzöttet, Szekfü ellenben VI. Károly udvara spanyol-vallon-német klikkjének tanácskozási szegletéből mond Ítéletet Rákóczi felett.* És ha a *Thaly-féle* szempont semmi esetre sem alkalmas arra, hogy tudományosan objektív képet kapjunk a magyar történelemnek e bizonyára érdekes

és jelentős vezérlő alakjáról, akkor joggal kérjük, mennyivel tudományosabb Szekfű Gyula, aki egyszerűen egy fekete-sárgára festett Thaly Kálmán, egy ellen Thaly Kálmán, de semmiesetre sem modern történet-tudós, aki Thaly Kálmán felett áll, hacsak nem írás-készsége miatt, ami azonban az objektív tudomány szempontjából nem sokat számít.

Hogy ez így van és hogy Szekfű maga sem tartja magát annak, akinek az ő radikális és jóhiszemű védelmezői tudni szeretnék, arra nézve személyes élmény számba menő bizonyítékom van. A Szekfű-könyv megjelenése után egyik napi lapba cikket írtam a könyvről és abban az itt is elmondott szempontok miatt tiltakoztam az ellen, hogy Szekfűt a modern tudományos kutatás mártírjaként állítsák oda. Erre mi történt? Szekfű elolvasta a cikkemet és válaszfüzetkésében reflektált is arra. Két kézzel kapaszkodott a modern tudományról mondottakba és ő maga volt az, aki még nálamnál is erélyesebben tiltakozott az ellen, hogy őt a modernekkal egy sorba állítsák. Kicsinylően nyilatkozott *Pikler* Gyuláról és *Jászi* Oszkárrol, a történelmi materializmust pedig gyermekes játéknak, tudománytalan skatulyázó rendszernek nevezte és felkért arra, hogy nevezem meg neki azt a külföldi nagy történetírót, aki e szerint a methodika szerint dolgozik. Lényegtelen, hogy Szekfű mint az a hozzám írt válaszából kiderült, *Guglielmo Ferreronak* és nagy művének még csak hírét sem hallotta, a fontos az, mennyire lenézi ő a modern történetírásnak egyetlen komoly formáját és mennyire siet magát még annak a gyanúnak az árnyéka alól is tisztázni, hogy a történelmi materializmus és a modern iskola híve volna.

És itten valóban groteszk helyzet állott elő. A radikálisok, pusztán a gondoltszabadságnak nemes kincsét féltve, sikra szálltak Szekfűért, aki azzal hálálja meg ezt a védelmet, amely neki a haladó társadalom előtt becsületet, sőt nimbuszt akart szerezni, hogy ország-világ színe előtt lerázza magáról radikális védelmezőit.

Pszihikai szempontból – Szekfű könyvében is állandóan Rákóczi pszihéjét tárgyalja – nagyon is megértjük, hogy Szekfű miért kapott kapva az alkalmon, hogy éles határvonalat húzzon Jászi Oszkár és saját maga között. Szekfű, úgy mondják, belebetegedett az őt ért nacionalista támadásokba. Az ellene írt sovíniszta cikkek az idegeire mentek. A bécsi környezetbe került magyar ember, aki akadémikus akarna lenni, egyetemi tanár is talán, de mindenesetre olyan pozícióra vágyik, ahol a magyar történelmi középosztály hogyan-vélekedése fontos, most ezen a módon szeretné magát rehabilitálni. Ma még egy aulikus munka segítségével akar pozícióhoz jutni, de holnap, amikor ezt a pozíciót már elérte, felámad benne a gentry, a magyar úr. Fájnak neki azok a táma-

dások, amelyek abból az osztályból jönnek, amelyekből ő is származik, vagy – amelyből szeretné, ha származnék; baráti szorítást vár attól a kéztől, amelyik őt mostan kövel támadja és hogy ezt elérhesse, szidja a történelmi materializmust, lekicsinyli Piklert és Jászit és éppen ront neki a radikalizmusnak, éppen hogy kényes izlése a felekezeti kirohanásoktól vissza tartja őt egyelőre.

És éppen azért, mert Szekfű úr erre képes volt, tiltakoznunk kell az ellen, hogy a modern történetírás őt még továbbra is védelmébe vegye. Rákóczi Ferencről és a Rákóczi-féle mozgalmakról igenis rajzoltak már objektív történelmi képet. Ez a rajz ott van, azokon az oldalakon, amelyek az *Acsády* Ignác Magyar jobbágyság! történetében Rákóczival foglalkoznak. Azokból az oldalakból igenis* meglátjuk a Rákóczi-féle felkelés igazi eredetét, megtanuljuk belőle, hogy miért volt a mozgalomnak kezdetben sikere és miért kellett annak később elbuknia. Acsády nemcsak a Rákóczi korabeli Magyarországot rajzolta meg kitűnően, hanem amennyire ezt munkája, amely elsősorban a jobbágyok helyzetével foglalkozik, megengedi, magát Rákóczit is. Az Acsády-féle jobbágy-történelemnek, amely hiszen nem is Rákóczi-történet, egyetlen kikezdése milliószer becsesebb az egész Szekfű-könyvnél. Acsády írása komoly történelmi munka, Szekfűé nem egyéb különvéleménynél. Igaz, tiszteletre méltó különvélemény és ha abban bátorság, vagy új szempont van, tisztelettel kell fogadnunk, mégha végeredményében egyébként a legkonzervatívabb, vagy reakciósabb volna.

De a Szekfű-féle különvélemény megett, éppen a radikálisokat olyan hálátlanul elítélő és lebecsmérlő nyilatkozata miatt, keresnünk kell az indító okokat is. Szekfű könyvét az Akadémia adta ki, ő maga akadémiai levelező tagságra és egyetemi katedrára pályázott. Nem akarunk ebből semmiféle konzekvenciát levonni, csak nagy tisztelettel annyit kérdünk meg a „Száműzött Rákóczi” szerzőjétől, megírta-e volna könyvét akkor is és így írta volna-e meg akkor, amikor az egyetemek *Apponyi* Albertet, akkori aktív közoktatásügyi minisztert siettek díszdoktorrá választani.

Végeredményben mi történt? Az történt, hogy a legkonzervatívabb tudományos testület, az Akadémia, kiadott egy Rákóczi-munkát. A munka feltűnést keltett és a sovíniszták megtámadták azt. Erre a szabadgondolatnak néhány híve a legnagyobb jóhiszeműségtől vezéreltetve, megvédelmezi a szerzőt, akinek egyetlen tudományos érvelése az volt, hogy Rákócziját az osztrák képek feljegyzéseiből állította össze, amelyeket az ellenpárton levő Thaly Kálmán tudatosan elmellőzött (éppen úgy, ahogyan Szekfű elmellőzte a Thaly által felhasznált adatokat.) És erre a fiatal akadémikus-önjelölt, aki bizonyára igen tehetséges szatirikus történelmi regényt,

vagy novellát tudna írni, siet megcáfolni radikális védelmezőit . . .
 Egy kép jut eszünkbe. 1906 áprilisában történt. A Fejérváry-kormány, amely több mint fél éven át a plevnai oroszán elszántságával küzdött az általános választói jogért, lemondott. Az új koalíciós kabinet eskütételének előestéjén a Bristolban vacsorázott. Tulipánok az asztalon. Belép a vendéglőbe báró *Fejérváry* Géza tábornagy. Szerényen egy kis asztalhoz ül egyedül. Erre a nagy asztaltól felugrik *Hadik* János és *Zichy* Aladár és magukhoz viszik Fejérváryt, aki boldog örömeiben nem is akar hinni a tessékelésnek. De már ott ül a nagy asztalnál és díszhelyre, a fejére kerül annak az asztalnak, amelynek oldalán *Andrássy*, *Kossuth* és *Apponyi* ülnek. Az öreg tábornok most ott ül azok között a nemzeti kaszinóbeli tagársai között, akiket háromnegyed esztendőn át halálra rémített az általános választói joggal. Akkor bojkott alatt állott, most, hogy átengedte nekik nelyét a zöld asztalnál, a fehér asztalnál őt ültetik elnöki székbe. Fejérváry szeme könnybe lábbad és csak ennyit mond:

– Egy év óta ez az első boldog estém!

És hol volt akkor Bokányi, hol Vészi, hol az általános választói jog . . . Nem mondjuk, hogy Szekfű már *Ballagi* Aladár házában vacsorázik, de annyi bizonyos, hogy radikális megvédelmezőit ő minden esetre már jó előre kiküldi az előszobába.

A zsidó-boykott Lengyelországban.

Hat évszázadon keresztül éltek együtt lengyelek és zsidók. Kiegészítették egymást. A „schlachta” volt az uralmon levő kaszt, a lengyel paraszt megművelte a földet, a kereskedelmet és ipart űző zsidó építette a városokat. Gyakran hívogatták a zsidókat az országba és ótalmazták őket: hiszen a lengyelek egy rétege sem nélkülözhetette őket szociális tekintetben. A lengyel gazdaság-szervezetben a nemzet egy heterogén osztályát képezték. Közben a kép lassankint változott. A társadalom tagozódási folyamat behatolt mindkét népcsoportba. Egyre bonyolultabbak lesznek a viszonyok. A súrlódásoknak a múltban gyökeredző okaihoz újabb, társadalom-gazdasági összeütközések járulnak, amelyek ismét bizonyos sajátos nemzeties színezetet nyernek. A földművelés válsága a „schlachta”-nak is, meg a parasztságnak is jelentékeny részét a városba űzi. A szabad foglalkozások csakhamar túlsúfoltak, az állami szolgálat el van zárva; egy út marad hátra: kereskedés és ipar. Egy lengyel középosztály kifejlődésének így támad talaja, amely osztály előbb-utóbb megfogja ostromolni a zsidó konkurensek pozíciót. E pillanattól fogva a már régóta meglévő nemzetlélektani momentumokon kívül megvannak a gazdasági előfeltételek is a zsidóság boykottálására. A múlt század 80-as éveitől a helyzetet még jobban kiélesítette zsidóknak Oroszország többi részéből történő beözönlése. Külföldieknek, sőt veszedelmes oroszosítóknak tekintették a – litwákoknak nevezett – jövevényeket a lengyelek, mivel azok ragaszkodni merészeltek saját kultúrhyagományaikhoz, ahelyett, hogy tüstént a lengyel nyelvnek és kultúrának hódoltak volna be. A *lengyel liberalizmus atyja* Swentochowszky „csavargó patkányok”-nak nevezte őket, kiket mihamarabb és minden eszközzel ki kell irtani.

A zsidók gazdasági és művelődési történetének mindenütt újra meg újra lejátszódó esete ez. Csak a módja, mikéntje a dolognak változó és épen ebben produkáltak a lengyelek nem kis mérvben érdekes eredetiséget. Abban a pillanatban, hogy az alakulófélben levő lengyel középosztály zavarólag ható idegen testnek kezdi érezni a zsidókat, azt kívánják tőlük, hogy teljesen a lengyelekhez assimilálódjanak. A zsidók „fölső tízezrei” azonnal késznek nyilvánítják erre magukat, sőt mi több, szent ígéretet adnak erről az *összes mózes hitű lengyelek* nevében. Csakhamar azonban utópiának bizonyult az, hogy a zsidóság lengyelséggé változhatnék. Ellenkezőleg, épen a

szélesebb rétegek öntudatra kapásával és köztük kiváltképen a munkásosztály keletkezésével kezd a lengyel zsidóság a maga ősi kultúrájába behatolni és kezdi azokat gyűjteni. A forradalmak kora félreérthetetlen bizonyítékát nyújtotta a lengyelek szemében annak, hogy a zsidóság beolvadni kész felső rétegének domináló volta képzelődés. Azok a nyilatkozatok, amelyek arról szóltak, hogy a zsidók, mint zsidók készek a nemzetért meghalni, de amelyeket ez a nemzeti halál nem követett nyomon, még hozzájárultak a konfliktus elmérgesedéséhez. Ettől fogva elkerülhetlenné vált a nyílt hadjárat az állítólagos *zsidó veszedelem* ellen. Türelmetlenül vártak valami casus belli-re. És kihívó ravaszsággal csakhamar inscenálták a zsidók kihívását.

Varsó zsidó választópolgárai, akiknek kezében volt az abszolút többség a negyedik дума előtti választásnál, nem akarták Kucharszewskyt, egy kimondottan antiszemita jelöltet, küldeni a dumába képviselőjüknek. Egyszermind azonban annyira mentek engedékenységükben, hogy az első választásnál Kucharszewszky táborának egyik kevésbé agresszív antiszemitéjára szavaztak, aki azonban megbukott. Ezután szavaztak csak – talán valami zsidóra? – dehogyan: Jagelló lengyel szociálistára. A méltatlankodásnak már jól előkészített képmutató ordítása erre az egész lengyel polgárságon végigszáguldozott: „A zsidók meg akarják maguknak hódítani Lengyelországot! Ki a zsidókkal, ki velük!” A „lovagias lengyel” álarcát félredobták és most mindnyájunk szeme előtt ott áll gyűlölettől eltorzult vonásokkal a kicsinyesen mérges lengyel boltos, aki mindennek, ami érdekének útját állja, ellene tör dühöngve és brutálisan, természetesen a haladásnak és a kultúrának cégére alatt. Hogy a zsidók 600 év óta velünk együtt építették fel Lengyelországot? Hogy megteremtették a lengyel kereskedelmet? Hogy megnyitották az egész orosz piacot a lengyel ipar számára? Mi közünk nekünk mindehhez?! A zsidók veszedelmes versenytársak, tehát bojkotálni kell őket. Lengyelesítsetek meg mindent: kereskedelmet, hitelt, ipart! Kenyéririgység a főrugója a zsidók lengyelországi bojkotálásának.

A lengyelek maguk közül akarnak egy középosztályt teremteni. Ezen senki sem találhat kivételt. Teremtsetek új gazdasági pozíciókat, fejtsetek ki az ország gazdasági kultúráját és produktív erőit, kísérlejtétek meg tanulás, szervezkedés, vállalkozói szellem által annak elérését, hogy tanítómesteretek, a zsidó középosztály lejárja magát! Hja, de ehhez a lengyel polgárság nagyon is kényelmes, nagyon is korlátolt és minden vállalkozói kedv híján való. Jobbnak látják, hogy mindjárt a legelső, kívülről jövő alkalommal arra az útra lépjenek, amelyiken csak vajmi kevésbé találhattak ellenállásra: egyszerűen elűzik a zsidókat azokból a pozíciókból, amelyeket maguknak évszázadokon keresztül kivívtak; *egy roppant arányú vértelen progromot* hirdetnek. Nem önmaguknak építeni, hanem a másét szétrombolni: ez most a lengyel polgárság hadiparancsa. És ez a nemzet, amely így, nem a saját eredményei, hanem egy sovíniszta rablóhadjárat útján másokat kerget el brutálisan jól megérdemelt pozíciókból, ez panaszkodik jajszóval Keletnémetországnak belső kolonizálás által történő germanizálása miatt, amely pedig nemcsak hogy nemzeties harcnak a jellegét hordja magán, hanem ezenkívül

és ezenfelül az egész nemzetgazdaság számára új, produktív értéket termel. Posenben: szent elszörnnyedés a nemzeti elnyomatás miatt; Orosz-Lengyelországban: vad hecckialítások egy elnyomott nép ellen; ezt a Janus-főt mutatja a lengyelség Európának. Es ahol hatalmukban áll, micsoda eszközökkel dolgoznak: vándorló bojkott-agitátorok kószálnak szanaszét az országban, progromal való fenyegetődzések, direkt brutalítások, sőt gyújtogatások napirenden vannak.

Egy-két eset sok helyett: Pontnew faluban egy 8-tagú zsidó család lelte halálát a tűzben. Miután az ablaktáblákét és az ajtókat kívülről beszögezték, tűzcsóvát vetettek a ház minden sarkára. Az egész falu tanúja volt mindennek és egy ember se mozdult, hogy segítsen. Egy más helységben egy fiatalkorú gyújtogatókból álló jól szervezett banda működik.

Az efféle barbár harci módszerek alkalmazásával, az egyenjogosultság és a szabad verseny elvének megtagadása folytán a lengyelországi bojkottmozgalom kimondottan hysterikus jelleget vesz fel. A forrongó gyűlöletnek ebben az atmoszférájában ma Lengyelországban kedvező fogadtatásra egy olyan eszme sem számíthat, amelynek nincs zsidóellenes színezete. Ma Lengyelországban minden zsidóellenes: szabadgondolkodás és klerikalizmus, radikalizmus és feudalizmus, liberalizmus és konzervativizmus, feminizmus, nacionalizmus, mi több, még a szövetkezeti és kulturmozgalom is.

Elvitázhatlanul lengyel találmány az úgynevezett progresszív antiszemizmus, vagy másképp humánus kannibalizmus* és a nacionalista-kerikális kooperáció. A modern szolidaritás egyik hatékony tényezőjét, a szövetkezetet, a viszálykodásnak és az embergyűlöletnek eszközére alakították át. Orosz-Lengyelországban az 1912. esztendő 922 fogyasztási szövetkezete közül csak 35 volt munkásszövetkezet, ebből 27 kimondottan antiszemita tendenciával. Maradt tehát egészben véve alig 10 modern szövetkezet. A lengyel hitelszövetkezeteknek nagy része egyáltalában nem vesz fel zsidót, a többiek is csak a tagok bizonyos százalékának arányában vesznek fel zsidókat. Nemrég azt kérték a lengyelek az orosz kormánytól, hogy törvénnyel korlátozza a varsói városi hiteltársaság zsidó tagjainak a számát. Azt, hogy a lengyel fogyasztó egy a gazdaságilag visszás paktumot köthessen a kis és a közép kereskedő világgal, csak a jelenlegi reakciónárius szellemű lengyel szövetkezetek tettek lehetségessé. Itt nem az összesség érdeke mérvadó, hanem a lengyel kispolgárnak abbéli törekvése, hogy az eddig zsidók által üzött foglalkozásokat magához ragadja. Ezek a belső ellenmondásokkal telt alkotások azonban egyáltalában nem számíthatnak tartós sikerre; ugyanis egyidejűleg roppant mennyiségben fognak új, *nemzeties* kiskereskedéseket felállítani, ami a mozgalom tulajdonképeni végcélja és ami valójában kerékkötője lesz a modern szövetkezeti eszmének. Haladás és szolidaritás épen csak arra jók, hogy álcázzák egy olyan osztály önző politikáját, amely újat alkotni nem, csupán azt akarja, hogy amit mások teremtettek, magának kaparintsza meg.

A középosztály mozgalmának terén a bojkott a lényegében már fennálló szociális összeütközést a legnagyobb mértékben kiéle-

* Lásd még: *Bernhard: Die Polenfrage.* (Leipzig, 1910.) 248. o.

sítette. A bojkottmozgalom messze kicsapott ennek az eredeti konfliktusnak a kereteiből és politikai művelődési téren egy, az egész zsidóság ellen intézett lengyel-nacionális hadjáratnak a karakterét vette fel.

A bojkott az egész lengyel polgárságnak politikai állásfoglalását egy csapással teljesen megváltoztatta. Eddig a lengyelek mindig és mindenütt természetesen szövetségesei voltak az orosz ellenzéknek. Most azonban az egész vonalon, nyíltan a reakció mellé állottak. Az elnyomottak kíméletlen elnyomókká vedlettek át. *A lengyelek immár világosan kimutatták, hogy az ő oly sokszor dicsőített szabadságszeretetük mindig önző volt s hogy azt a mások bőrére akarják kielégíteni.* Nem átalják megcsókolni azt az öklöt, amely tegnap még minden ceremónia nélkül tépte ki Lengyelországból Cholmot, hogyha ezt az öklöt ezentúl a zsidók ellen fordíthatják. Számtalan községi határozat és a tömeges pétervári denúnciaciók alapján minden nap tömegesen utasítják ki a zsidókat a lengyel községekből. Emellett gyakorta az orosz bürokrációnak kell a *szabadság lengyel bajnokainak* túlbuzgalmát csillapítania. Cinikus nyíltsággal szónokolnak ezek a dumában avégett, hogy a lengyel városok önkormányzatában a zsidók jogai a legmesszebbmenő módon megszorítottassanak, pedig e városok kiépülésében és fellendülésében a zsidóknak igen tevékeny részük volt. A birodalmi дума pedig ki is szolgáltatta a zsidókat a lengyeleknek és jogaiknak megszorítását szentesítette. A birodalmi tanács hasonlóképen. Csakhogy emez egyszersmind egy igazi mefisztói gúnyban bővelkedő politikai leckében is részesítette a lengyeleket, amennyiben egész kurtán megtiltotta, hogy a lengyel önkormányzati testületek a lengyel nyelvet használhassák. Ti a zsidókat akarjátok elnyelni, mi meg titeket? Vajjon mit felelhetnének a lengyelek erre az ellenállhatatlan logikára? Hiszen Dmowszky úr és társai nap-nap után azt magyarázgatják, hogy türelem és egyenjogúság csupán „szocialista bolondok” üres érzélgései, hogy a dolgok lényege a hatalomban rejlik. Ezt a politikai bölcseséget kétségkívül a kozákoktól tanulták a lengyelek és az előjelekből Ítéelve, még tanítómestereiket is felül fogják múlni bizonyos tekintetben.

Társadalmi és kulturális téren is a bojkott olyan jelenségeket hozott napfényre, amelyek a mai Lengyelország erkölcsének retentő eldurvulására vallanak. Lengyel iskolák húzódnak attól, hogy zsidógyerekeket felvegyenek. Rosszul bánnak velük a iskolában. Lengyel orvosok visszautasítják a zsidó pácienseket és zsidó kollégáik elleni bojkottra izgatnak. Radikális – a la Niemojewszy – szabadgondolkodók direkté az orosz pogromisták fegyvertárából átvett cikkeket publikálnak a judaizmusról. Amíg a Beilis-pör tartott, az egész művelt világban talán egyedül a lengyel sajtó ujjongott – nyíltan vagy burkoltan – ezen a kulturgyalázon. A nők egyenjogúsításának (!) ligája, valamint a lengyel nőknek Krakkóban ülésező általános konferenciája egy, a nők jogát felette sajtószzerűen kiemelő határozatot hoztak; tudniillik, hogy a bojkottban energikusan részt vesznek. A lengyel radikalizmus kulturális fellegvéra, a „Kultúra Polzka”-szövetség relegálta központjából az összes „nem valódi lengyel” elemeket. És mikor a szövetség szocialistái ez ellen tiltakoztak, felhangzott az általános harcikiáltás: „Ki a zsidókkal és a szocialistákkal!” Megint csak az orosz bürokrácia volt az, amely

kemény leckét adott a lengyelségnek arról, mi a nemzetiségi türelem. A „Kultura Polska” belső meghasonlását arra használta fel, hogy 3. szövetkezetet *politizálás* miatt egészében felfüggeszse.

Így látjuk a nemességet, a középosztályt, a kispolgárságot, a parasztokat, az egyház férfiait, az értelmiséget, az asszonyokat együttesen egyre előbbrenyomulni a bojkotthadjárásban, látjuk, mily rettentő mértékben növekszik a nyomor és elnyomottság, amelyről a külföldi nehezen alkothat magának fogalmat és amely bizonyára minden érző embert mélyen megindít. Sajnos azonban, még arra is vannak példáink, hogy a szervezetlen munkásság is aktíve részt vett a bojkotban. Így többhelyt (Lodz, Pabianic) lengyel bojkottsztrájkok törtek ki zsidó munkásoknak gyári alkalmazása miatt. És amíg a pétervári szervezett munkásság energikusan tiltakozott ez ellen, azalatt Varsó meglehetősen tartózkodóan viselkedett. A lengyel munkások egyik csoportja még azt a feleletet is adta a pétervári tiltakozó demonstrációkra: továbbra is csak azon fog iparkodni, hogy a zsidókat a gyárakból és a műhelyekből kiszorítsa. Kétségtelen, hogy ebben a bojkott-epidémiában kedvező talajra lelt egy, a lengyel munkásság körében már azelőtt erősen elterjedt eszme, t. i. a proletár munkamegosztás nacionalista tagozódásának az eszméje. E felfogás szerint, amely különben már nem egyszer vezetett lengyel munkások bojkottsztrájkjára, a zsidóknak csupán a kézi ill. háziiparban legyen szabad részt venniök, de ne egyúttal a gép- vagyis a gyár-iparban is. És mondjuk ki nyíltan: A szervezett lengyel munkásság eddigelé elmulasztotta azt, hogy állást foglaljon mindezen szomorú jelenségek ellen általában a lengyel társadalomban, de különösen a munkásság körében.*

Ez a passzív viselkedés – eltekintve a kérdés elvi és emberiségi oldalától – a reális tényeknek is alapos félreismerését árulja el. Mert végső hatásában a bojkott talán épen a munkásságot sebzí meg. Ha a zsidók gyárai termelésüket megszorítani vagy pláne beszüntetni kényszerülnek, ha az ipari és kereskedelmi vállalatoknak egész sora tönkremegy, ha Lengyelországot vakon az orosz reakció karjaiba hajtják, akkor mindez súlyosan érinti mindenekelőtt az egyesült munkásságnak mindennapos és hagyományos érdekeit egyaránt. Nem is lehetséges most még áttekinteni a bojkott-izgatások közvetlen és közvetett következményeit. Egy azonban már is tisztán áll előttünk: a bojkott a zsidóság minden csoportjára súlyos csapás; evvel szemben használni pedig csak egy parányi polgári klikknek fog és legföljebb ha még a tertius gaudens-nek: az orosz despotizmusnak. Még a lengyel középosztály összeségét sem erősíti végső elemzésben az ilyen (nem normális, hanem hipertrofikus) protekcionizmus, ellenben demoralizálja és további fejlődésében megbénítja. A hitel előbb összeomlik, mintsem nemzetiesíttetnék. A szövetkezeti mozgalom veszedelmes tévutakra vezetetik. A szabadságért küzdő lovagi népről szóló legenda egy csapásra szétfoszlott, az internacionális demokráciának hagyományoszerű rokonszenve Lengyelország iránt elvesztette lába alól a talajt. Hogyan is hivatkozhatnék most a lengyelség kifelé a nemzetek egyenjogúságának princípiumára, ha

* Csak Poroszországban fogadtak el a lengyel szocialisták egy, a zsidó-bojkott ellen irányuló tiltakozó határozatot.

befelé nem ismeri el ezt az alapelvet? És hogyan szálljanak a zsidók Lengyelország autonómiájáért önmagukat legyőzve továbbra is az eddigi nagy energiával síkra, ha egyszeri tisztán áll előttük, hogy ez az autonómia teljes pusztulásukat hozná magával? Hiszen a túlzó bojkottista tervezgetések ma erős ellenállásra egyedül és kizárólag Pétervárott találnak.

A bojkott közvetlen következményei közt megemlítendő, hogy a zsidóknak és főleg a zsidó proletároknak Lengyelországból való kivándorlása már ma jelentékeny növekedést mutat. A zsidó tömegeknek utat kell keresniök és az újonnan megteremtett szituációba bele kell magukat élniök és bele is élik majd magukat, mert a halasztást nem tűrő szükség utat mutat nekik, itt elsősorban a minden módon való kooperáció jó tekintetbe és a gazdasági kultúrának és technikának fejlesztése. A lengyelek pedig talán helyes világításban fogják a dolgokat látni akkor, ha majd legközelebb – amikor a nemzetközi demokráciára fognak hivatkozni arra szólítják fel őket, hogy előbb a saját házukban becsüljék meg és kövessék a modern civilizáció alapelveit.

DR. Max Anin.

Az ipari bíróságok.*)

(Kollektív jogviták.)

II. Az ipari bíraskodás rendezése kapcsán módot kerestem arra is, hogy a törvényhozás az ipari munkaadók és munkavállalók közt felmerülő kollektív viták megoldása, különösen pedig a munka feltételeinek megváltoztatására irányuló munkabeszüntetések és kizárások és az azokra vonatkozó összebeszélések békés elintézése céljából alkalmas eszköztől gondoskodjék. Annyival szükségesebb ez, mert törvényhozásunk ebben a tárgyban eddig csak igen szűk keretben intézkedett. Jelesül mindössze az 1884. évi XVII. t.-c. 163. §-a és az 1893. évi XXVIII. t.-c. 35. §-a az, amely az ipari munkaadók és munkavállalók kollektív vitáinak és az ezekből eredő mozgalmaknak elintézéséről nagy általánosságban gondoskodik.

Az előbbi §. kimondja ugyanis, hogy ily összebeszélések esetén az iparhatóság ezek megszüntetésére békéltetőbizottság alakítását rendeli el, illetőleg a testülethez tartozó iparágaknál a testület békéltető bizottságát eljárásra utasítja. A békéltetőbizottság az illető iparág önálló iparosai és segédei által külön-külön választott hat iparosból és hat segédből, illetőleg a testület békéltető bizottságánál a bizottság hat iparostagjából és hat segédtagjából áll. A bizottság elnöke az elsőfokú iparhatóság, illetőleg annak elnöke, jegyzője az iparhatóság által kirendelt jegyző. A bizottság a megválasztás után azonnal összeül és a megbékéltetés iránt tanácskozik.

Az 1893. évi XXVIII. t.-c. 35. §-a pedig kimondja, hogy ha az 1884. évi XVII. t.-c. előbb idézett §-ában megállapított eljárás eredményhez nem vezetne, a kereskedelemügyi miniszter a békéltető bizottság megalakításával, illetve a felmerült egyenetlenségek békés kiegyenlítésével és megszüntetésével az iparfelügyelőt bízhatja meg.

Annak következtében, hogy az iparhatóságoknak bíraskodási jogköre ennek a javaslatnak törvényerőre emelkedése esetén megszűnik, jórészt alapját veszti az a jogkör is, amelyet az ipartörvény előbb említett rendelkezése a kollektív viták rendezése körül reájuk ruház.

Megfontolás tárgya lehet azonban, vajjon nem volna-e helyes” e viták kiegyenlítését, a békéltetés vezetését általában az iparfelügyelőkre bízni. Ily megoldás mellett szólna ugyanis az iparfelügyelőknek az ipari és különösen a munkáskérdésekben nagy jártassága, valamint a kollektív viták során nem egyszer felmerülő munkatechnikai kérdésekben szakképzettségüknél fogva várható nagyobb belátásuk.

*) Második közlemény. A tervezet indokolásának általános része.

Ezzel a meggondolással szemben is azonban helyesebbnek látom, hogy a békéltetés az ipari bíróságokra ruháztassák. A kollektív viták békés elintézése irányában ugyanis üdvös működés leginkább az ipari bíróságoktól várható. Ezeknek rendszerinti hatáskörükben, t. i. az ipari munkaadók és munkavállalók munkaviszonyából keletkező jogvitákban gyakorolt bíráskodásuk során szintén bőséges alkalmuk nyílik az ipari termelés összes szempontjainak megismerésére, másrészt működésük révén megszerezhetik az érdekeltiségnek ama közbizalmát is, amely a munkaadók és munkavállalók között a béke létrehozásánál nagy súlylyal érvényesülhet.

De nemcsak ezekből a szubjektív szempontokból, hanem tárgyi szempontból is indokolt, hogy az ipari bíróságok a kollektív viták elintézésben hatáskört nyerjenek. *Ezek a viták ugyanis számos esetben valóságos jogviták, mert valamely jogszabály vagy valamely már megkötött szerződés {kollektív szerződés} értelmezése körül forognak és a munka megkezdése vagy folytatása éppen valamely jogszabály vagy szerződési pont értelmezése körül keletkezett vita elintézését feltételezi. Ilyen esetekre tehát az ipari bíróság békéltető hatásköre nem egyéb, mint rendszerinti hatáskörének okszerű kiépítése.* Igaz ugyan, hogy egyéb és gyakori esetben a vita a munkaviszony megkezdésének vagy folytatásának olyan általános feltételei körül forog, amelyeknek megegyezészerű megállapítása nem valamely jogszabály vagy megelőző megegyezés értelmezéséből indul ki, hanem abból, hogy a felek jogilag fennálló szerződési szabadságuk alapján egymással szemben minél kedvezőbb munkafeltételeket kívánnak érvényre juttatni. Ezekben az esetekben tehát nem jogi vitáról, hanem érdekharcról van szó, amely nem jogok magyarázatára és hiteles megállapítására, hanem új jogviszony alkotására törekszik.

Ezekben az utóbb említett vitákban, amelyek nem jogviták, hanem érdekharcok, tagadhatlanul kisebb jogosultsága van az ipari bíróság békéltető eljárásának, amelyhez a sikernek is talán kisebb biztosítéka fűződik, mint a jogi természetű viták esetén. Ezekben az érdekharcokban a megegyezés és a béke létrejöttének mindig elsősorban a felek megegyezési készségéből és ennek megfelelő elhatározásából kell kiindulnia. Az illető ipari ág vagy ipari ágak termelésében érdekelt és egymással szembenálló felek tárgyalásainak, kölcsönös megértésének és a közös érdekek felismerésében gyökerező megegyezésének kell elsősorban közreműködnie az ilyen kollektív viták elintézésében és éppen ezért semmiféle bíráskodás és pártatlan döntő fórum nem teheti feleslegessé a kollektív szerződéseket, az ipari béke és a rendszeres termelés eme nevezetes pilléreit. Ott azonban, ahol a kölcsönös megértés létrejötte késik, ahol a felek vezetői, exponált helyzetük kényes szempontjaitól feszélyezve, talán nem tudják vagy nem merik a netán gyöngeség látszatát keltő bölcs engedékenység lépését megtenni, mindig jó szolgálatot tehet és szinte váratlanul gyorsan békét teremthet a pártatlan, közbizalomnak örvendő és szakavatott ipari bíróságnak jó tanácsként jelentkező véleménye.

Ezekhez képest nemcsak a kollektív jogvitákban, amelyek már eme természetüknél fogva is alkalmasak a bíróság közbelépésére, hanem az utóbb említett kollektív érdekharcokban is indokoltnak látom tehát az ipari bíróságoknak igénybevételét. Akár jogvita, akár érdekharc az, amiből a munkaadók vagy munkavállalók összebeszélése

és kollektív vitájuk kiindul, az ipari bíróság legfőbb feladatául ebben a hatáskörében nem a bírói döntést, hanem a békéltetést látom. Maga az a békéltetés pedig, amelyet az ipari bíróság tart meg, főcéljául szintén a kollektív szerződés létrejöttét, illetőleg ennek meghosszabbítását vagy módosítását szolgálja. Ez a körülmény azonban ugyancsak azt igazolja, hogy a békéltetést leghelyesebb az *ipari bíróságra* bízni, amely *jogi készütségénél fogva leginkább képes arra, hogy & békéltetés sikere esetén a magánjogi szerződés alakjában jelentkező kollektív szerződésnek az érvényesítés feltételeit lehetőleg biztosító alakot és tartalmat megadja.* Tapasztalat szerint ugyanis a kollektív szerződések alaki és tartalmi hiányai nem egy esetben meghiúsítják a feleknek a szerződéshez fűződő céljait.

Arra az esetre, amelyben a felek békéltetése sikerre nem vezet, kollektív vitáikban kötelező hatályú bírói döntést létesíteni nem kívánok. Abban a meggyőződésben vagyok, hogy amennyire értékes eszköze lehet az ipari békének a bíróság bölcs véleménye, amely saját tartalmi súlyánál és a felek jobb belátásának felkeltésénél fogva meggyőzi őket, annyira meddő volna a mai gazdasági rend keretében * minden törekvés, amely a kollektív vitákban a bíróság véleményét kötelező hatálylyal kívánná felruházni. Mindaddig ugyanis, amíg a törvényhozás a kollektív szerződések anyagi jogi kihatásait és elsősorban ezek jogérvényességének feltételeit nem rendezi, időelőtti minden olyan rendelkezés, amely a békéltetést döntő hatályú, kötelező bíraskodással kapcsolná egybe. *Minden kényszer mellőzésével, az érdekeltek önkéntes elhatározásától kell függővé tenni, hogy kollektív vitáikban az összebeszélések, munkabeszüntetések és munkáskizárások megelőzése vagy abbahagyása végeit az ipari bíróság békéltető eljárását esetenként igénybe vegyék-e és a békéltetés sikertelensége esetén a bíróság netán kifejezett véleményének magukat alávéssék-e vagy sem.*

A békéltető eljárásnak ebből az önkéntes és nem igénybevételeben, sem eredményében nem kötelező jellegéből következik, hogy maga az eljárásnak egész törvényes szerkezete is csak lazán és általánosságban kifejezett szabályokból épül fel, amelyeknek, mint széles kereteknek valódi tartalmat kölcsönözni a gyakorlati életviszonyok lesznek hivatottak. Amennyire új és nálunk még kipróbálatlan az az út, amelyet a külföldi példák és főleg a német törvény vonatkozó rendelkezéseinek ujjmutatása nyomán a törvényhozásnak javaslatba hozok, ugyanannyira nem mulaszthatom el a szükséges óvatosság követelményének figyelembevételét sem és ez az, ami arra készlet, hogy a szabályok megállapításában a mellőzhetlen mértékre, a legfőbb irányelvek kijelölésére szorítkozzam.

Ebből az álláspontból következik, hogy *továbbra is érintetlenül hagyja a javaslat azokat a választott bíróságokat, amelyek az érdekeltek kollektív szerződése alapján lépnek működésbe,* arra az esetre, amelyben a kollektív szerződés értelmezése, vagy annak meghosszabbítása, módosítása vagy megváltoztatása tárgyában vita keletkezik. Elhibázott volna ugyanis, hogy a törvényhozás az ipari békének eme gyakran bevált, életképes tényezőit megbénítsa, annak dacára, hogy őket biztos módon feleslegessé tenni nem tudja.

A törvényhozás egyelőre és az anyagi jog jelen állásában nem tehet mást, mint azt, hogy a javaslatban célba vett módon az ipari érdekeltiség rendelkezésére a maga részéről is olyan intézményt

bocsát, amely az érdekeltek egyéb alkalmas eszközeinek hiányában vagy pedig ezeknek meghíúsulása esetén a tényleges viszonyokhoz könnyen simuló, szakavatott és gyors eljárást kínál a megegyezés létesítésére és a harc elmérgesedésének ellensúlyozására.

Igyekeztem tehát, hogy javaslatomtól távoltartsak minden egyoldalú doktrinárizmust, bármilyen tetszetősek is legyenek annak tanításai. Nem követem Új-Zeeland és Ausztrália törvényhozását a kötelező' békéltetés és döntő bíraskodás felállításával, a mely a munkaadó és főleg a munkásszervezeteknek ott elért tökéletesebb fejlődési fokát feltételezi és összhangzatos intézményként illeszkedik bele az új keletű és szocialista elvek alapján felépített ottani jogrendszerbe.

Súlyt helyezek annak kijelentésére is, hogy javaslatom akkor, a midőn a német ipari bíróságok szépen bevált békéltető hatáskörét a hazai intézmények talajába átültetni megkísérelti, távolról sem akarja megbénítani az életviszonyok által nyújtott azt a szabad fejlődési lehetőséget, a melynek bámulatraméltó eredményeit az angol iparban immár csaknem évszázadon át kifejlődött békéltető tanácsokban és bizottságokban szemlélhetjük.

Nem is szólva azonban arról, hogy a legújabb időben Anglia is több fontos munkásügyi kérdésben igen jellemző módon szakított a gazdasági szabadelvűség álláspontjával – a minek bizonyítékául különösen az egyes termelési ágakban kötelező minimális béreket megállapító, közhatósági jellegű bizottságokra hivatkozhatom, – magában Angliában úgyszólván kezdettől fogva szintén képviselve volt az az irányzat, amely a munkaadók és munkavállalók kollektív vitái esetén a békéltetés – céljaira a bíróságokat is igyekezett igénybe venni. Így a békéltetésnek egyik apostola és úttörője, Kettle Róbert bíró is akként szervezte meg az egyik legkorábbi békéltető tanácsot (board of arbitration), hogy a wolverhamptoni építő iparban már 17 héten át dúlt sztrájk befejezése céljából a munkaadó és munkavállalók 6-6 képviselőjével megalakította az angol építőiparban mintaszerűvé lett első munkásbíróságot. Ha nem is állami és közhatósági jellegűek e bíróságok, mégis annyiban hasonlítanak az ilyenekhez, amennyiben a felek meg nem egyezése esetén a békéltetés vezető pártatlan bíró a rendes polgári per módján dönti el a vitát. A döntés pedig közvetve kötelező hatályt nyer az által, hogy a felek előzetesen mindig szerződésileg kötelezik magukat arra, hogy vita esetén a döntést elfogadják.

Igaz ugyan, hogy ezzel szemben a békéltetés másik angol úttörője, Mundella Antal János gyáros, amidőn az 1860. évben Nottinghamban a sztrájkok és kizárások minden csapásaival sújtott harisnya- és keztyűkötőiparban a paritásos döntő és egyeztető hivatal (court of conciliation) életre hívta, ezt pártatlan bíró vezetése nélkül tette és a döntnököt a felek képviselői saját keblükből választották, a határozatok pedig csakis a felek önkéntes alávetése esetén nyertek foganatot. Ez a békéltető és döntő bírósági szervezési rendszer azonban kizárólagos uralomra nem jutott, hanem a mai napig létrejött nagyszámú békéltető tanácsok és bizottságok iparágankint és vidékenkint módosuló változatokban követték e kétféle szervezet példáját, illetőleg az ezekben kifejezett eltérő alap gondolatot.

Az eltérések mellett mindeme békéltető' szervezetek működése sikerének közös alapja mindig az volt, hogy a munkaadókat és munkavállalókat és különösen ezek vezetőit áthatotta az a tudat hogy a két osztály ellentétes érdekei végeredményben mégis az ipar minél nagyobb fellendülésének és virágzásának céljában egyesülnek és épen a vezetők nagy szakismerete és széles látóköre arra képesítette őket, hogy rendszerint megtalálják azt a határt, amelyen egyfelől az ipar teherbírása, másfelől a munkások méltányos bérei találkozhattak.

Ez a példa hivatott arra, hogy elsősorban szolgáljon útmutatóul a mi fejlődő iparunk tényezőinek is. Nem a jogszabályokkal megkötöttségtől, hanem a tapasztalatok és a tudás fejlődésével várható kölcsönös méltányosságtól és belátástól, valamint a felelősségérzet legbiztosabb alapjául szolgáló szervezkedés szabadságától és a szervezeteknek mindkét részen megerősödésétől kell várnunk a mi ipari gazdasági harcaink elfajulásainak csökkenését, a teljesen el nem kerülhető harcnak rendjét és fegyelmét, a fegyverszüneteket és békét biztosító kollektív szerződések terjedését a hatályuk alá tartozó iparágak és munkások számában egyaránt.

Mindamellett azonban célszerűnek, sőt szükségesnek tartom, hogy a felek egyezkedési szabadságának és az általános jogrend keretein belül a kollektív szerződéseknek, mint viszonylag legalkalmasabb békeeszköznek érintetlenül hagyása mellett, az állam a maga részéről tevőlegesen is közbelépjen az ipari béke érdekében, ott, ahol ez lehetséges. A harcot ugyanis elsősorban nem megszüntetni, hanem megelőzni kell. Abban az esetben tehát, amikor a felek maguk készségéből és az esetleges kollektív szerződés alapján meg egyezésre jutni nem tudnak, elhibázott dolog volna, ha az állam tétlenül nézné a harc kiélesedését, bevárná a sztrájk vagy kizárás bekövetkezését és ennek nyomán az ellenséges indulatok elfajulását.

Gyakran csak egy lökés szükséges arra, hogy újból meginduljanak a holt pontra jutott egyezkedési tárgyalások. Ott tehát, ahol a társadalom szabad erői felmondták vagy felmondhatják a szolgálatot, nemcsak a harc megszüntetése, de főképen annak megelőzése végett van szükség oly állami intézményre, amely kellő pártatlansággal és szakértelemmel rendelkezik és a feleknél annyi bizalomnak örvend, hogy a békéltetést siker kilátásával megkezdhesse, a békéltetés sikertelensége esetén pedig bölcsen megokolt véleményével véget vethessen a vitának.

A Németországban szerzett tapasztalatok is arra készítetnek, hogy az egyébként már részletesen felsorolt okokból a létesítendő ipari bíróságok békéltető hatáskörének felállítását szintén javaslatba hozzam. A németországi statisztikának csak 1912. évi adatait vizsgálva is, azt látjuk, hogy ebben az évben az ipari bíróságoknál mindkét fél részéről 142 esetben, a munkavállalók részéről pedig 155 esetben kérték a békéltetést; ezekből 135 esetben megegyezés keletkezett, 42 esetben pedig döntés történt, amidőn is 35 esetben a döntést mindkét fél elfogadta.

Mindenképen követésre érdemesnek látszik tehát, hogy az ipari bíróságokat mi is beállítsuk az ipari béke szolgálatába és a kollektív szerződések, valamint a felek szabadon alakított választott bíróságai mellett teret nyissunk nekik is a békéltetésre és esetleges dön-

tésre, amiként ezt Németország példáján eddig már Olaszország is megtette.

A munkásbiztosítási bíraskodás reformja.

III. A törvényjavaslat III. fejezete a munkásbiztosítási bíraskodásra vonatkozó és az 1907. évi XIX. t.-cikket részint módosító, részint azt kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz.

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére biztosításáról szóló 1907. évi XIX. t.-c. módosítása egyébként is gondoskodásom tárgya és nem fogok késni a megfelelő törvényjavaslat benyújtásával, mihelyt abban a helyzetben leszek, hogy a szerteágazó vélemények között túlsúlyra jutó közmeggyőződésnek megfelelő reform létesítését remélhessem.

Magának a munkásbiztosítási bíraskodásnak bizonyos mértékű reformját azonban már ezúttal is elodázhatlanul parancsolja az a tény, amely szerint az ipari bíróság felállításával és az 1884. évi XVII. t.-c. 176. §-ában foglalt rendelkezés gyökeres módosulásával alapját veszti az 1907. évi XIX. t.-c. 156. §-a is. Ez a §. ugyanis a betegségi biztosítási járulékok, tagsági igazolványi díjak, a munkaadókat terhelő, valamint ezeket megillető megtérítési igények, végül a balesetbiztosítási díjak tekintetében egyrészt a munkaadók és az alkalmazottak közt, másrészt a munkaadók és a pénztár közt felmerülő vitákra, csekély eltéréssel kiterjeszti az 1884. évi XVII. t.-c. 176. §-ában előírt eljárást. A jelen törvényjavaslat egyéb rendelkezéseinek törvényerőre emelkedése esetén azonban megszűnik az iparhatóságoknak az ipartörvény idézett §-ában megállapított bíraskodási joghatósága és így semmi célja sem volna annak, hogy a munkásbiztosítási perek előbb felsorolt csoportjai tovább is meghagyassanak ebben a hatáskörben, amelybe eddig is csak az ipari munkaviszonnyal fennálló kapcsolatokra tekintettel tartozhattak.

Ezekre a perekre tehát a hatáskör szintén és szükségképpen újabb megállapításra szorul és ebben a tekintetben nem kell, sőt nem is lehet bevárni azt az időpontot, amidőn az 1907. évi XIX. t.-c.-nek egyéb rendelkezései is a jól megérett reformhoz eljutnak.

A szóban levő perekben lehetséges volna az elsőfokú iparhatósági eljárás megszüntetésével, egyszerűen a törvény rendes útját, vagyis a rendes bírósági hatáskört fenhagyni. Gondolható oly rendezés is, amely szerint ezeknek a pereknek elbírálása az ipari bíróság hatáskörébe utaltatnék. Különösen emellett szól egyrészt az a tény, amely szerint a szociális biztosítási jogviszony szoros kapcsolatban van magával a munkaviszonnyal, másrészt pedig az ipari bíróságoknak a járásbíróságokéval azonos területi illetékessége folytán ezek a bíróságok, aránylag nagy számukhoz képest, munkásbiztosítási perekben is legkönnyebben megközelíthetők volnának.

Ezek dacára is azonban azt az álláspontot foglaltam el, amely szerint leghelyesebb, ha mindezek a munkásbiztosítási vitás kérdések a munkásbiztosítási bíróságok hatáskörébe kerülnek.

Amellett ugyanis, hogy a munkásbiztosítási bíróságok csakúgy, mint az ipari bíróságok, a rendes bíróság köréből alkalmazott jogtudó bírák vezetésével, munkaadó és munkavállaló ülnökök közreműködésével teljesítik hivatásukat, az a különleges munkásbiztosítási

szakképzettség, amely az itt szóban levő perek elbírálásánál nagy súllyal esik mérlegbe, szükségképpen nagyobb mértékben elvárható a munkásbiztosítási, semmint bármely egyéb bíróságtól.

A szakképzettségnek eme nagyobb biztosítéka mellett azonban még más szempont is támogatja azt az álláspontot, amely szerint az 1907. évi XIX. t.-c. 156. §-ában felsorolt perek, az iparhatóság bírászkodásának megszüntetésével kapcsolatban, a munkásbiztosítási bíróság hatáskörébe utaltassanak.

A munkásbiztosítási hatósági szervezetnek ugyanis, az eddigi tapasztalatok szerint, egyik nagy hátránya épen abban nyilvánul, hogy a hatósági jogkör a legkülönbözőbb fórumok között oszlik meg és így semmi biztosíték nincs arra, hogy az egyes munkásbiztosítási kérdések összefoglaló és egységes szempontok szerint nyerjenek elintézés, tekintet nélkül arra, hogy mi a tárgya annak a pörnek, amelyben a munkásbiztosítás körébe vágó kérdés felmerült. Így magának a biztosítási kötelezettségnek kérdésében, amely a biztosítási jognak egyik alapkérdése, az 1907. évi XIX. t.-c. rendelkezései értelmében határoz az iparhatóság három fokon, ha a biztosítási kötelezettség a bejelentés elmulasztásából keletkezett kihágási ügy során válik vitássá; határoz továbbá az elsőfokú iparhatóság és ennek határozatával meg nem elégedés esetén a rendes bíróság, ha a biztosítási kötelezettség a járulékok iránt érvényesített perben vitás; ugyanebben a kérdésben határoz a munkásbiztosítási bíróság és felsőfokon az állami munkásbiztosítási hivatal bírói osztálya a segélyezés vagy kártalanítás iránt folytatott perben: határoz a közigazgatási hatóság és a közigazgatási bizottság határozatával meg nem elégedés esetén a közigazgatási bíróság, ha a biztosítási kötelezettség valamely közkórház részéről a pénztár ellen támasztott ápolási költségkövetelés keretében vitássá válik; balesetbiztosítási kötelezettség kérdésében dönt az állami munkásbiztosítási hivatal biztosítási tanácsa is, amidőn az üzemek besorozása vagy a járulékok kirovása tárgyában határoz; végül fenmarad a rendes bíróságok általános illetékessége mindazokban az esetekben, amidőn valamely alkalmazott üzemi baleset címén munkaadója ellen, vagy a pénztár üzemi balesetből kifolyólag szolgáltatott kártalanítás megtérítése iránt az üzemtulajdonos ellen indít pert. Bővebb magyarázatra nem is szorul, hogy ily sokféle hatóságnak és bíróságnak hatásköre kész veszedelme a jogegységnek, amelynek hiánya az 1907. évi XIX. t.-c. idézett rendelkezései következtében a szociális biztosítási jog terén gyakran kirívó módon érezhető.

Lehetetlen ugyan, hogy mindezeknek a hatásköröknek egybevonásával, a biztosítási kötelezettségnek és az összes többi szociális biztosításjogi kérdéseknek eldöntése egyetlen bírói fórumra ruháztassák. Meg kell azonban ragadni az alkalmat arra, hogy a fórumok száma mégis a lehetőség határai között csökkentessék. Erre pedig kiválóan alkalmas útnak jelentkezik az 1907. évi XIX. t.-c. 156. §-ában felsorolt pereknek a munkásbiztosítási bíróságok hatáskörébe utalása. Ezek a bíróságok ilyképen jövőben nemcsak a segélyezési és kártalanítási perekben, hanem mindazokban, amelyek a balesetbiztosítási járulékokon kívül a többi munkásbiztosítási járulékokra és egyéb befizetésekre vonatkoznak, szélesebb hatáskörben és így a nagyobb gyakorlatnak megfelelő fokozottabb szakképzettséggel,

egyszersmind pedig az egész jogterületre kiható egységes szempontok szerint alakíthatják ki a bírói joggyakorlatot.

Egyébként a munkásbiztosítási perek ügyis jórészt közigazgatási természetűek, amelyeknek eldöntése nagyrészt okiratokon (bejelentőlapok, bérlajstromok stb.) alapszik és ezért, valamint ama könnyítések következtében, amelyekkel az ezekben a perekben követendő eljárást az adott felhatalmazás alapján kibocsátandó rendelet egyszerűsítheti, az ipari bíróságok hatáskörének megállapítása mellett felhozható nagyobb közvetlenség szempontja elveszti fontosságát azzal a döntő követelménnyel szemben, amelynél fokva a *munkásbiztosítási bíróságok hatáskörének megállapítása egyrészt a fórumok számának csökkentését, másrészt a szakzerűséget nagyobb mértékben valósítja meg. Mindkettő nyomatékosan figyelembe veendő szempont azért is, mert egyszersmind az adminisztráció egyszerűsítését és olcsóbbá tételét jelenti*, ama kétségbevonhatatlan tény folytán, amely szerint egyenmű ügyek elintézésével foglalkozó és így nagyobb gyakorlattal bíró tisztviselők ugyanazt a munkatömeget gyorsabban és így nagyobb mennyiségben is tudják elintézni.

Különösen pedig figyelembe jön *a judikatúra egységes irányítása*, amelyet a munkásbiztosítási bíraskodás az állami munkásbiztosítási hivatal bírói osztályától nyerhet, míg az ipari bíróság vagy a rendes bíróság hatáskörének megállapítása esetén az irányítás több felsőbb bíróság között oszlanék meg. Nyilvánvaló pedig, hogy a jogegység szempontjának hatványozott jelentősége van az olyan jogterületen, mint a munkásbiztosítási, amelyen ugyanis a jelenlegi jogállapot szerint az egyik fél a mindenkori igénylőkkel szemben rendszerint ugyanaz a személy, t. i. az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár. Ennek működését és adminisztrációját megbénítja, ha *különböző bíróságok eltérő judikatúrája az egységes rend kialakulását, főleg pedig a biztosító intézmény költségei és fedezeti bevételei közt mulhatatlanul szükséges összhangot megzavarja.*

Végül az állami munkásbiztosítási hivatal bírói osztálya eddigi működésének színvonalával feljogosít arra, hogy a munkásbiztosítási bíraskodás felsőfokú intézése, nemcsak mint eddig, a segélyezési és kártalanítási perekben, hanem a járulékok és befizetések iránt folytatott perekben is megnyugvással reábizassék és így mindezeknek figyelembevételével arra határoztam el magam, hogy az iparhatósági bíraskodás megszüntetése következtében a fent felsorolt perek intézésének a munkásbiztosítási bíróságokra és felebbviteli fokon az állami munkásbiztosítási hivatal bírói osztályára ruházását javasoljam.

Az ipari mérgezés judikatúránkban.

Írta: Dr. Kadosa Marcel.

Az Állami Munkásbiztosítási Hivatal ismert állásfoglalása tudvalevőleg lehetetlenné tette a magyar munkásbiztosítás számára, hogy a baleset folytán megsérült munkásokkal egyformán kártalanítsa azokat is, akik a foglalkozásukkal járó mérgezések folytán nyomorodtak el és veszítették el a munkaképességüket.

Az Állami Hivatal nem sokat foglalkozott a kétféle dolog szétválasztásával, nem tárta fel az ipari mérgezés és baleset közötti különbségeket, amelyeket bőségesen kimerítettek különféle fórumok, amikor arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az ipari mérgezések miatt nem lehet kártalanítást biztosítani. Ezeket az érveket összegyűjtötték és meglehetősen megcáfolták azok az autorok, akik ezzel a témával az ellenkező álláspont alapján foglalkoztak, így Ludwig Teleky, Sir Thomas Olivér, dr. Kuppermann R. asszony stb. Nálunk is dr. Hahn Rezső, az Országos Pénztár főorvosa. Az Állami Hivatal nem vitatkozott és nem is állította, hogy a mérgezetek kártalanítása nem méltányos. Egyszerűen a törvénykönyvre ütött és konstatálta, hogy a magyar munkásbiztosítási törvény alapján a foglalkozással járó mérgezések sérültjeinek nem lehet kártérítést nyújtani. Tudjuk, hogy van, ahol ez másképpen van. Németországban, Svájcban, Nagybritanniában, Ausztriában, Franciaországban, Oroszországban, részben törvényben, részben törvénnyé válандó javaslatokban van elismerve a mérgezett munkás joga a kártérítésre. A magyar törvénybe is bele lehetne ezt némi jóakarattal magyarázni, de világosan nincsen benne. A koalíciós törvényhozás ismert köntörfalazó technikájának volt ez következménye. Pedig a balesetbiztosítás nagy épületében olyan szerény és elenyésző kis fülkéske volna ez, hogy szinte észrevétlenül meg lehetett volna csinálni a többivel

Ha nem csinálták meg mégse, úgy ennek jórészben az az oka, ami az egész szociális biztosításnak is jórészben oka: az, hogy a bíróságok – igaz, hogy azért, mert ezt nem is kérték tőlük – nem mondták ki marasztaló Ítéletben a munkaadó felelősségét. Akárhogy forgatjuk a dolgot: a szociális biztosításnak egyik legfőbb indítéka mindenütt a judikatúra volt, amely a munkaadót kártérítésre kötelezte. Ebből született meg a rizikó elosztásának: a szocializálásnak gondolata és a gondolat-megvalósításának ez volt a legerősebb rugója. Ellenpróbával is lehet bizonyítani ennek a tételnek az igazságát. Az Északamerikai Egyesült-Államokban a judikatúra mereven elzárkózik az ipari balesetek alapján való kártérítés elől és ez a hatalmas ipari állam egyúttal az az ország, ahol legnehezebben, majdnem sehogyan se megy előre a szociális biztosítás ügye.

Az európai országokban is megelőzte a judikatúra a szociális biztosítást. Erre Ludwig Teleky bőven sorol fel példákat. Nálunk tudtommal ilyen pert még nem indítottak. Az első volna az, amelyről alantabb szólni kívánok. Egy munkás követel benne kártérítést ólommérgezés alapján a M. Á. V.-tól. A bizonyítani kívánt tényállás szerint épen a jelentkező mérgezési tünetek miatt és ezekre való hivatkozással sokszor kérte áthelyezését más munkához, amely tudvalevőleg bőven áll rendelkezésre a M. Á. V.-nál. Ezt a kérését azonban mindannyiszor megtagadták. A per a budapesti kir. törvényszéknél indult, amely köztudomás szerint egészséges szociális érzéstől van áthatva.

Az ítélet, amelyet a törvényszék ebben az ügyben hozott, így hangzik:

6776 1914. szám.

Ő Felsége a király nevében I

A budapesti kir. törvényszék Belényesi Jakab munkás, nagyvárad lakos, felperesnek am. kir. államvasutak, budapesti bej. cég, alperes ellen az 1912. évi június hó 28-án 37542/1912. számi alatt beadott keresettel 2000 korona évjáradék és jár. iránt folyamatba tett rendes perében az alulírt napon megtartott nyilvános ülésében következő

ítéletet

hozta:

A kir. törvényszék felperest keresetével elutasítja és végrehajtás terhével kötelezi, hogy alperesnek 15 nap alatt 260 korona perköltséget fizessen.

Felperesi ügyvéd díját és költségét 380 koronában állapítja meg saját felével szemben.

Indokok.

A munkaadót munkásaival szemben kártérítési felelősség csak a törvény által meghatározott, valamint oly esetekben terheli, mely esetekre vonatkozólag felelősségét az állandóan követett bírói gyakorlat által létesített jogszabályok állapítják meg.

Oly esetekben, midőn a munkás a foglalkozásával rendszerint együtt járó s többnyire a feldolgozás alá kerülő anyagoknak az emberi szervezetre való káros behatása által előidézett megbetegedés következtében lesz részben vagy egészben munkaképtelenné, a munkaadó kártérítési felelősséget sem törvényen, sem bírói gyakorlaton alapuló jogszabály meg nem állapítja.

De ezen, némely ipari foglalkozás sajátos természetével rendszerint együtt járó, u. n. ipari megbetegedésektől származó károsodások elbírálásánál nem nyerhetnek alkalmazást ama jogszabályok sem, melyek az ipari üzemi balesetekből eredő károsodások tekintetében fennállanak, mert ezen ipari megbetegedések, a balesetek fogalmi körébe nem vonhatók. Ugyanis, míg a baleset egy rendszerint előre nem látható, többnyire a véletlen által előidézett és váratlanul lesújtó külső erőnek romboló hatásában nyilvánul meg, addig az ipari megbetegedés, az emberi szervezetre kártékony anyagok

lassú és huzamosabb időn át tartó behatásnak a következménye és baleset még a veszélyes ipari üzemeknél is csak szórványosan fordul elő s így annak bekövetkezte az egyes munkásokra nézve nemcsak hogy nem bizonyos, de e mellett nem is nagyon valószínű, addig az ipari megbetegedés az azzal járó iparnemeknél általános s annak bekövetkezte csaknem teljes bizonyossággal előre látható s elmaradása csakis kivételt képez az erős ellentálló képességgel bíró szervezett munkásoknál.

A baleset és az ipari megbetegedés lényegében fennálló, most kifejtett különbségben találja magyarázatát egyrészt az, hogy az ipari megbetegedést sem a törvényhozás, sem a bírói gyakorlat az ipari balesetek körébe nem vonta: másrészt pedig az, hogy az ily ipari megbetegedésektől származó munkaképtelenség, vagy munkaképesség csökkenés esetére a munkaadó kártérítési felelősséget sem a törvényhozás, sem a bírói gyakorlat meg nem állapította. Mert míg a balesettel a munkásnak a munkavállaláskor, éppen bekövetkeztének szórványossága és kisebb valószínűsége való tekintettel nem kell és nem is lehet számolnia, addig az ipari megbetegedéseknél éppen fordított a helyzet, mert ha a munkás egy oly iparágban vállal foglalkozást, mely sajátos természeténél fogva az ily megbetegedésekkel rendszerint együtt jár, így annak bekövetkezte már csaknem a bizonyossággal határos valószínűséggel bír, akkor igenis számol és számolnia kell vállalkozásának előrelátható következményeivel, s ha ennek dacára vállalkozik, az ilyen foglalkozás ellátására annak következményeit magára vállalja s ezért a munkaadót felelőssé nem teheti. Lényegtelen ebből a szempontból az a körülmény is, hogy a munkást mily indító okok vezérelték elhatározásában: nevezetesen, hogy az ily megbetegedésekkel rendszerint együttjáró foglalkozási ágakban szokásos nagyobb díjazás vezette-e az azzal szemben fennálló kockázat viselésére, avagy a megélhetési és a munkaszerzési viszonyok bírták reá ily előrelátható veszélyes foglalkozás vállalására.

De lényegtelen alperes kártérítési felelősségének megállapítása szempontjából a felperes által bizonyítani kívánt az a körülmény is, hogy alperes többszöri kérelme és megrongált egészségére való hivatkozása dacára sem osztotta be őt más munkaszakba, mert eltekintve attól, hogy a munkaadó alkalmazottait saját legjobb belátása szerint foglalkoztathatja abban a munkaszakban, amelynek az ellátására az illetőt felfogadta és amely tanult mesterségének munkakörébe vág, felperesnek egyébként módjában állott az is, hogy ha foglalkozása egészségére ártalmasnak bizonyult és alperes ezen a bajon más munkaszakba való beosztás által segíteni hajlandó nem volt, alperesnek a szolgálatot felmondja.

Mindezek alapján felperest keresetével elutasítani s a prts 251. §-a alapján a perköltségek megfizetésében elmarasztalni kellett.

Az ügyvédi díjak iránti intézkedés a prts 252. §-án alapszik.

Budapest, 1914. évi március hó 3-án.

Mint látni való: az Ítélet nagy távolságban elmarad a budapesti kir. törvényszék szociális hivatásának a nivójától. Az elmaradást nem a rendelkező részre értem, hanem az indokolásra. Mert ha valakinek az a felfogása, hogy az ipari mérgezés sérültjének nem jár kártérítés, ez a felfogás kellő indokolás mellett respektábilis lehet. A közölt ítélet indokolása azonban olyan sekélyes, hogy szociális kérdésekkel foglalkozó ember csak fejcsóválva olvashatja.

Legfőbb bázisa az a tétel, hogy az ipari baleset és az ipari megbetegedés között nagy különbség van, mert a baleset „egyelőre nem látható ... és váratlanul lesújtó külső erőnek romboló hatásában nyilvánul meg, míg az ipari megbetegedés huzamos behatás következménye.” Hát az igaz, hogy ez különbség. És ha valaha is lett volna bíróság vagy ítélet, amely azért ítélte volna meg a sérült munkásnak kártérítést, mert „a baleset egy váratlanul lesújtó külső erőnek romboló hatásában nyilvánul meg”, akkor igaza volna az ítéletnek, hogy az ipari mérgezés nyomorékjának pedig nem ítél meg kártérítést, mert az ipari megbetegedés huzamos behatás következménye. Csakhogy az ipari baleset alapján való kártérítés sem általánosságban, sem a konkrét esetekben nem a hirtelenségen és váratlanságon alapult. Sőt akármilyen váratlan és előre nem látható a baleset az egyes esetekben, valójában minden balesetveszélyes iparágban dolgozó munkás várhatja, hogy baleset fogja őt érni és így minden sérültet el lehetne avval utasítani, hogy önmagának kell annak a következményét viselnie, hogy olyan iparágban dolgozott, amelyben a baleset veszélye állandó. Az Egyesült-Államokban tényleg ez minden Ítélet indoka, amelyben a kártérítést követelő sérültet keresetével elutasítják.

Semmi értelme nincs tehát a „hirtelenség” vagy „váratlanság” alapján történő megkülönböztetésnek, mert a hirtelenségnek vagy a váratlanságnak nem volt soha és nincsen ezidőszerint se semmi szerepe a balesetkártalanításban. Ennek egyetlen gondolatbeli alapja – mondja dr. Hahn – az a törekvés, hogy a súlyos kockázat, amely a veszélyes ipar gyakorlásával jár, a gazdaságilag gyenge munkás vállairól levétesse. Ennek az alapgondolatnak semmi köze a baleset hajszállhasogató fogalom meghatározásához, ezt az alapgondolatot nem lehet és nem szabad elhomályosítani a „hirtelenség” vagy „előre nem láthatóság” fogalmának előtérbe tolásával.

Nagy tévedése az Ítéletnek – és ezt szintén szociális érdekből kell kiemelni – amikor megállapítja, hogy bizonyos foglalkozásokkal csaknem mindég velejár az ipari megbetegedés. Ez egy olyan igazság, amely csak az Ítélet álláspontja mellett igazság. Ellenben a kártérítési kötelezettséget megállapító álláspont mellett ez az igazság a lehető legparányibb terjedelemre zsugorodik össze. Mert alig van olyan fajtája az ipari megbetegedésnek, amely ne volna majdnem kiküszöbölhető, de mindenesetre a legszűkebb korlátok közé szorítható a megfelelő intézkedések és higiéniai szabályok betartása mellett. Miután pedig ezeknek a követelményeknek szemmel tartása a munkaadó feladata és kötelessége: kegyetlen és régesrég feladott álláspont, amelyet az ítélet elfogal, amikor azt mondja, hogy „ha a munkás ennek dacára vállalkozik az ilyen foglalkozás ellátására, annak következményeit is magára vállalja.” Vajjon mennyi alapja van egy ilyen kijelentésnek, ahol a munkás könyörög, hogy helyez-

zék át más munkaszakhoz és ahol ez a legcsekélyebb nehézségbe se ütközik. Ezek után kimondani bírói ítéletben, hogy mindez nem tesz semmit hozzá alperes kártérítési kötelezettségének a megállapításához, mert hiszen a felperes felmondhatta volna a nyugdíjra jogosító szolgálatot, amelyben már életének egy részét eltöltötte: ez valóban minden szociális, sőt minden humánus szempontnak szem elől tévesztése.

Az esetre majd visszatérünk, ha a felsőbbíróság is határozni fog benne. Remélhetőleg akkor a szociális felfogásnak egy judikatúrális sikeréről fogunk beszámolhatni.

KRÓNKA.

A német orosz kérdés.

Március 2-ika óta, amióta a Kölnische Zeitung szt.-pétervári levelezőjének cikke napvilágot látott, a belföldi és külföldi sajtó ezt a kérdést állandóan szőnyegen tartja. Pedig nem lehet mondani, hogy ez a cikk valami meglepőt tartalmazott volna. Annak a megállapításával kezd, hogy ma Németország nincs abban a helyzetben, hogy „politikai fenyegetéseinek fegyverrel is nyomatékot adhasson.” Ezen megnyugtató kijelentés után, hogy „a közvetlen háború veszélye nem fenyeget”, rámutat a cikkíró arra, hogy Pétervárott, nagy buzgalommal dolgoznak a hadsereg kiépítésén. Ez a kiépítés, mely az 1904-ben szenvedett sebeket akarja pótolni, mind élesebb jelleget vesz fel Németországgal szemben. 1917-ben, így gondolja a kölni levelező, az orosz hadsereg reformja az orosz milliárdok segítségével egészen be lesz fejezve. Ekkor Oroszországnak modern erődítményei lesznek a finn és bottni tengeröblökben, továbbá két hajórajja a keleti tengeren, melyek német csapatok kikötését az orosz keleti tengeri parton megakadályozhatnák. 3 év múlva a lengyel stratégiai vonalak is ki lesznek építve és 5 új hadtest lesz a nyugoti határokon felállítva, 1917-ben tehát . . . sereg, mint volt a japan háború előtt. A cikkíró szerint nem kell benső zavaroktól tartani háború esetén Oroszországban. Az orosz intelligencia gyűlöli Németországot, mint a reakció képviselőjét és egy Né-

metország elleni háború esetén nem kelne fel a cár ellen.

Arra a kérdésre, miért irányul a fegyverkezés éle Németország ellen, a cikkíró azt feleli, hogy részben kereskedelempolitikai ellentétek forognak fenn, másrészt Pétervárott az a nézet, hogy a Konstantinápoly körüli német-orosz ellentétek háborús összeütközés felé céloznak, és csak háború által dönthetők el. Angliával egyetértésben Németország a török uralom fenntartására törekszik Kisázsiaiban, míg Oroszország hódítólag akar fellépni Törökország ellen. Ezért gyűlölik az orosz imperializmus hívei a „háttérben settenkedő németeket”. A kölni újság cikke így végződik: „Tudjuk mi, hogyan áll a dolog. . . . Éppen ezért egyszer már szűnjön meg a német-orosz barátságról szóló legenda”

Az egész német sajtó megegyezik abban, hogy ma már egy német-orosz barátságról igazán nem lehet szó. A sajtó megegyezik abban, hogy az orosz-fancia politika keleten ellenségeskedések egész láncolatát foglalja magában. Még 3 évvel ezelőtt azt írhatta G. Trubetzkoy herceg, hogy a nemzetközi helyzetet „egy grandiózus rivalitás uralja Németország és Anglia között.” Trubetzkoy azt gondolja, hogy a rivalitás végső oka a két hatalom gyarmati birtokainak aránytalansága. Hasonló ellentét nincs Németország és Oroszország között. Egy orosz háború, még ha Németország lenne is a győztes, nem nyújtana reális nyereséget utóbbinak. Trubetzkoy szerint a német behozatal 1908-ban

420 millió rubelt tett ki Oroszországban, míg a kivitel Németországba csak 278 milliót. „Háború esetén Németország azt riszkirozza, hogy ha nem is vesztí el az orosz piacot, mindenesetre elveszíti a ma meglévő kiváltságolt helyzetét”. Hogy Németország a balti tengerpart egy részét is meghódíthatná, ez a perspektíva Trubetzkoy előtt mint valami abszolút lehetőség, úgy tűnik fel. Éppen olyan lehetlenség T. szerint- hogy Németország egy győzelmes háború esetén elvegye Orosz-Lengyelországot. „Németország már ma sem tudja, hogyan emészsze meg a lengyeleket, akik éppen olyan nehéz mint szükséges teher gyomrának”.

Ebből látható, hogy az orosz külpolitikának egyáltalán nem kellett 3 évvel ezelőtt még egy német támadástól tartani. A német-orosz viszony megromlásának tehát egy azóta előállott körülményben kell az okát keresni. Angliáról tudjuk, hogy a kormánya kijelentette, hogy a német birodalmi gyűlés imperialista többsége óhajának megfelelően nem ellenzi a német gyarmatbirtokok gyarapítását. A három óv előtti „grandiózus rivalitás” tehát nem jellemzi többé a helyzetet. Ha Németország az afrikai gyarmatok növelésére törekednék, ez csak Franciaországot érintené és Oroszországot közvetlenül nem. Azonban a kisázsiai kérdés az, ami az oroszokat érzékenyen érinti. Mert Németország kisázsiai politikája csak egyelőre nem irányul hódításra, hanem csupán a törökök megerősítésére, adott és alkalmas pillanatban azonban ez a barátság érdekeszámolássá fog változni.

William Schmidt, a Taylor-példa.

Taylornek szemére vetették, hogy az a munkás, akin a Bethlehem acélművekben először próbálta ki módszerét, erőtűlfeszítésben halt

meg. Ez a szemrehányás felette boszantotta az amerikai, ami egyébként érthető is, mert ez az ilyen vád árthatott volna tudományos rendszerének. Taylor tehát ez után az ember után – igazi neve W. Knoll – kutatásokat végeztetett és különböző tanuk állítása szerint most „egy egészséges kinézésű 42 éves férfiú”. Állítólag ő maga mondomta hogy az új módszerrel meg van elégedve, mert ezzel 3 dollárt keres naponként, míg előbb, mikor még „taylorizálva” nem volt csak 1.15 dollárt keresett. Ez a „William Schmidt” előbb szerette az itókát, de Knoll asszony most azt mondja, most nagyszerű egészségnek örvend (t. i. Schmidt) és a Bethlehem vasműveknél „előrehaladott korára való tekintettel” nem dolgozik többé. A „Prometheus”, ahonnét ezeket az adatokat vesszük, hozzáfűzi még, hogy a munkások már kezdik a tudományos üzemvezetés értékbecsülni. Azonban a fenti adatok, ha valódiak is, mit mondanak? Mindössze annyit, hogy az „egészséges kinézésű” „William Schmidt” 42 éves korában a vasrakodásra többé nem képes és pedig a Taylor systema szerint. Most kénytelen egy graphitgyárban dolgozni. Ám neki legálább sikerült könnyebb munkát szerezni. De mit fognak majd csinálni azok a munkások, akiket a tudományos üzemvezetés új módszere 35-40 éves korukban fog kiválasztani a munka harcmezéjéről? Vájjon segít-e ezen az, hogy dupla munkabért kerestek néhány éven keresztül? (C-t.)

Sztrájk törvény, egyesülési, gyülekezési szabadság és a szabad költözködés joga.

Bárki, aki tárgyilagosan ítéli meg az eseményeket, függetlenül a pártpolitikától, kénytelen konstatálni, hogy a kormány mind reakciósabb és reakciósabb politika felé halad.

Sztrájk törvény kilátásba helyesése, a gyülekezési jog eltörlése és a szabad költözködés jogának megszorítása jelzik a legújabb lépéseket. Kérdezzük meg akár a munkásszervezetektől, akár a nagy munkaadói egyesületektől, szükséges-e és kívánják-e a sztrájknak törvényvel való szabályozását és mindkét oldalról tagadó feleletet fogunk hallani. Mindössze néhány stréber kisiparos szövetsége, a teljes bomlás szélén álló „Magyar építőiparosok országos szövetsége” sürgeti ezt a törvényt, mert azt hiszi, ezen az úton elkerülheti a közel jövőben bekövetkező biztos kimúlását. Mint minden kormánynál, a mostaninál is megsürgette ez az egyesület a sztrájk törvény alkotását, de míg a többi kormánytól választ sem kapott, a mostani a következő válasszal örvendezettette meg a 8 tagú szövetséget:

Értesítem a t. Szövetséget, hogy a kormány ma is fontos feladatának ismeri a sztrájk jog törvényhozási szabályozását és a dolgozni akaró munkások védelmét, valamint a munkaközvetítés kérdésének rendezését is. A kereskedelemügyi minisztériumban ezen munkásügyi kérdések szabályozására irányuló munkálatok folyamatban vannak ugyan, annak megfelelő előkészítése azonban bizonyos időt vesz igénybe. A kormánynak mindenestre gondja lesz rá, hogy a gyakorlati élet illetékes faktorai az elkészült tervezetekhez idejekorán hozzászólhassanak s minden útbaigazítást és tanácsot köszönettel fog fogadni. Budapest, 1913. évi március hó 13-án. Hazafias üdvözlettel

Tisza s. k.

Hogy vajjon viszont a kizárás ellenében is fog-e majd a munkások védelmet találni, hogy a munkaadói szövetségek terrorja ellenében meg fogja-e védeni az új törvény a *dolgoztatni akaró* munkaadókat, arról egy szó említést sem tesz a leirat. A szövetség ugyanis csak a

dolgozni akarók védelmét sürgeti, a *dolgoztatni akarók* védelméről hallgatni szeret.

Milyen lesz egyébként a kilátásba helyezett sztrájk törvény, azt abból következtethetjük, hogyan kezelik ma nálunk az *egyesületi és gyülekezési jogot*.

Az Esztergom-Szászvárosi Kőszénbánya részvénytársaság kizárt munkásai Dorogon gyűlést akartak tartani. Az esztergomi szolgabíró kertelő indokollással tiltotta be a gyűlést, mire elkeseredésükben a munkások egy része útlevélért folyamodott.

Azonban a bányatársaságok hatalma nálunk olyan erős, hogy nemcsak azt tudják megakadályozni, hogy a bányamunkások országos szövetségbe egyesüljenek, hanem azt is meg tudják akadályozni, hogy a bányamunkások ott próbáljanak kenyeret keresni, ahol boldogulásuk könnyebb. Ez már nem is maradiság, ez már a közepkori röghözkötöttség visszaállítása. A „bányatársaságok „kérelmére” ugyanis a belügyminiszter - a külföldre való csábítás ürügye alatt - a következő rendeletet bocsátotta ki:

Bányamunkások külföldre csábítása.

(17.731/1914 B. M. sz. körrendelet.)

„A Magyar Bánya- és Kohóvállalatok Egyesülete felhívta a figyelmemet arra a körülményre, hogy egyes hazai bányavidékeken külföldi ügynökök a bányamunkásokat csalárd ígéretekkel kivándorlásra csábítják. Az egyesület beadványa szerint gyakori az az eset is, hogy külföldre vándorolt munkások visszatérésük és letelepedésük után üzletszerűen foglalkoznak azzal, hogy a külföldi bányák számára hazai munkásokat szerezzenek, sőt sok esetben csak ebből a célból települnek vissza Magyarországra.

Miután hazai bányászatunk igen érezhető munkáshiánnyal küzd és a bányamunkások kivándorlása növekedő irányzatot mutat, figyelemmel a bányászat fejlődéséhez fűződő nemzeti és gazdasági érdekekre, felhívom címet, intézkedjék aziránt, hogy a bányamunkásokat toborzó ügynökök üzelmekben

lehetőleg meggátoltassanak, illetőleg hogy amennyiben az 1909. II. t.-c. értelmében büntetendő kivándorlásra csábítás jelenségei állapíthatnának meg, a megtorló eljárás iránti intézkedések késedelem nélkül megtéessenek.”

Mi a bányamunkásokra szabott kivételes intézkedésnek a következménye? A munkabérek esése. Mert a bányatársaságok többé nem a munkások helyzetének javításával, hanem közigazgatási és fegyveres hatalom segítségével iparkodnak munkásaikat röghöz kötni.

A bányamunkások kivándorlásának még egy speciális oka is van, az ú. n. bányatársadalmi intézmény. A társadalmi terheihez a bányák urai egy fillérrel sem kötelesek járulni (épen a legjövődélmezőbb vállalkozásban!) az a munkás, aki más társasághoz megy, keservesen befizetett filléréit is elveszíti; és az a munkás, aki tíz éven belül lesz nyomorékká, semmiféle nyugdíjra nem tarthat igényt.

Lehet-e ilyen körülmények között csodálkozni azon, hogy Magyarországon olyan könnyű ügye van a külföldre csábítóknak?

Tisza újívi beszédében a munkások sztrájkhoz való jogának elismerését, a kultúrállamok elemi kötelességének mondta. Ámde nem látszik, hogy ehhez képest Magyarországon meg volna az a joguk a szakszervezeteknek, hogy sztrájk esetére megfelelő segélyalapot gyűjthessenek. Miután azonban a modern ipari munkás erről a legerősebb harci fegyveréről le nem mondhat és a sztrájk csak úgy lehet sikeres, ha megfelelő töké áll a sztrájk kitörése esetén a munkások rendelkezésére, egy speciális magyar intézményt kellett teremteni, az ú. n. szabad szervezetet. A szabad szervezetek kiépítése Magyarországon most van folyamatban és március hó végén a magyar *textilmunkások* alapították meg szabadszervezetüket.

A negyvenéves Budapest.

Pest, Buda és Óbuda egyesítésének negyvenedik évfordulója alkalmából a „Városi Szemle” szerkesztősége hatalmas kötetet adott ki, melyben alapos tanulmányok ismertetik a főváros fejlődését a közigazgatási élet különböző terein. A bevezetésben dr. *Bárczy István* polgármester vázolja az egyesített főváros negyven éves múltját. Cikke annak a beszédének felhasználásával íródott, melyet az 1913. évi november hó 17-iki törvényhatósági díszközgyűlésen tartott. Összehasonlítja ez a beszéd a negyven év előtti állapotokat a mostaniakkal a város beépítése, a népesség számbeli emelkedése és annak összetétele tekintetében, szól a fővárosi intézményekről és ezek fejlődéséről, a város pénzügyi helyzetéről, vagyonáról, a közhasznú beruházásokról, a közigazgatási és tan személyzetről, ennek számbeli emelkedéséről, valamint a reájuk fordított személyi kiadások nagyobbodásáról. Méltatja eledeinek: *Ráthnak*, *Kammermayérnek* és *Gerlóczy*nak, továbbá *Márkus József* és *Halmos János* polgármesterek érdemeit, végzetül azokat a feladatokát jelzi, melyek a főváros egyesítésének félszázados jubileumáig hátralevő tíz év alatt megoldásra várnak. A jövő nagy perspektíváját adó ezen leírás így hangzik: „Milyen szép lenne akkorára bemutatni az új városházát, amely címere lesz a másfélmillió lakosú fővárosnak, szemben az új Erzsébet-sugárúttal, mely a városházától a Városligetig vezet, szebbnél-szebb házakkal és értékes üzletekkel, mellette jobbra balra a régi levegőtlen utcák, házak helyén egész új egészséges városdarab. A Tabán mintaszerűen megépítve, a belső város legkellemesebb lakórésze, a Gellérthegyre két oldalról felvezető síkló, a Citadellában nyüzsgő élet,

a Gellérthegy alján Európa legszebb fürdője, a piaristák épülete helyén a legszebb hotelek egyike. Hídvámról és alagútvámról már csak úgy beszélünk, mint rossz álomról s csodálkozni fogunk azon, hogy valamikor ilyen is volt; a Hungária-út mentén az új híd megnyitása után égés?. új városövezet kezd épülni; a Boráros-téri új híd budai feje és a műegyetem között feltöltött és parkozott állandó kiállítási területen nagy nemzetközi városi kiállítás; a Lágymányoson, Kelenföldön, valamint a VI. és VII. kerület külső részén megállapított és szabályozás után kialakult és tökéletesen csatornázott területen széles közlekedő utak, nagy napparkok készülnek; a budai hegyvidék Pest felé néző lejtőin a florenci viale dei collihoz hasonló kilátásos széles kocsutak, azonkívül villamos vasutak, autóbuszok által hozzáférhetővé tett családi lakótelepek és nyaralótelepek, – új, modern pályaudvarok, természetesen nem útszínen futó vonalakkal, a Csepelszigeten nagyszabású kereskedelmi kikötő, megfelelő teherpályaudvarra!, elevátorral, áruaktárákkal és gyártelepekkel; a város körül messze terjedő pompás kerti gazdaságok, tehenészetek, nagyszabású modern kórházak, szülőházak, csecsemőgondozó intézetek, a Kamara-erdőben mintaszerű szegény gondozó intézet, a munkanélküliség esetére való biztosítás megszervezése, egészséges, olcsó városi lakások szaporítása, szigorú lakásfelügyelet, tuberkulózisok kötelees elkülönítése és felügyelete, üdülőtelepek, nagyszabású homokos partú népfürdők, városi és olcsó zuhanyfürdők, kifogástalan jó karban tartott tiszta utak, parkok és közterek, jól szervezett közjótékonysági és gyermekvédelmi igazgatás, modern vágóhidak, nagyszabású húscsarnok, modern árucsarnok az élelmiszer-nagykeres-

kedelem számára, sűrűn látogatott nagyszabású városi könyvtár és szabad iskola, városi műhelyek, a megélhetést előmozdító, könnyítő különböző intézmények és végül mintaszerűen pontos és jó városi közigazgatás.

Ezt a biztató jövőt látszik igazolni az az eddigi haladás, amelyet a fővárosi élet minden terén a további cikkek adataiból megállapíthatunk. Ezen cikkek közül főlemeljük dr. *Gárdonyi* Albert főlevéltáros pompás esszé-jót Budapest egyesítésének történetéről, dr. *Pikler* J. Gyula statisztikai hivatali aligazgatónak kitűnő, áttekinthető fejtegetéseit a főváros népességében beállott változásokról, *Marher* Aladár tanácsnoknak szakavatott értekezését a fővárosi közigazgatás szervezetének fejlődéséről, dr. *Rácz* Gyulának re. dkivül érdekes tanulmányát a főváros pénzügyi viszonyairól, dr. *Schmelhegger* Árpád tanácsjegyző alapos cikkét a városépítésről, *Pásztor* Mihály kitűnő és áttekinthető közleményét az épen most aktuális közlekedésügyről, dr. *Szabó* Sándor sikertelt beszámolóját a közegészségügy viszonyairól.

Az utolsó négy tanulmány a főváros kulturális, gazdasági, közéleti és szociálpolitikájával foglalkozik. A közoktatás és a közművelődés menetét dr. *Miklós* Elemér írja le hivatott tollal és komoly kultúrérzékkel. A negyven oldalas tanulmány pompás áttekintését nyújtja mindannak, ami kulturális alkotások tekintetében az utolsó negyven évben Budapesten történt. Hasonló alaposítással találkozunk dr. *Basch* Imrének a főváros gazdasági tevékenységéről szóló és különösen a város üzemével foglalkozó tanulmányában. A közéleti nagyságú és közérdekű tényeit dr. *Sidó* Zoltán ismerteti a nála megszokott szociális élelátással, míg az utolsó években oly fontos szerepet játszott szociál-

politikai alkotások regisztrálása dr. Bolgár Elek munkája.

A szindikalizmus.

A szindikalizmus praxisa sokkal fejlettebb az elméleténél. Lehet, hogy ez egyik főerőssége és lehet, hogy a szociáldemokráciával szemben való antagonizmusa kifejezésre jut ebben is. Míg a szociáldemokráciát előre megállapított elméleti tételek irányítják propagandájában, konszirkus ív és kritikai tevékenységében egyaránt, addig a szindikalizmus épen a gyors cselekvést, a célhoz idomuló azonnali közvetlen akciót parancsolja és jóformán nincsenek is szigorúan vett elméletei, aminthogy magukat a cselekvéseket is csak egy elv irányítja: az t. i., hogy „a munkásosztály felszabadítása csakis a munkásosztály akciójának műve lehet.” De a szindikalizmus elmélete nemcsak ily értelemben véve jelentéktelenebb a gyakorlatánál, hanem abban a tekintetben is, hogy eredményei, tapasztalatai, igazolására szolgáló induktív bizonyítékai is aránylag kicsiny irodalmat produkáltak. Ami a szindikalista jellegű munkásharcok tapasztalataira vonatkozik, az csaknem teljesen a francia nyelvű enemű feldolgozásokba történeti munkákban, brosúrákban, agitációs füzetekben merül ki. Az újabb időben, különösen gazdasági kényszerek hatása alatt és különösen a nagy amerikai mozgalmak révén az angolnyelvű szindikalista irodalom is virágzásnak indult. Feltűnően csekély volt azonban mindeddig e fontos problémái ak német nyelven publikált irodalma. Ezen okból figyelmeztet az a most megjelent brosúra, mely Kürt Gerlachnak a szindikalizmus elmélete és gyakorlata című kicsi, de alapos munkáját foglalja magában és amely nagy mértékben alkalmas arra, hogy felkeltse a

német közgazdászok és szociálpolitikusok figyelmét erre a nagy problémára és egyszersmind út-törője legyen egy mélyreható németnyelvű szindikalista irodalomnak. Különös érdeme ennek a kis füzetnek, hogy a munkásmozgalmak ezt a sajátos hajtását történeti fejlődése és történeti hivatásának alapos kifejtése által sikerül külön tartania a forradalmi és munkástörekvések többi ágától, egyrészt az anarchizmustól, másrészt a szocializmustól. Kár, hogy szerző kizárólag a franciaországi szervezeti formák vázolására szorítkozik és sajnálatos, hogy szerző is csatlakozik ahhoz a téves felfogáshoz, hogy a szindikalizmus francia nemzeti sajátosság, mely a gall temperamentum kifolyása és kevés tere van más országokban. Ez ellen szólnak azok a harcok, amelyek munkás részről Angliában és különösen az Egyesült-Államokban az utóbbi években a szabatázs és direkt akció jegyében folynak a nagy tőke ellen. Egészen bizonyos, hogy a szindikalizmus nem nemzeti probléma, hanem a fokozódó industrializmus problémája, amint ezt előreláthatólag Németországban is hamarosan tapasztalni fogják.

Emberség vagy üzlet?

Vannak intézmények, melyek, kívülről „emberbaráti intézmények”-nek látszanak, de a valóságban a legkörmönfontabb munkásnyúzási eszközök.

Nyolc millió korona subvenciót ad a magyar állam a győri ágyugárnak, melynek építkezéseit Hatky-Schlichter Lajos és fia cég vállalta. Ez a cég Győr város falain a következő történeti dokumentumú plakátot ragasztana ki:

*Húszezer korona munkás jutalom.
Fölvívás!*

A győri Magyar Ágyúgyár igazgatósága és Hlatky-Schlichter La-

jos és Fia cég tudomására hozza az ágyúgyár építésénél alkalmazott kőművespallérok, kőművesek és a kőművesmunkáknál alkalmazott napszamosoknak, hogy ha az ágyúgyár építése befejeztetett, 20.000 korona jutalomban részesíti mindazokat, akik az építkezés egész tartama alatt szorgalmas, józan és tisztességes magaviseletük által arra érdemesnek bizonyultak.

Az alkalmazásban levő kőművespallérok, kőművesek és ezek napszamosairól egy külön lajstrom fog a városi hatóság ellenőrzése mellett vezetetni, amelyben a fent jelzett munkásoknak munkaideje, név és napok szerint külön lesz kitüntetve. Ezen lajstrom szerint állapítják meg *kizárólagosan maga az ágyúgyár igazgatósága*, Hlatky-Schlichter Lajos és Fia cég, úgyszintén a városi hatóság kiküldöttje az egyes munkásokra eső jutalomdíj összegét.

A jutalomdíjak kiosztásának idejét kizárólagosan az ágyúgyár igazgatósága fogja megállapítani.

Azon munkás, aki időközben önhibáján kívül lesz munka közben elbocsátva, ami az előrehaladó munka mérve szerint többször is megtörténhetik (!) a lajstromban nyilvántartatik, jutalmát a kiosztás napján akár személyesen vagy postán, vagy halála esetén törvényes örököse által is fölveheti. A jutalomdíj megvonatik mindazoktól, akik munka közben önként kérik elbocsátásukat, akik magatartásuk által akár közvetlen vagy közvetve a munkások közötti békés összhangot megzavarják, a szorgalmas munkásnak útját állják, a józan életmódot meg nem tartják és magaviseletük által a megkövetelendő rend és fegyelem ellen vétnek. Az ilyen okból elbocsátott vagy amerikázáson ért, esetleg sztrájkban résztvevő munkások semmiféle jutalomban nem részesülnek, arra igényt nem tarthatnak.

Örömmel határozta el magát a vezetőség e szokatlan lépésre, mert ezáltal módot kíván nyújtani a tisztas ipar szolgálatában álló munkásnak, hogy a helyzetet fölismerve, megértve, belássák, hogy csakis a komoly munka által vetik meg jövőjük alapját, amely törekvésükben a társadalom és az állam összes tényezőinek támogatására mindenkor számíthatnak.

Adja a jó isten, hogy ezen óhaj teljesüljön, végezze tehát vállalva mindenki kötelességét rendeltetése szerint, legyen végre győztes a komoly és értelmes munka az egész vonalon és akkor bizton hisszük, hogy ezáltal egy jobb iránynak vetettük meg alapját.”

A cég több mint ezer munkást foglalkoztat, és így egy-egy józan, szorgalmas és kitarító munkásra fog esni néhány év múlva 20 korona jutalom. De mondjuk, hogy nem 20, hanem 50 korona jutalom esik. Olyan összeg ez, amelyért érdemes lemondani egy esetleges bérharc által hozott többletről, vagy más, valóban emberbaráti intézmény követeléséről? Ha alamizsna helyett a cég azt a minimális keresetet jelölné meg, melyet nála minden munkás megkeres, sokkal több célt érne vele, és ez sokkal többet jelentene munkásvédelmi szempontból, mint a munkások közé szórt néhány rongyos garas.

Középosztálypolitika.

A porosz képviselőházban a kereskedelmi és ipari költségvetés tárgyalása közben szóba került néhány középosztályrobléma is. Figyelemreméltók voltak ebben az irányban Hammer képviselő fejtegetései, aki az elektromos kisüzemek és a szerelők érdekeit védelmezte a nagy villamos társaságok fojtogató üzletvitelével szemben. Kifejezésre jutottak itt azok az aggodalmak, melyeket a kis elektromos-ipar kép-

viselőiből a nagy és tőkében erős villamos társaságok monopolisztikus törekvései kiváltak. Főképpen két társaság, az Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft és a Siemens-Schuckert művek trösztszerű képződményei nyugtalanítják azt az 1500 kisebb céget, mely a két nagy üzemtől mindinkább fokozódó függőségbe jut, mi mellett nemcsak önállóságuk, hanem egész existenciájuk is kockán forog. A kereskedelemügyi miniszter válaszában hangsúlyozta, hogy a kormány is régóta figyelemmel kíséri ezt a nagyszabású tőkekoncentrációt és keresi azt a megoldást, mely az állami beavatkozás minimumával a szociális eredmények maximumát biztosíthatná ezen a téren.

Szóba került az a régi probléma is, hogy a gyári nagyipar elhatárolható-e a gyárilag üzött kézműipartól és bizonyos fokig érvényesült az a felfogás, hogy a kézműiparban is lehetségesek nagy üzemek. Az ezirányú vitás határkérdések eldöntésére előreláthatólag most már minden német államban saját külön döntőbírárságot fognak szervezni.

A tárgyalások során kifejezésre jutott többek között az a kérdés is, hogy a kézműipar számára mi módon lehetne jól jövedelmező munkát biztosítani azáltal, hogy állami szállításoknál, az iparoszövetségeket részesítik előnyben. Ennek egyik nélkülözhetetlen előfeltétele az iparkamaráknak nagyobbfokú összekapcsolása a közmunkák és közszállítások tekintetében intézkedő hatóságokkal. Általában kívánatosnak tartják, hogy a kiskereskedelem szempontjait a kereskedelmi kamarák az eddiginél nagyobb mértékben tartsák szem előtt, esetleg külön kiskereskedelmi bizottságok létesítése által. Visszautasították azonban azt az utóbbi időben több helyütt fölmerült eszmét, hogy az árúraktárak és fogyasztási szövetkezetek nagyobb mérvű megadóztatásával

próbáljanak segíteni a kiskereskedelem bajain. Ez különben is egy oldalú intézkedés volna, mert hiszen akkor ép oly mértékben kellene sújtani a tiszték és hivatalnokok szövetkezeteit, meg a mezőgazdaszövetségek bevásárló és elárúsító szövetkezeteit is, ami bizonyára nagyon is kétélű középosztálypolitika volna.

Közhasznú üzemek sztrájkja.

A birminghami kereskedelmi kamara egy bizottsága újabban állást foglalt a közérdekű üzemek sztrájkja ellen és egyúttal azzal a kérdéssel is foglalkozott, mely eljárást kellene követni arra nézve, hogy a társadalmat és a vállalkozókat ilyen esetekben kellőképpen megvédelmezzék. Ennek a tárgyalásnak az ad aktualitást, hogy a közel múltban Angliában lefolyt ilyen természetű sztrájkok és különösen az Írországi egyhetes vasutas sztrájk nagy mértékben sújtotta az országot. A tárgyalás anyagát a birminghami viszonyok szolgáltatták. Ebben a városban mintegy ezer teherautomobil van állandóan működésben. Sztrájk esetén már most, ha a vasúti üzem szünetelésénél fogva a gyárak és vállalatok is szünetelnek nyers anyag avagy élelmiszerek hiányában, ezen teherkocsik nagyrésze is használaton kívül kerül. Minthogy azonban ezek a közlekedési eszközök nagyon alkalmasak arra, hogy az élelmiszer és nyersanyag szükségletnek ha csak kis részét is beszállítsák, szükséges, hogy ilyen természetű óvintézkedéseket veszély esetére eleve lehetővé tegyenek. Azt kívánják tehát, hogy ily kocsik tulajdonosai a kereskedelmi kamarával szemben arra kötelezzék magukat, hogy a vasúti, illetőleg közlekedési vállalatok munkásainak sztrájkja esetére, kocsijukat rendelkezésre bocsássák, feltéve, hogy azokra az egyes tulajdonosoknak maguknak nincs szükségük. A

kocsik felhasználása azután szövetkezeti alapon történnék. A kamara ezt a javaslatot elfogadta és elhatározta, hogy az ország többi kereskedelmi kamaráját is megkeresi avégből, hogy veszély esetére hasonló intézkedéseket tegyenek.

A védelemnek egy másik módjával találkozunk Leeds-ben, ahol nem rég 3500 városi munkás – túlnyomóan gázgyári alkalmazottak – lépett sztrájkba. Azonnal a sztrájk kitörése után számos polgár és egyetemi hallgató ajánlkozott a városi munkák elvégzésére. Persze nagyon kevés eredménnyel, amennyiben csak minimális gázkészletet tudtak biztosítani. Hasonló eset játszódott le Blackburnben is, azzal a különbséggel, hogy ott a sztrájk-törésre nem annyira városi polgárok, mint inkább sztrájk-törő munkások vállalkoztak.

Londonban a szénfuarosok sztrájkjánál mutatkoztak hasonló önvédelmi törekvések. A sztrájkolok mozgalmuk sikere érdekében és hogy nagyobb nyomást gyakoroljanak a vállalkozókra, vonakodtak a kórházakat szénrel ellátni, mire a londoni egyetem hallgatói vállalkoztak e munka elvégzésére. Bizonyos, hogy mindezek a törekvések maguknak a sztrájkmozgalmaknak nem ártottak jelentékenyebb mértékben, úgy, hogy az ilyen kísérletektől a jövőben sem várható sztrájkok eredményes letérése.

A porosz lakástörvényjavaslat.

Az új porosz lakástörvényjavaslat keresztülment immár a bizottsági tárgyalásokon és a bizottság jelentése hamarosan nyomtatásban is meg fog jelenni, hogy az érdeklődők széles körének a községi közigazgatás szerveinek alkalmat adjon az állásfoglalásra. Addig is a bizottsági tárgyalás érdekes anyagából kiemeljük a következőket: Elfogadta

a bizottság azt a határozati javaslatot, mely szerint minden 100.000 lakoson felüli községben kötelező a lakáshivatal felállítása. A kisebb községekre vonatkozólag ezt az elvet olyképp módosították, hogy az 50-100.000 lakosú városokban lakáshivatal felállítása, avagy lakásfelügyelők alkalmazása a hatóság által elrendelhető, 10-50.000 lakosú községekben pedig lakásfelügyelők alkalmazására hasonlóképpen joga van a felettes hatóságnak. A lakásfelügyelet ezen fontos kérdéseinek kívül az átmeneti intézkedésekben különösen kiemelik, hogy a lakásszabályzat intézkedéseinek alkalmazásánál és a lakásfelügyelet gyakorlásánál mindenkor szem előtt kell tartani az illető községek természeti és esztétikai értékeinek megóvását, amennyiben ezt a közegészség és közérkölciség érdekei megengedik.

A haladó néppártnak azt a javaslatát, hogy a kormány bocsásson a lakásépítés előmozdításának céljaira 25 millió márkát rendelkezésre és utalja át ezt az összeget bizonyos kikötések mellett kislakások építőinek, a radikális és szociáldemokrata ellenzék visszavetette; egyhangúlag elfogadták ezzel szemben a centrupárt részéről tett azon javaslatot, hogy a minisztérium nyújtsa kölcsönöket népszállók létesítésének céljaira oly testületeknek és egyesületeknek, amelyek biztosítékot nyújtanak azok rendes kezelése tekintetében. Ugyancsak a centrupárttól ered az a javaslat is, amelyet a belügyi tárca költségvetésével kapcsolatban a képviselő-

ház elé terjesztettek a kislakásügy fejlesztése érdekében; arra kérik ebben a javaslatban a kormányt, hogy nyújtson be oly törvényjavaslatot, amely állami üzemekben alkalmazott munkások és kifizetésű állami alkalmazottak számára megfelelő kislakások építését tenné lehetővé, esetleg oly jelzálogkölcsonök útján, mint aminőket más oldalról is szoktak közhasznú vállalatoknak, vagy épen egyes állami munkásoknak vagy hivatalnokoknak nyújtani. E javaslat szerint a kormány felhatalmazandó volna, hogy bizonyos összeg erejéig és bizonyos föltételek mellett kezességet vállaljon az építési kedv és készség fokozása érdekében.

A götaborgi rendszer terjedése Svédországban.

Néhány svéd városban újabban meghonosították a szeszes italok árusításának azt a korlátozásmódját, melyet a kezdeményező város után götaborgi rendszernek neveznek és amely arra irányul, hogy az alkoholtőke nagymérvű profitjának gátat vessen. A folyó év eleje óta magában Stockholmban is új szabályzat van érvényben a szeszes italok elárúsítására vonatkozólag, mely bizonyos fokig úgy tekinthető, mint a götaborgi rendszer kiépítése. Különösen mélyreható intézkedései a reformnak, a szeszes italok ott-honi fogyasztásának korlátozására irányuló rendelkezések. Ezek értelmében a jövőben minden alkohol-fogyasztónak könyvet kell vezetnie a bevásárolt szeszes ital mennyiségéről, melybe minden újabb vásárlást

annak dátumával együtt feltüntetnek. Egy könyvre senkinek sem szabad többet eladni, mint 12 litert negyedévenként.

Ami a vendéglők alkohol-elárúsításának korlátozását illeti, itt mindenekelőtt alapul vették az elárúsítók által az utolsó három évben eladott szeszmenyiségből eredő jövedelem átlagát, ezután pedig le szállították a szeszes italok vételárát a vendéglősök számára, úgy, hogy az átlagos nyereséget akkor is elérik, ha az eladott italok említett átlagát, körülbelül 935.000 litert 10-12%-kal csökkentik. Ilyenformán az 1914. évre 835.000 liter lesz az úgynevezett normális határ. Ezen mennyiségben minden egyes vendéglős az ő saját külön normális határa szerint, mint üzletember van érdekelve, mert ez az a mennyiség, amellyel ő kereshet. Minden vendéglős köteles eladási többletét a „Stoekholmsystemet” nevű részvénytársaságnak oly áron megfizetni, mint aminőt fogyasztók és vevők az ő helyiségében fizettek neki. Ilyenformán öneki nem érdeke az, hogy a fogyasztást esetleg különös ajánlattétel stb. útján fokozza. Miután az elmúlt évben a fogyasztás 935.000 litert tett ki, az új évben azonban csak 835.000 liternek kell forgalomba kerülnie, hogy körülbelül azonos nyereség legyen elérhető, azt remélik, hogy a fogyasztás csökkenése nem csak elméletben, hanem valósággal is megvalósítható lesz, ha mindjárt nem is a remélt terjedelemben. Ezek az intézkedések nem érintik a sör vételét és elárúsítását és így az al-

koholelles szemponatok közül az úgynevezett mértékletességi álláspontnak kedveznek. A radikálisabb, teljes absztinenciát hirdető mozgalom hívei azonban azt remélik, hogy a fentvázolt stockholmi intézkedések csak átmeneti jellegűek és előkészítői egy általános alkoholelárusítási tilalomnak.

Néptakarékpénztárak.

A németországi szociálpolitikai egyesület még 1907-ben elhatározta, hogy statisztikai felvételeket fog megindítani a néptakarékpénztárakra vonatkozólag. Ennek a felvételnek az eredményeit tartalmazza az egyesület kiadásában most megjelent hat monográfia, mely a takarékoság organizációja szempontjából tipikus vidékek és intézmények leírását foglalja össze. Ezek a monográfiák különösen a következő előzetesen megállapított szempontoknak szenteltek különösebb figyelmet: 1. A vizsgálat lehetőleg az alsó osztályok takarékoságára legyen különös figyelemmel. 2. Figyelemmel kísérendő a takarékinézményt szervező és fentartó társulat, egyesület, vagy hatóság. 3. Hogyan takarékoskodnak a lakosság különböző csoportjai és mennyiben függenek össze a helyenként észlelhető különbségek a lakosság társadalmi helyzetével? 4. A takarékoság célja és a megtakarított összegek hova fordításának megállapítása. 5. Mely területeknek és mely társadalmi osztályoknak válnak hasznára a megtakarított összegek? Különösen figyelembe veendő e pontnál az, hogy vajjon a megtakarított összegeket azon csoportok vagy vidékek gazdasági nevezetesen termelési céljaira fordítják-e, ahonnan azok erednek. 6. Mi történik a fölöslegekkel, illetőleg a megtakarított pénzeszegek elhelyezéséről folyó nyereségekkel? 7. Mennyiben váltak be

a takarékpénztárak mint a városok hitelforrásai? 8. Megállapítandó a takarékpénztárak által nyújtott kamatláb állandósága, illetőleg ingadozása is. 9. Mily eljárást követnek a betevőkkel való érintkezésnél úgy a betevés, mint a kivevés alkalmával?

Ezeknél a feltételeknél nem pusztán a szoros értelemben vett takarékpénztárak jönnek tekintetbe, hanem számos oly szervezet is, mely az utóbbi években a takarékoság nagyobb mérvű fokozása érdekében keletkezett és a melyek bizonyos tekintetben erős versenyt támasztanak a takarékpénztári formának. Ilyenek különösen a hitelszövetkezetek, de másfajta pl. a fogyasztási és építő szövetkezet is, melyek gyakran arra törekszenek, hogy tőkéjüket takarékbetétek elfogadásával gyarapítsák.

A Verein für Sozialpolitik ezen hat monográfiája egyformán becses közgazdasági és szociálpolitikai szempontból, amennyiben felvételével sok olyan pontot világított meg, melyek eddigé az elmélet előtt is homályban voltak és amelyeket igyekezett a szociális élet szempontjából is hasznosítani.

Egy város mint latifundium.

A „Greifswalder Tagblatt für Vorpommern” című lap nyomán sokat foglalkozott a német sajtó a greifswaldi egyetem nagy birtokainak kérdésével. A maga nemében páratlan eset a következő: Az egyetem a város határában két nagy telket bérel, melyek bérlete 1915-ben jár le. A városi hatóságok arra kérték a kultuszminisztert, hogy ezt a két telket a jövőben ne adja többé egészben egy bérlőnek, hanem akár a város távolabb fekvő birtokaival való csere útján, akár pedig eladás útján engedje át beépítési célokra. E kérdés kapcsán dr. Gerding greifswaldi polgármester számos terv-

vei bizonyította, hogy a város csaknem teljesen holt kézben lévő birtokoktól, az egyetem latifundiálisan vezetett telkeitől és egyéb hitbizományoktól van körülvéve, úgy hogy a városnak nemcsak egészséges telekpolitika inaugurálása válik lehetetlenné, hanem a lakosság egész gazdasági helyzete nagyon szenved ezen viszonyok alatt. A nem messze fekvő Mesekenhagen község példáján, mely egykor domínium volt, de 1899-ben egy nagy tűzvész után kolonizálták, kimutatta azt a különbséget, mely a nagybirtok és egy falusi község között van. Az említett községben, a régi nagybirtoknak negyvenöt parcellára való felosztása következtében a lakosság-száma 112-ről 271-re emelkedett, 32 ló helyett most 91-et tartanak, 86 szarvasmarha helyett 376-ot, 69 sertés helyett 102-t. Kimutatta a polgármester, hogy a munkáskertek létesítésére irányuló és sokoldalról jövő kívánságok csakis a két nagy telek megszerzése által valósíthatók meg és hogy a város kiterjesztését célzó építési terv sem állítható fel anélkül, hogy legalább is az egyik egyetemi telket számításba vegyék. Az egyetemi hatóságok, melyeknek ezek a felvilágosítások tulajdonképen szólottak, magukévá tették a polgármester érveit és oly határozatot hoztak, melyben azon meggyőződésüknek adnak kifejezést, hogy a városnak az egyetem által bérelt két nagybirtok megszerzésével kapcsolatos tervei magára az egyetemre nézve is áldásosak lesznek és hozzájárultak a város által a kultuszminiszteriumba felterjesztett felirathoz. Ezt a határozati javaslatot az egyetem tanári karának nagyrésze aláírta, csak igen kis töredékük tanúsított tartózkodó magatartást, közöttük az egyetem ezidőszerinti rektora dr. Stampe titkos tanácsos is.

A kötött birtokok elleni akció,

mely Észak-Németországban az utóbbi időben mind szélesebb körre terjed el, ezzel a kis esettel erős érvet nyert arra nézve, hogy mennyire képes a latifundium egész városok sorsára és fejlődési lehetőségeire kiható módon éreztetni hatásait.

Vallásos reform Törökországban.

Nagyjelentőségű az a lépés, a melyre a török kormány elhatározta magát, amidőn beleegyezését adta ahhoz, hogy a korán-t török nyelvre lefordítsák és késznek nyilatkozott, hogy az erre irányuló mozgalmat minden rendelkezésére álló eszközzel támogatja.

Eddig ugyanis valami szent irtózat mindig visszatartotta a mohamedán papságot attól, hogy a próféta szavait más nyelvre fordítsák le. Attól is tartottak, hogy ily fordítás a szent szöveg újfajta magyarázatára és ezzel komoly vitákra adhatna alkalmat. Vannak ugyan kísérletek hindu, perzsa és afgán fordítások tekintetében, ezek azonban csak néhány mohamedán pap számára maradtak megközelíthetők. Csak ennek az évnek elején kezdtek a törökök is arra gondolni, hogy a koránt török fordítás által népszerűsítsék és terjesszék el. Ezt a törekvést úgy kell tekintenünk, mint a felébredt nemzeti öntudat egy nyilvánulását. Ehhez járulnak az úgynevezett izlam modernizmus hatásai is. E modernizmus illusztrálására egy török publicista megemlíti, hogy mintegy két év óta a török nép a legnagyobb érdeklődéssel olvasta mindazokat a francia regényeket, amelyek csak török fordításban megjelentek. Közben különösen a sajtó hatásánál fogva mindinkább az islamizmus igazságai felé terelődik az érdeklődés, melyek mindeddig ismeretlenek voltak a török nép előtt annál fogva, hogy az arab nyelven írott koránt

nem érthette meg. A legtöbben úgy mondták el imádságaikat, hogy sejtelmük sem volt róla, hogy azok mit tartalmaznak, mechanikusan leterdelték, maguk sem tudva miért és az egész vallás egy automata-szerűleg lebonyolódó ceremónia volt, mely sem az észhez, sem az érzéshez nem szólt. Ezer év ótaól az izlamizmus és a törökök híven kitartottak mellette anélkül, hogy megértették volna. Ilyen hit természetesen könnyen felborítható. Már pedig ügylátszik a hit közreműködésére erősen számít az ország-szerte szervezkedő nemzeti mozgalom, melynek egyik legerősebb oszlopa, a hadsereg ezirányú hangulatára a legjellemzőbb az a napi parancs, melyet a hadügyminiszter nemrégiben kiadott s amelynek végén azt mondja, hogy vallás nélkül nem állhat fenn nemzeti hadsereg.

Mindezek a tünetek amellettt bizonyítanak, hogy Törökország fejlődésének nacionalista fázisába lépett és miután ezirányú fejlődésének gazdasági és politikai momentumai az elmúlt évek küzdelmei során bizonyos fokig megoldást nyertek, most az úgynevezett ideologikus tényezők átalakulásán van a sor.

Opera-trust.

Érdekes törekvésről adnak hírt az amerikai lapok. A Boston Opera Company tervbe vett párisi vendégszereplésével nagyszabású szervezkedés indul meg, mely a beavattottak szerint annak rendje és módja szerinti opera-trust létesítéséhez fog vezetni. A newyorki Metropolitan Opera vezetősége tiltakozik ugyan az ellen, mintha ilyen törekvésben részt venne, bizonyos azonban, hogy ha a párisi kísérlet sikerül, abban az esetben úgy Paris, mint London évenként összesen 15-20 héten keresztül

fogják vendégül látni a newyorki nagy opera társulatát. Azt, hogy ezek a kirándulások nem egyszerű vendégszereplések, hanem messze-menő tervek előfutárjai, bizonyítja az a körülmény is, hogy az amerikai nagy operaházak rendszeres európai szereplése érdekében megindult mozgalom vezetői és pártfogói között ott találjuk a Metropolitan Operaház igazgatóját, a bostoni operatársulat alapítóját, a londoni Covent Garden Operaház igazgatóját és több párisi és londoni érdekeltet. Az új mozgalom célja, hogy az opera „élő és holt leltárának” észszerű kiaknázását tegye lehetővé. Az élő inventár alatt elsősorban a nagy attrakciókat értik, akiknek honorárium-viszonyait szintén rendezni óhajtja az új trust. A művészeknek be kell látniok, - így mondják az új szervezet létesítői - hogy rájuk nézve is anyagi előnyt jelent, ha oly szerződésünk van, mely csaknem az egész évre szól. Emellettt aztán a szerződöttesi lehetőségek is csökkenek, tekintve, hogy az új nagyvállalat Londont és Parist is uralni fogja. Az új trust a fizetési viszonyok rendezésén kívül fegyelmi tekintetben is üdvös reformok meghonosítását helyezi kilátásba, különösen a túlságosan elharapódzott primadonna-kultusznak akar véget vetni. Ha azután a nagy nemzetközi jelentőségű dirigenseket és énekeseket ilyen módon céljai szolgálatába kényszerítette, a többi személyzetet is aránylag olcsóbban szerződöttheti mint most és így taylorista nyelven szólva „az üzemi koefficiens” lényegesen csökkenni fog a Metropolitan Operaház mai nívója alá.

Érthető tehát, ha az érdekelttek mindent elkövetnek a párisi kísérlet sikerének biztosítása érdekében. Amennyiben az ehhez fűződő remények be fognak válni, mindenekelőtt a trust uralom alatt még nem

álló kultúrországok, elsősorban tehát Németország és Ausztria legkiválóbb művészeit fogják elvonni és a többi nagy attrakció módjára az óv nagy részén át a trust céljaira lekötni.

A lángész biológiájához.

Ostwald, a hírneves leipzigie kémia-professzor, aki néhány év óta kizárólag filozófiai kutatásoknak él és úgynevezett pszichográfiai módszerével számos nagy ember, különösen természettudós életpályáját próbálta szemléltetni, most ugyanezt a módszert Comte-on, a pozitív filozófia és szociológia megalapítóján próbálja ki. Nem szabad ezt a munkát teljesen azonosítanunk a pszichologizáló filozófia-történeti kísérletekkel, aminőkkel különösen az újabb német irodalom árasztja el a világot. Sőt ellenkezőleg, Ostwald nem győzi eléggé hangoztatni a csak történeti szempontok hiábavalóságát, aminthogy az ilyen, régen átalakult energiák, mint a minőket a nagy történeti alakok képviselnek, csak genetikus-pszichológiai vonatkozásaiban érdekelhetik a természetfilozófust. Ostwald fejtegetéseiben különös figyelmet szentelt Comte kevésbé ismert első munkájának, amely „azon tudományos munkák terve, melyek a társadalom újjáalakítására szükségesek.” Comte ezt a munkáját 22 éves korában írta és Ostwald egy újabb bizonyítékát látja ebben annak a megállapításnak, hogy a zseniális gondolkodók 20 és 25 év között alkotják legeredetibb munkáikat.

Az olvasó nem tud attól az érzéstől szabadulni, hogy szerző e munkáját főleg azért írta meg, hogy eddig hirdetett tanításait egy újabb indukcióval támassza alá. Ugy lát-szik azonban, hogy ennek a célnak elérése érdekében helyenként feladta a tisztán „pszichografikus” szempontot és vajmi sokszor tesz

koncessziót a hagyományos történet-filozófiai módszereknek. Mert bár neki bevallottan az a célja, hogy Comte-ról, az emberről nyújtson képet és ezen kép teljességéből és kikerekítettségéből vonja le azután a nagy férfiú működésének jelentőségét, mégis, nem egy helyütt azt kell látnunk, hogy pszichográfia nem más, mint a történészknél már megszokott miliőfestés és lélek-analízis és hogy a fejlődés és energia elmélete ép oly kevésbé magyarázhat meg teljesen egyes életfolyamatokat, mint egyes tünet-ményeket. Ostwald az ő természet-filozófiájával és különösen energetikájával hozzászoktatta olvasóit, úgy tanítványait, mint kritikussait egyaránt, hogy tőle eleve is a dolgoknak és személyeknek bizonyos sziaaplista nézémódjat várják el. Nem az a Columbus-tojásaszerű magától értetődő egyszerűség ez, hanem az a nem túlságosan mélyreható vizsgálódás, amely csak addig a pontig érdekli a kutatót, amíg sikerül azt az előzetes feltevést igazolni, amelylyel az illető témájához nyúlt. Bizonyos azonban, hogy mint népszerűsítő munka ez ép oly szükséges és hasznos, mint Ostwald eddigi populáris kísérletei a filozófia területén.

A munkanélküliek megszámlálása.

A fővárosi munkanélküliek megszámlálását múlt hó 22-én és 23-án nagy apparátussal hajtották végre. A fővárost 4500 körzetre osztották, a szakszervezetek kiküldötteiből és a fővárosi tisztviselőkből alakult a hatezer tagú számláló bizottság. Minden körzetre húsz számlálóbiztos jutott, akik sorra járták az egyes házakat, lakásokat. Az egyes bizottságok 25-100 lakást látogattak meg. Az óriási munka – melyet dr. Ferenczi Imre szervezett és vezetett-eredménye meglehetősen szomorú. Mintegy 30.000 munkanélkülit találtak

Budapesten. Igaz, hogy a pontos és lelkiismeretes kutatás adatai a tényleges állapotokat a lehető legjobban megközelítették, rejtett esetek már alig maradhattak. Ami munkanélküliség minőségét illeti, a számlálóbiztosok, sajnos, igen sok esetben hosszútartamú, 6-8 hónap óta tartó munkanélküliséget konstataáltak.

Müncheni cselédstatisztika.

München város kérdőívek alapján érdekes és fontos statisztikát állított össze a cselédkérdésre vonatkozólag. A cselédek száma 1900 óta nemcsak a lakosság számához viszonyítva, hanem abszolút véve is apadt. A cselédek nagyobbik fele és pedig 60⁰/₀-a gyermektelen családoknál van alkalmazva, ami a gyermekkel való foglalkozástól való húzódozásnak a jele és annak is, hogy sok gyermekes család a megdrágult háztartás folytán a cselédet nélkülözni kénytelen. A cselédek nagyobb része 21-25 évek között váltakozik. Ebben a korban a bér 20-25 Márka, azután a későbbi években emelkedik 30 M-ig, majd később, 40 év után a bér erősen esni kezd. A statisztika is igazolja, hogy minél több cseléd van egy háztartásban, annál magasabbak ott a bérek. A felkelés ideje 77%-nál $\frac{1}{2}$ és 6 óra. Ezek $\frac{1}{3}$ -ának a munkája esti 8 és 9 között végződik. A nagyobb háztartásoknál hosszabb a munkaidő. Átlag napi 15-16 óra.

Nyilvános pihenőcsarnokok.

Több mint 10 év óta küzd Sommer giesseni professzor a nyilvános pihenőhelyiségek megvalósításaért, azon tapasztalatai alapján, melyeket a túlfárasztásnak, mint az idegeség egyik szociális okának hatásai körül tett megfigyelések eredményeztek. A modern forgalmi élet ezen idegesítő gyorsasága és a be-

lőle eredő kimerülések hatásai Sommer szerint csak úgy mérsékelhetők, ha a modern élet ezen forgatagába minél több pihenési időt ékelünk be, mely alatt az egyes egyén a fokozottabb munkálkodás céljaira erősíti magát. Ha már most – úgy mond Sommer – a népesség organizmusának egyes részei által ily módon kiszakított pihenési időt százezerszeresen sokszorosítva képzeljük, ami megfelelő közegészségügyi berendezések útján valósítható meg, úgy ez valósággal hatalmas ellenerőt, jelent a fentemlített kártevésekkel szemben.

Közben az 1911. évi drezdai kongresszuson, a melyen a közegészségügy összes újabb internacionális jelentőségű vívmányai méltó képviselőket nyertek, egy ilyen nyilvános pihenő helyiség modelljét is bemutatta és azóta mint tágabb térre terjed ezen gondolat gyakorlati megvalósításának törekvése. így a sikeres drezdai kísérlet alapján magánosok kezdeményezésére Hamburg, Berlin és Milano is megpróbálkoztak ezzel az intézménnyel és mintegy ötven más város foglalkozik ez idő szerint a kérdéssel azoknak a terveknek és javaslatoknak az alapján, a melyeket Sommer azok felállítására tekintetében eléjük terjesztett. Adminisztratív tekintetben úgy képzelik ezen intézmények szervezését és működését, mint a községi közegészségügy egyik hasznos intézményét.

De természetesen nem kizárólag a községi közigazgatástól várják a túlságos kifáradásból, mint szociális megbetegedéstől eredő bajok orvos

lását, hanem a társadalmi biztosításnak, különösen pedig a baleset és rokkantbiztosítás szerveinek közreműködésétől is, mint amelyek szintén közvetlenül vannak érdekelve ezen jelenségek és a belőlük folyó következmények körül. Hasonlóképpen érdekelve van e kérdésben a vasúti közigazgatás is, egyrészt általában hogy nagy vasúti csomópontokon a szokásos várótermeken kívül egyszerű pihenő-helyiségeket létesítsen, másrészt pedig az északi vonatokon nagyobb számban és tökéletesebben megvalósított hálóberendezések által, melyek minden pénzügyi és bürokratikus nehézségek ellenére is minél előbb megvalósítandók, hacsak azt nem akarjuk, hogy az az óriási tőke, amelyet dolgozó népünk idegereje képvisel, veszendőbe menjen. Mindezen javaslatoknak megvalósításáról, történeti fejlődésükről és jövődő kialakulásuk perspektívájáról sok értékes adatot tartalmaz Sommernek nemrégiben a nyilvános pihenő-helyekről Marholdnál Halle-ban megjelent úttörő munkája.

Küzdelem a szaporodásért.

Az utóbbi idők óriási háborús feszültsége valósággal felkorbácsolta Franciaországban az érdeklődést a születések apadásának fájó kérdése iránt. Eddig is sokat írtak és beszéltek erről a kérdéstről a franciák, de mostanában valósággal lázban vannak vele és minden áron meg akarnák teremteni azokat az eszközöket és intézményeket, amelyek elejét vegyék a további stagnációnak és visszafejlődésnek, sőt amelyek ismét megindítanak az oly régóta nélkülözött szaporodási folyamatot.

Még 1912-ben alakult egy liga erre a célra, amely eddigelé több mint 500 füzetet és röpiratot adott ki és terjesztett el. Most pedig „Pour la vie” címen lapot indított, amely még hatékonyabban szolgálja az agitációt, mint a brosrák és röpirvek tették. A liga vezéreszméje az a nagyon helyes felfogás, hogy minden eddig szóba került törvényes intézkedés elégtelen és céltalan ebben a dologban, hanem hogy mindenekelőtt a neomalthusianismust kell leküzdeni és a polgároknak erkölcsi érzületet és morális kötelességtudását az állammal szemben kell emelni. Természetesen: e mellett az állam is tegyen meg mindent a sokgyermekes családok életének a megkönnyítése érdekében. így: adómérsékléssel, többesszavazattal, közhasznú lakásépítés előmozdításával, családok hivatalnokok részére szabadlakásnyújtásával stb. Mint látni való: újból és újból visszatér mindenki, bárhonnan induljon is el a szaporodás kérdésének a megoldásánál, ahhoz az állásponthoz, hogy a gyermekes családok életét meg kell könnyíteni. A különbség a francia liga felfogása és a közkeletű felfogások között az, hogy ez utóbbiak a jólét emelését tartják az orvosságnak, holott nincsen a világon szembeszökőbb jelenség, mint a gazdagok gyermekszegénysége, míg a francia liga a gondolkozás megváltoztatását, az állampolgári kötelességtudás felébresztését tartja az egyetlen orvosságnak és csupán az így elért cél nagyobb biztosítása végett akarja megkönnyíteni a sokgyermekes családok életküzdelmét.

Larkin.

Alig tűnt még fel tömegvezérnek a csillaga olyan gyorsan és bukott alá olyan hirtelen, mint *Larkin*-é, a dublini, hónapokig tartó általános sztrájk fölkavarójáé. Egyszerre csak azon vette magát észre a világ, hogy

egy új fogalom keletkezett a munkásmozgalom nomenklatúrájában: a larkinizmus fogalma és egy szerencsétlen letartóztatás, majd utána egy még szerencsétlenebb szabadonbocsátás egyenesen egetverő népszerűséget adott a szájas demagógnak, akinek a mértéktelen dicsőség úgyszólván eszét vette. Már a szabadonbocsátása utáni angliai turné alkalmával alaposan blamáta magát arcátlan és ostoba viselkedésével, hazatérte után pedig otthon fordult el tőle a munkások rokonszenve. Végül pedig a képzelhető legnagyobb csúfság érte: a szakegylet, amelynek a felállításával hírnevét szerezte, kizárta őt kebeléből. A glasgowi szállító-munkásszövetség vezetősége, amely ezt a határozatot hozta, kimondta, hogy: „Larkin eljárását elítéli, őt a szövetségből kizárja és egy szövetségi tagnak sem szabad őt többé támogatnia. Ez a határozat a szövetség sajtójában közzéteendő.” így fejezte be rövid dicsőséggel és kudarccal teli nép vezéri pályafutását John Larkin és elül lassan a nagy sztrájk is, amelyet felszított és amely annyi heroikus cselekedetnek volt forrása a munkásság részéről. Végül azonban megtört a páratlan erejű ellenállás és a munkások jó részének a szakegyletből kilépve kellett visszatérnie a munkához. Hosszú időre elrémitő mintája lesz a dublini sztrájk a következményeket meg nem fontoló, reális számításra nem alapuló, hűbelebalázs módjára megcsinált tömeges munkamegszűntetésnek.

Az élelmiszerek 1813-ban és 1913-ban.

Az angol fogyasztási szövetkezetek bevásárlási központja érdekes táblázatot közöl, mely több élelmiszer és élvezeti cikk árát hasonlítja össze az 1813. és 1913. években. A táblázat a következő számadatokat közli:

Cikk	Ár 1813-ban Shillingben	Ár 1913-ban Shillingben
Tea (fontonként)	6.40— 7.75	0.40— 2.38
Legjobb pörkölt kávé fontja	2.30— 3.—	1.30
Szerecsendió „	20.— 22.—	—,75
Fehér bors „	4.80— 5.—	—,80— 1.25
Tápióka „	1.— 1.35	—,12— 0.18
Nyers cukor mázsánk.	104.— 120.—	16.— 17.—
Barna drbcukor „	60.— 175.—	17.25
Kandirozott cukor fontja	2.50	—,20
Mazsola mázsánként	100.—	31.— 57.—
Füge „	170.—	45.50— 65.50
Mandula „	600.—	182.—
Rizs „	68.—	30.—

A felsorolt árak angol súlymérték szerint értendők, t. i. a 450 grammos font és a 112 fontos mázsa alapján. Az 1913-ból való árak az angol fogyasztási szövetkezetek által kiválasztott normális árak. Ezek természetesen sok tekintetben eltérnek ugyanazon cikkek kontinentális áraitól, amelynyiben az egyes élelmicikkeket országoként másképpen adóztatják meg. A fejlődés szempontjából azonban kétségtelenül érdekes és figyelemre méltó a fenti összeállítás.

Társadalmi biztosítás.

Rovatvezető: **Dr. Kertész Sámuel** az O. M. B. P. s. titkára.

Törvényrevízió címen immár állandó rovatot vezethetnék. Alig van kormánynyilatkozat anélkül, hogy abban a munkásbiztosítási törvény revíziójáról szó ne esnék. A legutóbb elhangzott nyilatkozatoknak egy kis sorozatát közöljük itt annak illusztrálására, hogy a revízióknak még az alapelvei tekintetében is milyen nagyfokú és zavaros az illetékes körök tájékoztatlan-sága.

Világosan mutatja ezt elsősorban a miniszterelnöknek a marosvásárhelyi díszpolgári oklevelet átnyújtó küldöttség előtt elmondott beszéde:

– Nagyon sokat foglalkoztam az úgynevezett munkásbiztosítási ügye-yei és meg vagyok róla győződve, hogy a modern társadalmi életnek egyik legnagyobb problémája ez. Nemzetek nagyságáról, emberi haladásról szerintem neveléses dolog beszélni, ha ez a nagyság, ez a haladás a tömegek jólétének emelkedésével nem jár együtt, ha az úgynevezett nagy nemzetek és az úgynevezett haladó emberiség sorsa azt a rettenetes árnyoldalt mutatja föl, hogy az emberi társadalom túlnyomó nagy többsége emberhez nem méltó anyagi, szellemi és erkölcsi viszonyok között fetreng. Már pedig abból a szempontból, hogy különösen a városi társadal-mak, az iparitársadalmak nagy tömegeit emberhez méltó egzisztenciá-hoz juttassuk, a munkásbiztosítási ügy egyike a legfontosabb problé-

máknak. Biztosíthatom róla most felszólalt tisztelt barátunkat, hogy ezzel a kérdéssel különös előszere-ttel foglalkoztam mindig, kétsze-res buzgalommal foglalkozom most, amidőn felelős állásban kell annak a nagyon nehéz problémának meg-oldásához közelebb lépnem, amelyik a teljesen elhibázott magyar mun-kásbiztosítási ügy helyes mederbe terelésének nevezhető.

Meglehetősen tisztában vagyok én azzal, hogy mit csinálnék, ha tabula rasa volna előttem. A hely-zet az, hogy nem tabula rasa van, hanem itt áll a maga kolosszális dimenzióiban egy elhibázott intéz-mény, amelyiket egyszerűen elfűjni a föld színéről nem lehet, mert hiszen minden egyébtől eltekintve, oda befizették évek hosszú során át a magyar munkástársadalom száz-ezrei és milliói a maguk keserves keresettel megkeresett filléreit. Abba nem lehet belenyugodni, hogy azo-kat egyszerűen elveszítsék, hogy azokat a kötelezettségeket, amelyek ezen a réven származnak, egysze-rűen nem létezőknek tekintsük.

A föladat nagyon nehéz és kom-plikált és amit sohasem gondoltam volna előre, elért a tavasz úgy, hogy ma sem vagyok még abban a helyzetben, hogy a kormány ré-széről az idevonatkozó törvényja-vaslatnak mielőbbi, nagyon rövid idő alatti benyújtását kilátásba he-lyezhessem. Hiába, tisztelt uraim, a szegény magyar miniszterelnök, hogy egy német kifejezést használ-jak: Mädchen für Alles. Vagy azt is hallottam egy jóbarátomtól, hogy

a miniszterelnök olyan, mint a Brázay-féle sósborszesz: mindenféle fájó tagra azt kenik föl s azt kívánják tőle, hogy ő szüntesse meg a fájdalmat. Emellett a magyar miniszterelnöknek vannak politikai ellenfelei is, akik sokkal fontosabb dolognak tartják, hogy unos-untalan, hétről-hétre és hónapról-hónapra elfoglalják az országnak és az ország legalázatosabb szolgájának, a miniszterelnöknek idejét, képességét, tehetségét is például azzal, hogy védekezzék egy olyan *játék-intézmény* miatt, amit nem engedett felállítani, mint hogy foglalkozzék a nemzetnek ilyen nagy, életbevágó érdekeivel, mint amilyen például a munkásbiztosítási törvény is. Ily viszonyok között egész töredelmesen be kell számolnom arról, hogy nem voltunk képesek a tél folyamán ezt a kérdést a megoldásra megérlelni, de egyúttal hozzáteszem azt a kijelentést is, hogy az én úgynevezett *nyári pihenőmnek* egyik legfontosabb feladata lesz, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzam. Bármennyire óvatos vagyok is a jövődöntésben és az ígéretésben, mégis azt remélem, hogy ha az úristen éltet, ősszel, ha összejön a parlament, abban a helyzetben leszünk, hogy ennek a kérdésnek megoldásához is hozzájuthatunk.

Ebben a beszédben az egyedüli megnyugtató mozzanat – az őszinte beismerés. Némi remény ígérkezik hát arra, hogy a törvénymódosítás mégis azoknak a megkérdezésével fog történni, akik – így első sorban a munkásbiztosítás szerveinek – a szociálbiztosítás szükségleteivel

gyakorlati tapasztalatok alapján jobban tisztában vannak.

Igaz, hogy vannak némileg eltér ettől a kormányhoz egészen közelálló egyik napilapnak a miniszterelnök fenti nyilatkozata után közölt, már fontos részleteket tartalmazó következő híradása:

Az első reform, amely a munkásbiztosítás körül történik, az *ipari bírósággal* lesz kapcsolatos. Ősztől kezdve nem az iparhatóság, hanem az ipari bíróság foglalkozik e panaszokkal, másodfokon pedig nem a rendes bíróság, hanem az Állami Munkásbiztosító Hivatal. E reformnak nyilvánvaló haszna az lesz, hogy a legilletékesebb hatóság fog ítélni a nagy szaktudást megkövetelő vitás kérdésekben.

Ez újítást az eddigi tervek szerint nyomon fogja követni a munkásbiztosító törvény általános reformja. Az erre vonatkozó élőmunka folyamatban van, de máris megtudtuk a készülő reform egy-két érdekes részletét.

Az új törvény mindenképpen a *decentralizálásra* fog törekedni. Már kétszáz munkást foglalkoztató üzem köteles lesz *saját kezelésében biztosító-pénztárt* fõntartani. E sok kis pénztárra nem az Országos Pénztár ügyelne (ezt előreláthatóan fõlosztják) hanem az Állami Munkásbiztosító Hivatal. Közvetlenül ez elé kerülne a munkások és a pénztárak közt fölmerülő vitás kérdések is, melyek most a választott bíróság elé tartoznak. Így e fórum is fõlõslegessé válnék és megszűnnek.

A munkásbiztosító törvény re-

formjának ez lenne egy-két közérdekű adata, míg a balesetbiztosítás leglényegesebb reformja az lenne, hogy a szociális gondoskodás ez ágazatát *teljesen államosítanak*.

Az Országos Orvos Szövetség küldöttsége előtt viszont a következő nyilatkozatok történtek:

Tisza István gróf miniszterelnök: A munkásbiztosítási törvény megváltoztatása csakugyan égetően szükséges, azonban, sajnos, a munkálatok legkezdetén is alig vagyunk még. Ezért is nem mondhatunk semmit a dolog lényegéről, legfeljebb-csak azt, hogy sokkal könnyebb lenne minden, ha tabula rasa lenne előttünk és nem kellene, mint most tekintettel lenni a szerzett jogokra, szerződésekre stb. A törvényelőkészítésben mindenesetre figyelembe vettük volna az orvosi kar javaslatait és kívánságait, annyira, hogy ez ügyben mi fordultunk volna az orvos urakhoz . . .

Sándor János belügyminiszter: A törvénytervezet készítése nem tartozik hatáskörömbé és így nem is nyilatkozhatok róla. Jól hangsúlyozta azonban öméltósága, hogy erős kapocs van az orvosi kar között meg én közöttem és én, aki mindig azt vallottam, hogy az orvosoknak adassék meg az a tisztelet, mely őket mindenképen megilleti és anyagiakban biztosíttassék nekik ami a gond nélküli megélhetéshez kell, arra fogok törekedni, hogy befolyásomat érvényesítsem az orvosi kar érdekében majd akkor is, ha alkalmam nyílik, hogy a munkásbiztosítási tervezethez hozzászóljak . . .

Harkányi János báró kereskedelmiügyi miniszter: A munkásbiztosítási intézmény, amilyen most, csakugyan tarthatatlan. Főhibája, hogy a bevételekből túlsók megy rá adminisztrációs költségre. Nem az adminisztráció képezi a munkásbiztosítás lényegét; a költségek zömét segélyezési költségek kell, hogy alkossák. Az adminisztrációt kell a lehetőségig egyszerűvé, olcsóvá tenni. Azután meg a balesetbiztosítás költségei is túl nagyok. Ezeket csak úgy általánosságban említem meg, mert a törvénytervezettel még csak a munkálatok legkezdetén vagyunk. Az orvosi kar az intézmény egyik fontos tényezője és véleményére nagy súlyt helyezek . . .

Mennyi zavar és tájékozatlanság!

Egy azonban tagadhatatlan. A törvényrevízió sürgetése folyvást szélesebb körben terjed. Budapest székesfőváros közigazgatási bizottsága e hóban tartott ülésén tárgyalta Kolozsvár és több más város átiratát, amelyben azok a munkásbiztosító törvény sürgős reformját követelték. A bizottság olyan irányú indítvánnyal fog a közgyűlés elé lépni, hogy a reformot a főváros is sürgesse meg a kormánynál.

Az országos pénztár március *) hayi igazgatósági ülése főleg a behelyettesített autonómia által teremtett szervezeti és személyzeti változásokat tárgyalta s hosszas vita után hatályon kívül helyezte azt az ügybeosztási rendeletet, amelyet korábban már közöltünk. *(Ennélfogva az o. p. elnöki ügyosztályá-*

*)Az áprilisi ülésről I. 260 oldalt.

nak a vezetője: Dr. Tóth Kálmán titkár, a balesetügyosztályé pedig Dr. Szemenyei Kornél aligazgató, akinek Somló Jenő titkár a helyettese.) Az igazgatóság foglalkozott a pozsonyi kerülp. feloszlatásával is s elhatározta, hogy amint az állami hivatal a feloszlatás indokait közölni fogja, rendkívüli ülésben fog foglalkozni az ügygyel. Üzembesorozási, balesetkártalanítási, állás-szervezési, orvos- és gyógyszer-ügyeken kívül elhatározatott, hogy az igazgatóság elé terjesztett javaslatokat tartalmazó havi füzeteket megküldik az arra előfizető pénztáraknak. (Értesülésünk szerint ez utóbbi határozatot az állami hivatal megsemmisítette.) Napirenden volt még az 1913. évre szervezett tisztviselői állásoknak választás útján való betöltése is, amely azonban nem történhetett meg, mert az állami hivatal az o. p. 1914. évi indemnitására vonatkozó leiratában úgy rendelkezett, hogy az előző évi költségvetésben rendszeresített tisztviselői állások, a költségvetési időszak lejárta után nem tölthetők be, így a választások az idén csak az idei költségvetés leérkezése után lesznek megejthetők. Az igazgatóság úgy találta, hogy a hivatal ezzel az intézkedésével hatáskörét túllépve a kereskedelemügyi miniszter jogkörébe avatkozott bele s ezért a rendelőt ellen a törvény 172. §-ára és az 1901: XX. t.-c. 6 §-ára hivatkozással felebbezést jelentett be a kereskedelemügyi miniszterhez s utasította az elnökséget, hogy a miniszternél ez ügyben személyesen is járjon el. A választásokat, hogy a tisztviselőket az esetleges megsemmisítéstől megkímélje, az igazgatóság egyelőre elhalasztotta.

Az üzembesorozási tanács, amely a finomabb üzembesorozás útján a balesetelhárítást kívánja szolgálni, a munkaadó érdekeltség áldozat-

készsége ellenére sem kezdheti meg az eredetileg kontemplált működését. Az eredeti terv, amelyet az országos pénztár igazgatósága állapított meg, az volt, hogy a tanács az egyes üzemek finomabb besorozására a helyszíni vizsgálatok után szerzett adatok alapján fog javaslatokat tenni az igazgatóságnak. Evégből megállapították az üzembesorozási tanács ügyrendét és a tanács működésével járó költségeket a közgyűlés 109.800 K-ban állapította meg. Az állami hivatal a tanács ügyrendjét bizonyos lényegtelen módosításokkal jóváhagyta ugyan, a költségek tekintetében azonban azt az elvet mondotta ki, hogy *az új üzembesorozási munkák végzésével járó költségek az igazgatási költségzámolat terhelik s így csak az üzembesorozási tanács működésével járó költségeket engedélyezte a kezelési költségek terhére, ahol is erre tekintettel csak 13.000 K-át engedélyezett.* Nagyon szép és helyes a hivatal határozata, hogy igazgatási teendőknek tekinti ezeket a munkálatokat, – de ha számolunk azzal a helyzettel, hogy az állam által vállalt igazgatási költségvetés kerefőe nem szorítható bele az üzembesorozás olyan mértékben, ahogy azt a munkaadók kívánják s hogvha az érdekeltség ezt belátva maga kíváa saját érdekében áldozatokat hozni, annak a megakadályozása és azzal a munkálatok visszavetése nem áll az ügy érdekében. Az országos pénztár különben az engedélyezett 13.000 K-át úgy kívánja felhasználni, hogy abból ne csak a tanács működésével járó költségek fussák, hanem teljék belőle egy-egy iparág főbb üzemeinek helyszíni megvizsgálására is.

Balesetelhárítás tekintetében az országos pénztárra rótt nagy feladatok gyakorlati keresztülvitelének első megvalósulását látjuk azok-

ban a javaslatokban, amelyeket a pénztár a vasúti üzemeknél alkalmazott gyermekek védelme érdekében a kereskedelemügyi miniszter elé terjeszt. A következők elrendelését kéri az országos pénztár.

1. A vasutak, a műhelyi tanoncokat kivéve, gyermekeket csak kivételesen és pedig akkor is csak a pályának a fűtől való megtisztítására alkalmazhatnak;

2. az alkalmazható gyermekek minimális korhatára 10 év;

3. a gyermekek naponkénti maximális munkaideje 8 óra és a gyermekek éjjeli időben (este 8 órától reggel 7 óráig) nem foglalkozhatok;

4. A gyermekeket csoportokba osztva egy-egy megbízható pályafentartási munkás állandó felügyelete alatt kell foglalkoztatni és egy-egy csoportban 10-nél több gyermek nem foglalhat helyet.

Az ügyvédi irodákban alkalmazottak betegség esetére való biztosítása kérdésében az országos pénztár igazgatósága, abból a felmerült esetből folyólag, hogy egy ügyvédi irodai alkalmazott az önkéntes, tagok sorába való felvételét kérte, úgy határozott, hogy az ügyvédjelöltek és más ügyvédi irodai alkalmazott az 1907: XIX. t.-c. alapján önkéntes tagokul föl nem vehetők. A törvény ugyanis az önkéntes biztosítás lehetőségét szigorú korlátokhoz kötötte. A 7. §. pontos taxációja kizárja az ott fel nem sorolt foglalkozási körökben alkalmazottak felvételét. Úgy a személyi korlátozások, mint a kereseti határ megállapítása tiltó rendelkezések, amiket figyelembe kell venni. A törvény indoklásából mindez még szigorúbb felfogásban tűnik elő. Ez áll az önkéntes biztosításra.

Nézzük azonban az érem másik oldalát! A kérdés, amelylyel az ügyvédi irodákban alkalmazottak

egyesülései, ügyvédjelöltek egyesületei már többször foglalkoztak, humanitárius volta tisztán áll előttünk, de nem kevésbé fontos annak pénztári szempontból való megítélése sem. Ami az utóbbit illeti, az ügyvédi irodai alkalmazottaknak biztosítás körébe való bevonása körülbelül 20.000 új tagot jelentene.

Ha elfogadjuk az országos pénztár határozatát, hogy az ügyvédi irodai alkalmazottak önkéntes tagok nem lehetnek, még mindig nincsen illetékes úton tisztázva az a kérdés, hogy vajjon az ügyvédi irodában alkalmazottak nem biztosítottak-e? Ha az ügyvédi gyakorlatot vállalkozásszerűleg űzőt kereseti foglalkozásnak tekintjük, akkor az ügyvédi irodákban alkalmazottak az 1907: XIX. t.-c. 1. §. 2. pontja értelmében biztosításra kötelezettek. Az állami munkásbiztosítási hivatal 1907-ben egy rendeletet adott ugyan ki, mely szerint az ügyvédi irodai alkalmazottak nem biztosításra kötelezettek, mert ez iránt a törvény kifejezetten nem intézkedik, s az irodai alkalmazottak egy jelentékeny része nem kenyérkereset céljából, hanem egyéb törvények által megkívánt gyakorlat megszerzése végett vállal irodai foglalkozást. Ez a fölfogás megfelel ugyan a német R. V. O. rendelkezéseinek, a mai törvényünk alapján azonban az ellenkező álláspont mellett is nem egy érv volna felhozható. Minthogy a törvény szerint az állami hivatal nem az a fórum, amely a biztosítási kötelezettség kérdését ebben a vonatkozásban elbírálni hivatott, a már említett rendelet ellenére is helyes volna az 1. §. 2. pontjának szigorú értelmezéséhez ragaszkodni. Hiszen ugyanezen szakasz szerint a magánmérnöki irodákban alkalmazottak biztosításra kötelezettek közé tartoznak és erre nézve vita egyáltalán nem merült fel.

Baldócz gyógyfürdő megvétele határozta el az országos pénztár közgyűlése még 1911. évben. Azóta, a többszöri sürgető kérelmekre kapott válaszokból biztosan lehetett remélni, hogy a pénztár egy nagy fürdő birtokába jutván, a magyar munkásság szociális biztosítása nagy lépéssel fog előrehaladni. A reményt azonban ledöntötte az állami munkásbiztosítási hivatal, mert a pénztárhoz intézett leiratában a fürdővételt kimondó közgyűlési határozatot és az annak alapján létrejött adatvételei szerződést nem hagyta jóvá. Az országos pénztár céltudatos, törvényszerű igyekezetének felelőtlen, semmitmondó indokolással vetnek gáncsot: a pénzügyi helyzet nem kedvező.

Három esztendővel ezelőtt sem volt kedvező?

A munkaadók [a baleseti túlfizetések után kamat-megtérítést kívántak s ily irányú kérelem kapcsán kimondta az országos pénztár, hogy a pénztár csak a járulékok után törvényes kamattérítési kötelezettsége általában nincsen ugyan, mégis a különös méltánylást érdemlő kivételes esetekben, de csakis az ilyen irányban előterjesztett kérelemre, a baleseti munkaadók által túlfizetett összegek után 5%-os késedelmi kamat megtérítése engedélyezhető.

A kötszerek és gyógyászati segédeszközök központi szállításának végleges odaítélése kérdésében az országos pénztár igazgatósága így döntött: 1. *Kötőszerek* a) Budapesten 76.694 K évi összárón Schottola és Richter cégek havonként fölváltva való szállítás mellett; b) vidéken 139.981 K évi összárón Schottola cég. A tapasztárú szállítását Budapesten és vidéken Filó cég. A hydrophil gazez szállítását pedig az Egyesült wernstadi és győri textilpar r. t. nyerte

el. 2. *Betegápolási cikkek* a) Budapesten 7810 K évi összárón a Glória és a Hungária cégek havonként fölváltva való szállítás mellett; b) vidéken 11168 K évi összárón a Schottola és Glória cégek havonként fölváltva való szállítás mellett.

A lúdtalpfűzők szállítását Budapesten és a vidéken Székely és tsa cég nyerte el. 3. *Sérvkötészeti áruk*

a) Budapesten 4953 K évi összárón a Magyar Orvosi Műszertár és a Keleti cég havonként fölváltva való szállítás mellett. A haskötők szállítását Abineri E. Adél nyerte el;

b) vidéken a szállítási területek pontos megjelölése mellett 10.329 K évi összárón a Magyar Orvosi Műszertár, a Garay és tsa és a szegedi Sandberg cégek nyerték el a szállítást. 4. *Optikai cikkek* a) Budapesten 6494 K évi összárón a Juszt Ferenc cég; b) vidéken a szállítási területek pontos megjelölése mellett 10881 K évi összárón a Juszt Ferenc és a szegedi Szandberg cég nyerte el. 5. *Orthopádia* a) Budapesten 23360 K évi összárón a Fischer Péter és a Garay és tsa cégek havonként fölváltva való szállítás mellett; b) vidéken 8074 K évi összárón a Neumann H. és a Fischer P. cégek havonként fölváltva való szállítás mellett.

Az országos pénztár igazgatóságának április havi ülése a rendszeres folyó ügyek elintézésén kívül főképen a budapesti kerületi pénztár anyagi helyzetével foglalkozott. Két nézet került egymással szembe: a kerületi pénztár képviselői halaszthatatlanul szükségesnek találták, hogy az O. P. megfelelő anyagi támogatásban részesítse a kerületi pénztárt, az országos pénztár ellenben tudva azt, hogy a kp. anyagi helyzete momentán anyagi segítséssel végleg nem rendezhető, továbbá, hogy az O. P. is csak hitelművellet útján támogathatná a kp-t, az anyagi

helyzet javítását csak a betegségyező járulékok megfelelő felemelése útján látták elérhetőnek. A járulékkulcs felemeléséről azonban sem a biztosítottak, sem a munkaadók hallani sem akarnak s így azzal bízták meg az elnökséget, hogy a *járulék emelés gondolata nélkül* igyekezzék megoldást találni. Feltűnő volt, milyen nagy volt az összefogás azon szocialista igazgatósági tagok és az ú. n. uszítók között, akik egyúttal a kerületi pénztár vezetésében is részt vesznek, a budapesti kerületi pénztár védelmezésében.

Az áll. hivatal képviselője meglepésszerűen benyújtotta a hivatalnak a pozsonyi ker. pénztár autonómiájának feloszlására vonatkozó terjedelmes indokolást tartalmazó leiratát. A leiratot szintén az elnökséghez utalták.

A pénztári tisztviselők szolgálati és fegyelmi szabályzata megsürgetése érdekében, a tisztviselők komáromi kongresszusának határozatához képest a vezetőség eljárt az állami hivatal másodelnökénél. A memorandum átnyújtása alkalmával nyert válasz éppenséggel nem volt kielégítő, mert amíg eddig majdnem határozottságai ígérte a hivatal másodelnöke, hogy a szolgálati és fegyelmi szabályzatot még 1913 végéig jóváhagyja, addig most a vezetőség előtt úgy nyilatkozott, hogy ez idő szerint nem teljesíthető a kérésük, mert az egész munkásbiztosító törvény revízió előtt áll. Amíg ez megtörténik, addig várniok kell, mert tisztviselői ügyekben végleges helyzetet teremteni, provokálás lenne a miniszterrel szemben. Az 1910. évben kiadott mintaszabályzat tulszigoruan liberális s azt abban a formájában, ma nem hagyhatná jóvá. Annyi megnyugtatót mégis mondott a másodelnök, hogy a pénztári tisztviselők állása veszélyeztetve nincsen.

Pénztári alkalmazottakat terhelő adókat a pénztár csakis letiltás esetén köteles az alkalmaz-

zottak illetményéből levonni és az adóhivatalba beszoigáltatni.

(Állami munkás biztosítási hivatal 1913. évi 13,020. sz.) N. város polgármesterének. Az állami munkásbiztosítási hivatal értesíti t. Polgármester urat, hogy a pénzügyminiszter úrnak a kereskedelemügyi miniszter úrral közölt álláspontja szerint a munkásbiztosító pénztárak, az adótörvények értelmében nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknak és egyleteknek nem tekinthetők és így azok, az alkalmazottaikat terhelő adókat csakis szabályszerű letiltás esetén kötelesek levonni és beszoigáltatni.

Következésképen a hivatal t. Polgármester úr fenti számú megkeresésében foglalt kérelmének nem tehet eleget.

Hátralékos betegségyezési és balesetbiztosítási járulékok és díjak a közadókra vonatkozólag érvényben levő szabályok szerint ugyan, de a közigazgatási közegek, nevezetesen a községi előjáróságok (városi adóhivatalok) által hajtandók be. A kir. adóhivatalok az említett hátralékok behajtása körül semmiféle hatáskörrel nem bírnak. (Állami munkásbiztosítási hivatal 1914. évi 584. szám.)

A **Caritás** önségyező egyesület, mely több mint 40 év óta fennáll, az önségyező osztály tagjainak orvosi gyógykezelést, gyógyszert és hetisegélyt, elhalálozás esetén pedig megfelelő tiszteletadományt nyújt. Tagjai lehetnek olyan kereskedelmi alkalmazottak is, akik magasabb fizetésük miatt betegségyező pénztárba már nem léphetnek be.

Ezenkívül foglalkozik a Caritás cseléd biztosítással is s *ebben az osztályban most egy fontos új intézményt létesített* Az egyesület ugyanis ezentúl nemcsak a kórházi ápolási költséget viseli a megbetegedett cselédört, hanem hivatalos helyiségében a járóbeteg cselédek is díjmentes orvosi kezelésben részesülnek.

Joggyakorlat.

A törvény 59. §-ában említett „sürgős szükség” fogalmának meghatározása.

Szép meghatározását adja a „sürgős szükség” fogalmának a m. kir. állami munkabiztosítási hivatalnak H. V. betegsegélyezési perében hozott 1911. P. 462/3 sz. Ítélete, mely a következő:

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal igénylő felebbezését elutasítja s az elsőfokú bíróságnak az igényt elutasító ítéletét helybenhagyja.

Megokolás.

Az elsőfokú bíróság ítéletének megokolásában helyesen nyert kifejezést, hogy tárgyi okok nem tették szükségessé, még kevésbé sürgősen szükségessé azt az eljárást, mely szerint igénylő beteg feleségének gyógykezelését annak dacára, hogy rendelkezésére állt a pénztári orvos s a gyógykezelést végezte is, más oly orvosokra bízta, akiknek nem állott kötelességükben Huszka Vincénét a pénztár számlájára gyógykezelni.

A felebbviteli bíróság abból a jogi felfogásból indult ki, hogy a sürgős szükség nemcsak akkor van meg, ha tárgyilag létező ok, különösen a szóba jöhető késelem által fokozott veszély indokolja a beteg vagy sérült egyénnek a körülményekhez képest lehető legrövidebb útu ellátást s jelesül nem pénztári orvosokkal való gyógykezelését, hanem fenforog az indokolt sürgős szükség akkor is, ha a beteg vagy ápolásáért felelős környezete, a körülményekből következtetve, jóhiszeműen és az átlagos tapasztalatnak megfelelő gondossággal lehetett abban a véleményben, hogy a netáni legkisebb késelem is fokozza a veszélyt s a nem pénztári orvos igénybevétele ezért szükséges.

A pörbeli esetben azonban ez utóbbi

értelemben sem állapítható meg a sürgős szükség.

Egymagában az a körülmény ugyanis, hogy dr. Ollmann Béla Huszka Vincénének baját: a hagymázt e betegség kezdetének első 4 napjában nem tudta fajlag minősíteni, igénylőben azt a szubjektív meggyőződést sem kelthette indokolta u, hogy életveszély kikerülése teszi más orvos hívását szükségessé és pedig annál kevésbé, mert az elsőfokú bíróság által kihallgatott orvosok tanúvallomásán kívül a köztapasztalat is igazolja azt aényt, hogy a hagymáz a megbetegedés elején több napon keresztül többnyire külön jellegzetes tünetek nélkül, vagyis csak oly jelenségekkel lép föl, amely jelenségek egyéb betegségeknel is szokásosak.

A műszem, mint gyógyászati segédeszköz hiányának befolyása a munkakeresésre. Ezzel a kérdéssel foglalkozik az állami munkásbiztosítási hivatalnak T. S. lakatos-tanonc betegsegélyezési perében hozott 1912. P. 45/4. sz. ítélete. Az ítéletet és annak indokolását egyébként itt adjuk: az állami munkásbiztosítási hivatal a z-i kptár felebbezését elutasítja s az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyja.

Megokolás.

A felebbviteli bíróság törvényesnek és helyesnek találta az elsőfokú ítéletnek tüzetesen kifejtett indokolását.

A felebbezésbeli érvelésre való tekintettel kiemelendő, hogy mivel Tóth Sándor jobb szemét üzemi baleset következtében veszítette el,

mivel továbbá az 1907. XIX. t.-c. 69. §-a annak a kárnak megtérítését tűzi ki célul, amelyet a biztosított a baleset következtében szenved,

mivel végre a zalaegerszegi köz-kórház igazgatóságától a felébbviteli bíróság által beszerzett bizonylat és a pénztári orvosi igazolvány egybehangzóan azt igazolják, hogy Tóth Sándor elvesztett jobb szemének üvegszemmel való pótlására a beállott torzító hatás megszüntetése céljából reá volt utalva: ennek következtében a nevezett igénylőnek a műszemre jogos igénye volt.

A műszem, mint gyógyászati segédeszköz ugyanis a szemnek bal eset okozta elvesztése esetében nem pusztán akkor járul hozzá igénylőnek részben elvesztett keresetképességének fokozásához, amikor a félszem elvesztése a megmaradt szemnek épségét is veszélyezteti, hanem akkor is, amikor, mint a jelen esetben a megmaradt szem működésére hátrányos befolyással nincsen, ellenben szembeszökővé téve a szervezet hiányosságát, a munka keresés sikerének esélyeit rontja.

A vázoltaknál fogva tehát csak az volt még eldöntendő, helyese-e az elsőfokú ítéletnek abbeli megállapítása, hogy igénylő sürgős szükség következtében szerezte be a pénztáron kívül a szóban levő gyógyászati segédeszközt? ezt a kérdést igenlegesen kellett megoldani, azért, mert a pénztár maga elismerte, hogy mivel orvosa csak kozmetikai szempontból véleményezte a műszem beszerzését sürgősen szükségesnek, igénylővel azt közölte, hogy nem ad részére műszemet. Minthogy ugyanis maga a pénztár orvosa is a felebbviteli bírósághoz beterjesztett pótlólagos jelentésében meggyőzően utalt arra,

hogy műszemet mielőbb kellett alkalmazni, mert különben a szemgödör megszűkült volna, igénylőnek hátrány nélkül nem állott módjában, míg a pénztárral szemben igényét perrel érvényesíti, hanem reá volt utalva arra, hogy a műszemet magánúton szerezze be.

Ezért kellett az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyni és pedig a megítélt összeg mértéke tekintetében is azért, mert igazolást nyert, hogy igénylőnek nem állott lehetőségében a szóban levő gyógyászati segédeszközt olcsóbban beszereznie.

A község az általa eltemetett pénztári tag után mely esetben igényelheti a temetkezési költséget? E kérdésben az Országos Pénztár egyik helyi szerve azon álláspontot foglalta el, hogy mivel a község közalap, az 1907: XIX. t. c. 57-§-a értelmében neki temetkezési segélyre vagy költségre igénye nem lehet. Ez az álláspont nézetünk szerint ebben a formájában nem állhat meg. Abból keli ugyanis mindenekelőtt kiindulni, hogy az 1876: XIV. t. c. 114-§-a értelmében, ha a hulla szabályszerű eltemetését az arra kötelezett rokonok, testületek vagy egyesek a kellő időben nem teljesítik, akkor a község köteles azt teljesíteni az eltemetésre *kötelezett* költségére. Az eltemetés költségeit a község csak teljes szegénység esetében és abban az esetben nem követelheti vissza, ha eltemetésre kötelezett rokonok, testületek (amilyen pl. a munkásbiztosító ptár. is vagy egyesek nincsenek. Amennyiben tehát igényjogosult pénztári tag hal el, amely esetben temetésre kötelezett van (t. i. az 1907: XIX. t. c. 50-§-ának 6. pontja alapján a ptár. a temetésre kötelezett), amennyiben továbbá a jurisprudentia általános

tantétele szerint „alap” alatt ér- tendő azon *különleges* célra ren- delt vagyon vagy jövedelmi forrás, melynek nemcsak hozadéka, hanem állaga is a meghatározott (pl. temet- kezesi) célra fordítandó, ilyenül pe- dig a *községi pénztár, illetve an- nak folyó bevételei* a temetési költ- ség szempontjából nem tekinthetők: – abban az esetben, ha *a község az elhunytat nem valamely temet- kezesi célra rendelt községi alaptól*, hanem a folyó jövedelmeiből temet- teti el az idézett törvényhely köte- lező rendelkezése folytán: a község- nek jogos igénye van a temetkezési segély keretén belül a temetkezési költségre.

A német birodalmi munkásbiz- tosító hivatal 1913. évi jelentése szerint a német munkásbiztosítás

szerveinek vagyonából az elmúlt év *végéig* 1164 millió márkát fordítói- tak közcélokra. Ebből az összegből jóléti intézményekre kereken 562 millió, munkáslakások építésére 482,5 millió, a mezőgazdasági hitel kielé- gítésére 119,5 millió esett. A bal- esetbiztosítást 116 szakszövetkezet és ezeknek 561 helyi szerve látta el. A balesetre biztosított üzemek száma 6.196,703, a biztosított al- kalmazottakké kereken 27 millió; ebből a mező- és erdőgazdasági üzem 5.434,100 volt, 17.179,900 biztosított alkalmazottal. Az 1913-ban bejelentett balesetek száma 787.674, első ízben kártalanított eset 139,076 volt, a kártalanítások értéke pedig 176.793,700 márka. A biztosító in- tézmények vagyona az 1912. év végén meghaladta a 2 milliárd márkát.